

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AF DE ÆDLES ÆT

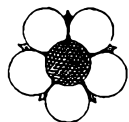
*Levneds-skildringer fra
forrige Slægtled*

NYT B O G F O R L A G
O D E N S E

AF DE ÆDLES ÆT

AF DE ÆDLES ÆT

EN RÆKKE LEVNEDSSKILDRINGER

NYT BOGFORLAG - ODENSE

1 9 3 9

Amalie og Hans Sandbæk

Maleren Constantin Hansen og hans Hjem

Barndomserindringer

Minder fra Torkildstrup Præstegaard

Leila Lange:
Amalie og Hans Sandbæk

Saa langt tilbage, jeg overhovedet kan huske, min-
des jeg de to gamle Mennesker, hvis Navne staar over
her.

Min første Erindring om *Malle*, som vi gerne kaldte hende, knytter sig til en hvid Syrengren. — Deres Hus var bygget sammen med Friskolen, hvor mine Forældre var Lærerfolk, — at det var det, er en Historie for sig, som senere skal fortælles. Foran Huset var der en lille sirlig Blomsterhave, af dem der hører sammen med de fynske Bindingsværks Huse; lidt til Siden for Huset ud mod Vejen var „Koven“, som Brænde- og Huggehus kaldtes, lænet op til den stod Sandkassen med Skraatag, som kunde lukkes op paa Hængsler, og som engang hver Sommer blev fyldt med et Læs Strandsand, som man havde at bruge Aaret rundt at strø paa de hvidskurede Gulve. Ud over Sandkassen voksede en frodig hvid Syren. — De lilla Syrener var der mange af paa Egnen, men de hvide var sjeldne, og baade Skolebørnene og vi smaa, saa med lystne Øjne efter den store Busk segnende fuld af Blomster, men ingen vovede at røre Malles Syrener, selv om man let kunde plukke dem, naar man kravlede op paa Sandkassen. —

Jeg var i stort Oprør, saadan som et tre-fire Aars Gemyt kan være, sad oppe paa Bordet og hylede, hylede baade af Sorg og Raseri. Pludselig ser jeg foran det aabenstaaende Vindue en stor, fyldig Skikkelse, vinkende med en vældig Syrengren — hvid —, Grenen blev overrakt mig af en med en saadan moderlig forstaaende og et tilgivende Smil. Hikkende standsede Graaden, og jeg blev stille og blid, overvældet af min store Gave. Naar jeg senere i Livet tænker paa min usvigelige, gamle Veninde, ser jeg hende foran mig med den hvide Syrengren i Haanden.

Hvor er det betegnende for hvor lidt, man véd om de Slægter, der gik forud: hvor meget Amalie end har fortalt mig, saa har jeg aldrig faaet at vide, hvad hendes Forældre hed; jeg véd, hvor de boede — paa Vejstrup Mark. Faderen var antagelig, som almindelig paa den Tid for Smaafolk, Arbejdsmand med saa meget Jord til Huset, som Kone og Børn kunde passe, medens han selv gik paa Arbejde hos fremmede. At Amalie har vist det storslaaede og rundhaandede allerede i Barneaarene og de unge Aar, tyder en Bemærkning paa, hun citerede efter Moderen: „Du er en godvillig Gertru', min Pige, — hvem mon der skal give dig, naar du trænger.“ Hvad Malle fortalte om sit Hjem var, at man der samledes til gudelige Forsamlinger, det var Johannes Nielsen fra Skårupør, ogsaa en fattig Arbejdsmand, der ledede disse Møder. Amalie fortalte, at den Dag, hun blev konfirmeret, faldt det sig netop saa, at „Forsamlingen“ skulde være hos Forældrene. Da Johannes Nielsen hørte, hun netop var konfirmeret den Dag, sagde han: „Saa skal du her op og sidde ved Siden af mig, min Pige.“*

*) Om Johannes Nielsen fortæller Anders Nørgaard i Vejstrup Valgmenigheds Historie.

Amalie i sin Stue

Lige fra Barn af har Amalie sikkert været snild og flink til sit Arbejde; hun lærte at sy og ernærede sig en Aarrække ved at gaa rundt i Hjemmene og sy. Paa sin Vandring fra Hus til Hus hørte og saa hun en hel Del.

Det var i de Aar, man begyndte at røre paa sig paa

forskellig Maade i Vejstrup. Mange var grebet af den gudelige Vækkelse, ogsaa Kolds Skoletanker fandt Vej hertil. I en af de Gaarde, hvor Amalie kom og syede, havde Gaardmandens Broder begyndt at holde Skole for Gaardens egne Børn og nogle faa fra Nabolaget.

Tilsyneladende uanfægtet sad Amalie og passede sit Sytøj; men hun havde Øre og Øjne med sig, og den Undervisning interesserede hende. Amalie boede i sit Hjem i disse Aar. Her var en lille Pige, som en af de ældre Søstre „var kommet hjem med“, og som netop skulde begynde at gaa i Skole. Den yngre Søster tyngede det, at den lille Pige var sat ind i Verden paa denne Maade; hun syntes de maatte gøre noget særligt for hende og talte med sin Moder, om de dog ikke skulde sætte hende i den nye Skole. — Amalie fik sin Plan gennemført, — det var i det hele ikke nemt at hindre Malle i at gennemføre, hvad hun engang var blevet ivrig for.

Men selv om Mine var kommet i den nye Skole, var Bedstemoderen, som var den egentlige Opdrager, noget betænkelig. „Tror Du dog ogsaa, det, de lærer i den Skole, er noget godt? Mine kommer hjem med saadan nogle sære Historier, saadan noget med Nisser og Trolde og andet Skidt.“ Malle trøstede Moderen. „Det er for at vænne Børnene til at høre, der kommer nok noget bedre senere. „Lov mig Moder“, føjede Malle til, „hvis du siger noget ondt om Skolen, dog aldrig at lade Mine høre det.“

Det stillesiddende Liv ved Syningen kunde Amalie i det lange Løb ikke taale, hun tog da Plads paa Hesselager Mølle, en god Milsvej fra Vejstrup. En betegnende Historie fortalte hun fra den Tid. Fruen havde sagt, at Amalie maatte have alle Karlesengene redt til en bestemt, ret tidlig Tid. „Men saa bad jeg Fruen, om

jeg ikke nok maatte skrælle Kartofler og ordne til Side i Køkkenet først; jeg kan saa daarlig rede en varm Seng, en anden har ligget i." Fruen bøjede sig for Pigenes Argument.

Selv om Amalie, som Aarene gik, blev mer og mer optaget af de grundtvigske Strømninger, der i de Aar

Hans Sandbæk

bølgede ind over Fyn, blev der ved at være noget vist pietistisk over hende Livet igennem. Engang var hun paa Vejstrup Højskole til et Møde, og hørte der Skuespiller Emil Døcker synge. „Det var en Lørdag Aften —“, og senere fortalte hun: „Nej, ham brød jeg mig ikke om at høre, og saa sang han saadan en væmmelig Vise, som Karlene paa Møllen ogsaa sang.“

Her paa Hesselager Mølle var det, Amalie lærte Hans Sandbæk at kende. Hans Sandbæks Fader var i

en lang Aarrække Skolelærer i Vormark; Vormark hørte til Hesselager Kirkesogn. Der fortaltes i Sognet om, hvor streng en Lærer den gamle Sandbæk var: „Han slog os, naar vi ikke kunde vores Lektie, saa Blodet stod i Træskoene, naar vi gik hjem“. Hans kunde nok gøre Indtryk af at være strengt opdraget, der var noget tungt og trykket over ham, men som kunde forsvinde saa mærkeligt, naar han smilte. Det har nok været det Smil, som Sol gennem graa Skyer, der betog Amalie.

Omkring 1860 blev Hans Sandbæk og Amalie gift og flyttede ind i et lille Bindingsværks Hus i Vormark By. I saadanne Landsbyer havde man i de Tider noget, man kaldte Gadejord, som var fælles Eje, men blev lejet ud til dem, der havde særlig Brug for smaa Haver. Der maatte ikke bygges paa denne Lejejord; en Undtagelse herfra var Hans Sandbæks Hus, det var bygget paa Gadejord, skænket af Byen til den gamle Skolelærer. Om Gaven var givet i Taknemmelighed til den gamle Lærer, eller for paa en pæn Maade at blive a' med ham, kan ikke siges; nok af det, Huset, som gik i Arv til Sønnen, laa paa en Grund, der var en Art Folkegave.

Det var uhyre beskedne Forhold, de drog ind til, ingen af dem var dog bedre vant. Hans gik paa Dagleje rundt i Gaardene, Amalie sad hjemme og syede for Folk og pyntede Hatte, hvad hun var særlig flink til.

Naar jeg nu gør mig klart, at det Hjem, jeg daglig besøgte og havde mit Tilhold i hele min Barndom igennem, var et fattigt Landarbejderhjem, maa jeg studse; denne Følelse har det aldrig bibragt mig i min Barndom, og sikkert heller ingen andre.

I hele Landsbyen, ja, langt videre ud, stod der Respekt om Amalies Person, hendes Arbejde, hendes Stuer, hendes Udseende og hele Optræden. Dette Hjem

rummede i al sin Jævnhed en egen Rigdom. Hans Sandbæks havde ingen Børn selv, men havde taget en Datter af en afdød Søster som deres egen. Egentlig kan det ikke forklares, hvorfor Malles Stue gjorde saadan et pynteligt Indtryk; blottet for ethvert Spor af Luksus var den, men Vinduerne var altid straalende blanke og fyldt med farverige Blomster. Særlig frodige og straalende var Slyng-Pelargonierne, Gulvet var hvidskuret, strøet med Sand derude fra Sandkassen; den gamle fir-kantede Kakkelovn var saa man kunde spejle sig i den. Ved Siden af Kakkelovnen stod Træ-Lænestolen, som Hans fandt Hvile i, naar han kom hjem fra Arbejde. Under Vinduet stod det brunmalede Klapbord med en Træstol for den ene Bordende, for den anden stod en Kurvestol med Ryglæn. Her havde Malle sin Arbejdsplads, bag hende delte den gamle „Bornholmer“ Tiden roligt og sindigt. At sidde over for Malle ved Bordet, medens hun flittig og urokkelig syede Sting for Sting, og idelig flyttede Tøjet i Systemen, alt som Arbejdet skred frem, var noget af det mest beroligende, der kunde tænkes. Her har mangen én lukket op for, hvad der tyngede og trykkede, og gaaet lettet bort, — og det baade læg og lærd, ung og gammel. Her sad en lille Pige gennem hele sin Opvækst og delte med den gamle Kvinde sine Oplevelser, store som smaa, her sad hun og hørte den gamle Kone fortælle om sit Livs Oplevelser og opdagede, at den, som nu syntes saa rolig og gammel, engang havde været ung og livfuld, med et lidenskabeligt Sind, der med Iver og Kraft tog Del i Livets Kampe og Brydninger.

Hvad der særlig optog den unge, smukke Amalie, var, hvor hun skulde sende sin lille Ernestine i Skole, naar den Tid kom, og den kom jo, inden man vidste et Ord af det. For at følge sin Mand var hun nu blevet

bosat paa denne kolde og døde Egn. Hvor var det underligt at tænke tilbage paa de mange Hjem i Vejstrup, hun havde færdedes i, — hvor havde man dér været opfyldt af saa meget. Først den Tid, da man samledes rundt om hos hinanden, og der blev talt saa fromt og sunget; senere kom den lille, mærkelige Mand, der vilde lave en Skole for de unge. Ja, hvor kunde dog Christen Kold sidde og tale skønt og betagende om sin Skole, han gik fra Sted til Sted og fortalte, og man kunde ikke glemme, hvad han havde sagt.

Der havde allerede været adskillige unge paa Skole derude, en af dem, Rasmus Hansen, var, efter at han var kommet hjem, begyndt den lille Børneskole, Amalies Søsterdatter gik i.

Dette med en Skole efter sit eget Sind optog Amalie stærkt, og blev mer, end man skulde tro, forstaaet af den tavse, indesluttede Hans Sandbæk, han, som tilsyneladende kun var, hvad man kalder „et tro Slæv“, der fra tidlig Morgen til sen Aften arbejdede for andre og bragte hver Øre, han tjente, hjem til sin Malle. — Hun havde til Gengæld en forunderlig Evne til at faa noget ud af de smaa Skillinger, en Daglejer paa den Tid tjente.

I de Tider var Taksten for en Daglejer paa egen Kost 1 Kr. om Dagen om Sommeren, 75 Øre om Vinteren. Ved at tage Tiden vel i Agt og sy den lange Dag kunde Amalie maaske tjene 35 Øre til, men saa skulde der ogsaa passes paa fra om Morgenens tidlig til den Tid, hun skulde ud at lave „Nadver“, til Hans kom hjem ved Aftenstid, disse vel tillavede, varme Maaltider, som Hans glædede sig til den lange Dag, der kun bød paa tør Mellemmad.

Tankerne om, hvor lille Ernestine skulde gaa i Skole, var de fælles om, maaske var det Hans Sandbæks mørke

Barndomsminder om sin Skolegang, der bidrog hertil, han talte ikke meget herom, var bare saa enig med Amalie i at ønske den lille, yndige Pige, som var begges Glæde, i en god Skole.

At Amalie syslede med Tanken om at flytte til mere levende Egne, at hun ønskede sig tilbage til sit kære Vejstrup, er der vist ingen Tvivl om; men hvordan skulde det lade sig gøre, her havde de Hus og Hjem, her maatte de blive.

I 1873 blev der kaldet en ny Præst til Hesselager, han kom fra Sønder Næraa og hed Kofoed.

Denne nye Præst var en lille, uanseelig Mand, der havde svært ved at faa Munden paa Gled. Kofoed havde en Tid været Huslærer hos Vilhelm Birkedal, været Kolds Efterfølger i denne Stilling. Baade den romantiske, veltalende Birkedal og den klart seende, nøgterne Kold havde betaget den lille Kofoed saa stærkt, ja, været med at sætte Mod i den beskedne Mand, saa han vovede at søge det ledige Præstekald i Sdr. Næraa.

Her i Næraa var man den Gang, paavirket af Kold, ved at begynde en Friskole, og dér var Brug for den lille Præstemands Iver.

Ved at mærke Præstens Iver for det, der optog Folk i Sognet, fik man Sympati for ham. Lad saa være, at der ikke altid var saa god Mening og Sammenhæng i Søndagens Prædiken, saa forstod alle gennem Hverdagens Færden, at Præsten mente dem det godt, og man stod sammen om ham i Næraa. Det gav Mod og Selvtillid.

Men Pastor Kofoed havde en Kone, der forstod at vurdere Penge, og hun fik sin Mand til at søge det langt større og federe Embede i Hesselager.

Havde Amalie følt, at hun var kommet til koldere

Egne, saa følte Kofoed det endnu mere, Ordet frøs paa Tungen af Præsten, paa den ene Side havde han de stive, farisæriske „Grunnetter“, en Frimenighed, der tilmed havde sin egen Skole, men alt sammen rejst for at holde sig ren og ubesmittet af „de ugudelige“ i Sognet, og af Præsten, der jo var slemt smittet af dem. Paa den anden Side en interesseløs, noget fordrukken Befolkning, som den ømfindtlige Mand slet ikke havde noget at sige til. En lille Oase dannedes af nogle unge Gaardmandssønner, der havde været paa Højskole hos Schjerring i Sødinge.

Kofoed fandt ud til disse faa Meningsfæller, men først og fremmest fandt han Vej ind til Amalie. Naar han varm og træt af at farte rundt, lod sig falde ned paa Stolen indenfor Døren, følte han at han her trygt kunde udgyde sig for Malle om de Sorger og Glæder, der havde mødt ham i det nye Sogn.

Som han følte, at dette at være med at rejse en fri Skole havde knyttet ham til Folk i Sdr. Næraa, stod det ogsaa for ham, at det maatte blive Samlingsmærket i Hesselager. — Men de fleste Steder talte han for døve Øren her, og det gjorde ham mismodig i Sind og tung i Krop. I saadan en Tilstand fandtes ingen bedre Hvile end Malles Stol.

Ikke saa sjældent, naar de to lagde Planer sammen om den nye Skole, der skulde blive Hjemsted for Børnene og Samlingssted for de unge og gamle, sank Sytøjet i Skødet, Amalies Kinder blev varme, Øjnene straaledede; hvor var det dejligt at tale om.

Paa sin Vej fandt Kofoed da ogsaa nogen, der delte Tanker og Haab med ham, og han kom oplivet tilbage til Amalie og fortalte, at nu havde han vundet den og den for Sagen. — I Fantasien saa Præsten allerede den nye Skole rejst. —

Men da Sagen skulde til at antage fastere Form, da man skulde til at bestemme, hvor Skolen skulde ligge, viste der sig straks Vanskeligheder, ingen havde Jord at afse til Byggegrund, var der endelig En, der havde en Grund, laa den langt ude paa Marken, hvor man ikke kunde bygge en Skole. Modet sank dybere og dybere i Pastor Kofoed, som han sad og redegjorde for Vanskelighederne hos Amalie. —

Om Aftenen, naar Hans Sandbæk kom hjem fra Arbejde, blev Planerne og Skuffelserne fortalt for ham, der sad roligt og pillede sine forslidte Arbejdsnæver og hørte paa. En Aftenstund, da Malle havde udviklet for ham, hvor umuligt det hele laa, siger han med sin dybe, rustne Stemme — rusten, for den brugtes saa lidt i Dagens Løb: „Vi kan jo bygge et Par Fag til vores Hus og faa en Skole ud af det, saa kommer den da til at ligge midtsogns.“ Hjertet var lige ved at standse i Livet paa Amalie: „Mener du det, Hans, hvad skal de gi' for det?“ — „De har vel ikke noget at gi'; kan de bare faa Penge til at bygge for, bliver vi vel nødt til at give Grunden.“ —

Amalie havde ondt ved at sove om Natten, saa opfyldt af Glæde var hun over Hanses storslaaede Tilbud; hvor hun længtes efter at faa det fortalt til Kofoed.

Snart blev Grunden nu lagt, og Amalie kunde daglig iagttage, hvordan Arbejdet skred frem. Skolens Venner kørte Tømmer, Sten og Grus til den nye Bygning. — Men der skulde komme flere Genvordigheder endnu. Det viste sig, at de frivillige Gaver ikke slog til, rede Penge var der ikke mange af; hvordan skulde de naa saa vidt, at de fik Skolen under Tag? Ogsaa her vidste Hans Sandbæk dog Raad: „Vi kan vel laane paa Ejendommen; Renterne maa Kredsen vel kunne svare.“ — Ja, det lød meget lige til, men da man fik Papirerne

frem, viste det sig, at der ingen Skøde var paa Huset, kun en gammel, gulnet Lap Papir, hvorpaa der stod, at Godsejer og Bønder frit overgav Grunden til den gamle Skolelærer at bygge paa, Jorden var hverken opmatrikuleret eller kortlagt, følgelig kunde den heller ikke pantsættes.

Skolens Fjender, Fjender af det ny, der her skød frem, nød rigtig denne Opdagelse: Det havde hun vel nok godt af, den gode Amalie, der altid følte sig mere end alle andre, og altid vilde i med de store. Hvad Ret havde de til at bygge Skole paa den Grund, Byen havde givet den gamle Sandbæk? — Amalie var dybt nede. — Hans Sandbæk grundede. — — — For at se sin elskede Kone glad, for at faa lille Ernestine i en god Skole, for to saa vigtige Ting kunde der ofres meget. — En skønne Dag tog Hans Hævdstøjet paa, stak det gulfarvede Papir i Lommen og vandrede de 2½ Mil til Svendborg. Her boede Landinspektør Damgaard, som han kendte fra den Tid, han tjente paa Møllen hos Sogneraadsherrmanden. Den gamle Møller var imod alt nyt, og fandt det dog for galt at saadan en almindelig Daglejer vilde vise sig og være med at bygge Skole. Det var noget, Kommunen tog sig af, med ham i Spidsen.

Landinspektøren var Svigersøn af Mølleren, derfra Bekendtskabet med Sandbæk; han kunde godt tænke sig her, paa en nem Maade at vise sig overfor sin egenraadige Svigerfader, tog Papiret fra Hans Sandbæk og lovede at gøre sit Bedste.

Faa Dage efter rullede Landinspektøren op for Døren af den halvtbyggede Skole, opmaalte og kortlagde, og efter kort Tids Forløb var Skødet i Orden, saa der kunde laanes Penge, og det uden en rød Øres Udgift.

En straalende Dag i Juli kunde Skolen indvies. — Det var saa helt utroligt for Amalie, at man var naaet

saa vidt. Hans var hjemme og gik rundt og puslede fra Morgenstunden af, var i Skoven at hente Grene, rev og pudsede op i hver en Krog. Fru Kofoed havde faaet fat i et Skjold og selv syet to smaa Flag, som blev anbragt i et Kryds over Skjoldet. Man følte sig saa lykkelige og glade allesammen. Ved Middagstid kom et helt Læs kørende fra Vejstrup. „Ja, vi kommer for at vil' hjælpe jer at holde Fest“, sagde en af Mændene og hoppede af Vognen med et stort hjemmebagt Hvedebrød i Favnen, som han sammen med en Flaske Fløde bragte ind i Malles Spisekammer. Dette Spisekammer, der til daglig havde god Plads til sit Indhold, blev aldeles overfyldt, alle kom de med noget for ligesom derigennem at vise deres Taknemmelighed. Den lille Præst gik rundt i en fuldstændig Lykkerus fra Morgenstunden af, her følte han sig blandt Venner, her kunde han være tryg. Kofoed havde forud maattet love Amalie ikke at nævne hende og Hans i sin Indledningstale. „Jamen hvorfor? I har jo dog trukket det største Læs, det ved vi jo alle.“ „Ved I det alle, er det jo ikke noget at snakke om“, svarede Amalie paa sin muntre Maade, „og Hans bliver vred, han kan ikke lide det.“ — Naar der var noget, Amalie ikke kunde lide, blev Hans altid ført frem, — han vilde ikke have det.

Den største Glæde ved Dagen var vel nok, at Vilhelm Birkedal fra Ryslinge kom og var med; efter Kofoeds Tale tog han Ordet. Med sin stærke og overbevisende Tale virkede han næsten overvældende paa Tilhørerne. Han sagde, at de maatte ikke lade sig trykke af, at der kun var meldt syv Børn til den nye Skole, for syv var et helligt Tal, det betød Lykke og Vækst. Dernæst talte han om Skjoldet, de nylig havde hængt op, der sprang Løver mellem Hjerterne. Hjerterne forstod alle her, hvad betød; men Løverne, ja, de maatte

ikke sove, de skulde være kraftige, sætte sig høje Maal, det var Folkeaanden, de betød, og den skulde sætte ind med stærke, unge Kræfter, saa vilde denne Skole vokse.

Nu kom der en lykkelig Tid for Hans og Amalie, de var saa nær det hele, levede med Dag for Dag, tit tog Malle sit Sytøj med ind i Skolen og sad og hørte paa, naar den unge Lærer fortalte for Børnene.

Det var lige en Lærer efter Amalies Hjerte, de havde faaet, stilfærdig og solid. Anders Jørgensen, som han hed, var Elev fra Vallekilde Højskole og var af Ernst Trier blevet begejstret for Friskolen, han følte sig i et højere Kalds Tjeneste ved at arbejde i denne lille Skole.

Det første Aar fik den unge Lærer sin Kost i Præstegaarden, det var den Maade, Præsten lettest kunde støtte Skolen.

Ogsaa her maatte Amalie bryde en Lanse for den ny Lærer. Præstekonen havde en egen Evne til at tage Modet fra den unge Mand; hun udbredte sig stadig om, hvad en Friskolelærer kunde faa at leve af. „Aa“, slog Malle det muntert hen: „saa længe dé giver dig Føden, sulter du da ikke; Præstefruen véd heller ikke, hvad saadan nogen som du og jeg er vant til at klare os med.“

Men i Stilhed gik Amalie til Fru Kofoed og bad hende passe paa, ikke at slaa Modet ned paa den unge Mand, der var saa glødende begejstret og ventede sig saa meget af sit Arbejde.

Selv var Amalie en kærkommen Gæst i Præstegaarden, hendes praktiske Dygtighed forstod Fru Kofoed at udnytte, hun syede Gardiner for dem og hængte dem op, ja, betrak saagar Møbler for dem. Som Minde herom fandtes i Malles Stue en pragtfuld Pude af rødt og gyldent Plyds, sat sammen skiftevis, saa den dannede en Stjerne. „Ja“, fortalte Malle, næsten som hun gjorde

Undskyldning for Pudens, „naar vi betrak Møblerne selv, kunde der blive Raad til at købe det aller dyreste Stof, og Pudens her er lavet af Stumperne, som Fruen var ved at smide ud.“

Snart begyndte dog Skyerne at trække sammen om den lille, ny Skole. Anders Jørgensen, som havde en egen stiltfærdig Maade at vinde Børn og Forældre paa, blev syg. Han havde giftet sig med en ung Pige, ogsaa Elev fra Vallekilde Højskole, lige saa begejstret for Sagen og ligesaa nøjsomt indstillet som han. Med Sorg og Bekymring saa Amalie, hvordan Hosten tog til hos Anders Jørgensen, ja, det hændte, at han midt i en Skoletime maatte gaa ud i Haven og staa der og hoste en lang Tid. Allerværst var det, at hans unge Kone ogsaa blev syg.

Da Sommerferien begyndte, rullede en Dag en Vogn op for Skolens Dør; det var den kendte Friskoleven Tyge Hansen fra Ferritslev, der kom. Amalie kom ud og saa spørgende paa ham. „Ja, nu kommer jeg og henter jeres Skolelærer og hans Kone, de maa hellere komme hen at holde Sommerferie hos os, at de kan se at komme sig.“

Det gode Tilbud glædede baade Amalie og de unge Lærerfolk, men da Amalie skulde til at tage Afsked med dem, kneb det for hende; hun havde Følelsen af, at hun aldrig fik dem at se mere. Alligevel stod hun og viftede med sit straalende Smil, da Vognen kørte af, ingen maatte mærke hendes bange Anelser. Der gik Bud mellem Tyge Hansen og Friskolen, det lød ikke godt, Anders Jørgensen laa nu helt til Sengs og blev plejet af sin unge Kone. „Kan vi vente dem hertil igen“, spurgte Kofoed ængstelig. „Jeg tror ikke, vi faar dem at se mere“, svarede Malle stille med bævende Stemme.

I to Aar havde Malle set Skolen vokse og trives, set

hvordan den unge Lærer knyttedes stærkere og stærkere til Børn og Forældre, og hun spurgte sig selv Gang paa Gang, hvorfor maatte vi ikke beholde ham iblandt os? — Selv om Sorg og Savn ved Tabet af de unge Folk i første Omgang knyttede den lille Skolekreds nærmere sammen, blev det en svær Tid for dem, og Malles Ængstelse for Fremtiden var ikke ugrundet.

En Friskolelærer, der boede en lille Mil fra Vormark, tilbød at holde Skole hveranden Dag i sin egen, hveranden i Vormark, Niels Kristensen, som han hed, var en udmærket Mand, og en ejendommelig Lærer, men Ordningen var i det lange Løb uholdbar paa Grund af Afstanden mellem Skolerne. Men Forsøget viser, hvor stærkt man følte for hinanden i disse nye Skoler.

Tre-fire Aar gik i Kamp og Vanskeligheder med at finde den rette Lærer. Ser vi i Protokollerne fra den Tid, finder vi ikke Hans Sandbæk eller Amalies Navne blandt Bestyrelsen, det var de for beskedne til; dog var det dem, der stadig var de hjælpende for de skiftende Lærere.

Endelig 1881 fik man fat i et Par Lærerfolk, som syntes at falde til, Skolen havde dengang 12 Elever.

Amalie nærrede paa en Maade Beundring for de nye Lærerfolk — de var bare saa forskellige fra, hvad hun var vant til, og det havde sine Vanskeligheder. — Hanna var en af de „fornemme“, hendes Far havde været Lektor ved Sorø Akademi. Selv om hun var levende optaget af Friskoletanken, havde hun, mente Malle, slet ikke Forstand paa at bedømme Folk. Knud Larsen vilde bare have fler og fler med i Skolekredsen; om det saa var af de rigtige, det syntes han slet ikke at regne med. Amalie havde mange Bekymringer for Fremtiden.

Bekymringerne følte stærkere for Amalie, fordi de ogsaa kom ind i Hjemmets Liv. Lille Stine, deres Pleje-

barn og Livsindhold, den, for hvem hele Striden var stridt, Skolen rejst, blev syg. — Det sidste Aar, hun gik i Skole, svandt Kræfterne, de første Maaneder den nye Lærer var der, blev hun oplivet og kom begejstret ind og gengav om Aftenen for Forældrene alt, hvad de havde hørt og oplevet i Skolen. Men da Stine om For-aaret skulde konfirmeres og ud at tjene, sagde Dokto-ren, at de maatte hellere beholde hende hjemme Som-meren over og se, om hun ikke kunde komme til Kræf-ter.

Men Amalies Ængstelse var ikke omsonst; det kære Barn, som havde fyldt Huset med Liv og Lyst, blev stille, tog ikke mere Del i Legen, som hun plejede. Lige-som Amalie havde set de unge Lærerfolk miste Kræfterne Dag for Dag, saa hun nu sin lille Stine sygne hen.

De nye Lærerfolk var uhyre medfølende og delta-gende i hendes Sorg, ja, da Dagen kom, at lille Stine lukkede sine Øjne for sidste Gang, var det Hanna, der med sit lyse, medfølende Smil bar Amalie over Dagen og bragte Højtid ind i den; hvor kunde hendes lille, bløde Haand trykke varmt og inderligt. — Men som Dagene gik, maatte det nye Arbejde, som Hanna og Knud Larsen stod i, gribe dem og optage deres Tanker. Amalie blev i sin Sorg næsten fjendtlig og syntes ikke, det mere gik, som hun havde drømt om.

Ja, da efter nogle Aars Forløb, den nye Lærer med stor Energi og mange Anstrengelser fik Hjælp til at bygge til Skolen, saa der blev en Gymnastiksal, hvor Ungdommen kunde samles om Aftenen, da var Bæge-rét lige ved at flyde over. Gymnastik havde Amalie in-gen Forstand paa; den nye Bygning skyggede for hen-des Have, og Gymnasterne buldrede, naar de hoppede over Hesten, saa det rystede i hele Huset.

Ene sad Hans og Amalie tilbage, lille Stine var død, Kofoed, deres kære Præst, havde taget sin Afsked og var flyttet til København, og alt det nye var brudt ind over deres lille Skole, paa en Maade de slet ikke forstod. Paa Væggen hang Billedet af Anders Jørgensen, der i Malles Erindring nu stod, forklaret, som den rette Arbejder i den frie Skoles Vingaard, og Billedet af deres kære Præst. Og foran Billederne paa Væggen stod lille Stines Syskrin, forladt.

Det, der var fulgt med de nye Lærerfolk, forstod Amalie ikke, hun syntes, det var saa langt fra, hvad hun mente, der skulde samle Friskolefolk. Den daglige Gang ind i Friskolen forsvandt, hun følte sig som en Martyr, der havde ofret meget og tabt meget. Den store Sorg, Tabet af lille Stine, laa altid over hende, der var langt til Smilet paa hendes Læber.

Den høje, kraftige Kvinde, der altid havde indgydt Respekt om sig, var ikke fri for at være frygtet af Børn og unge, der samledes i Skolen; hun var saa streng i sin Dom. Den eneste, som slet ikke frygtede Malle, var Friskolelærerens yngste Datter. Hun var født efter lille Stines Død, hendes Moder saa med Glæde, hvordan den lille saa ligetil følte Amalie som hørende til Familien, og smuttede ind til hende daglig. Efter som hun voksede til, søgte hun at gøre sig nyttig hos den midaldrende Kone, som i hendes Øjne var meget gammel.

Hvert Foraar hjalp hun Malle at slæbe de tunge, hjemmegjorte Dyner ud i Solen. Naar de sammen tog dem ind igen, og Malle spredte det blomstrede Sirts Tæppe over Sengene, sagde hun ufravigelig med et Suk: „Det bliver saa nok sidste Gang, jeg bærer dem ud, der er nok snart Bud efter mig“. Da syntes den lille, den gamle maatte være særlig knyttet til højere Magter.

Ikke mindre følte hun dette, naar hun sad inde i

Stuen overfor Malle, som altid flittigt syende, og hørte den gamle fortælle om alt det forbigangne. Om Grunnet's Folk, som aldrig satte deres Fod i Kirken, men samledes i hinandens Storstue, og havde deres egen lille Skole, fordi de var bange for at blive smittet af de vantro. Om Kampen for at faa Friskolen rejst; her dvælede hun længe ved den brystsvage, men aandelig stærke, Anders Jørgensen, den kære Pastor Kofoed og lille Stine. Den lille Pige saa hen paa Billederne af de afdøde, der syntes hende Helgener, Kæmper i den store Livets Historie, Malle kunde fortælle saa levende om.

Hans Sandbæk var nu blevet Daglejer paa Herregaarden Glorup og gik de 6 Kilometer til sin Arbejdsplads Morgen og Aften. Den lange March daglig, Sorg og Modgang, dukkede Nakken og gjorde ham end mere faamælt. Hans hele Indstilling havde været at gøre sin Stolthed, sin smukke kloge Amalie, glad; og trykkede Sorg og Savn hende, blev han end mere tavs og duknakket. Men naar den lille Leila kom smuttende ind med Avisen i Mørkningen, medens man nød den varme Nadder, og hun pludrede op om løst og fast, hvad der var hændt hende i Dagens Løb, kom der et vist Velvære over den forslidte Daglejer. Engang imellem sagde den lille: „Mor siger, jeg maa ikke altid spise hos jer“. Men saa svarede Malle: „Hans vil saa gerne ha' det“.

Saadan blev de to ensomme gamles store Kærlighed til Børn kaldt til Live igen, og umærkeligt gennem Barneet fik de Del i det Arbejde og Liv, der udstraalede fra den lille Friskole. Ja en skønne Dag finder vi Malle og den lille Pige ivrigt ifærd med at sy en Nationaldragt til Folkedans. Malle maa hen at rode i Dragkisteskuuffens gamle brogede Silkebaand og hjælpe at sy Hue og Bluse og pynte dem med de brogede Baand, som engang har smykket hende selv, og da den lille med Stolthed danser

frem for Hans for at vise ham det fine Tøj, viser det gamle smukke Smil sig over hans Ansigt.

Efter Koføeds Bortrejse fra Hesselager sluttede en Del af Friskolefolkene sig til Vejstrup Valgmenighed, deriblandt Hans Sandbæk og Amalie. Det var en god Mils Vej lang Kirkegang, man nu fik, og skulde Hans og Amalie i Kirke, maatte de stole paa Gaardmændenes Køretøj. Det sved tit til Amalies stolte Sind at skulle bede om at køre med, hun fandt Udveje at gøre Gengæld ved Syning, Pyntning af en Hat o.s.v.

Var det svært for mange i de senere Aar, svært for de fleste, at komme til Amalie med deres Glæder, saa var Vejen til hende lige og nem, hvor der var Sorg og Sygdom. Sad Amalie ved en Sygeseng, var det som al hendes egen Sorg og Bitterhed forsvandt, hun blev saa mærkelig mild og stærk. Aa, hvor kunde hun bære andres Sorger. Mange har hun med sit lyse Smil, naar det gjaldt, og sin stærke Tro, hjulpet at dø, og hvor mange efterlevende har hun ikke hjulpet ved at pusle kærligt og stille om den døde, og ligesom gøre Døden saa ligetil, saa naturlig en Afslutning.

Søndagen, selv om der ikke var Lejlighed til Kirkegang, blev altid helligholdt af de to arbejdsomme Mennesker, Sytøjet blev fjernet fra Bordet, som skinnede blankt og tomt, Prædikenbøgerne kom frem og Salmebøgerne. Hostrups Prædikener og Morten Langes blev der skiftet med. Amalie læste højt, medens Hans sad i rene Skjortæærmer i Lænestolen ved Kakkellovnen og hørte til. Amalies Stemme var høj og overbevisende, naar hun læste. Hans syntes næsten, det var til at faa endnu mere ud af, end at komme i Kirken. Denne forunderlige Kvinde, der havde givet ham, den jævne Arbejdsmand, saa rigt et Liv, blev trods Sorg og Modgang ved at have en varmende Kilde at øse af.

Elise Konstantin Hansen:

Maleren Constantin Hansen og hans Hjem

Jeg hørte engang nogle mærkelige Ord af Jacob Knudsen. Han sagde: „Enhver af os maa — naar vi vil være helt ærlige — tilstaa, at vort Liv egentlig er mislykket.“ Disse Ord blev sagt af et Menneske, som aldeles ikke saa ud til at være mislykket, — han, som har skrevet „Se, nu stiger Solen —“; men det var vel ogsaa derfor, at Ordene ikke virkede helt nedslaaende paa mig. Tværtimod, der var noget af en Befrielse i at løsne sit Blik fra sin egen mislykkede Bane og se ud over Menneskeheden — som bestandig er paa Vej til en Lykke, som aldrig naas. Historien er en Kæde af stolte Tilløb, foreløbige Sejre og ligesaa mange endelige Nederlag. Saadan er altsaa Livet; Fremad! Fremad! For at falde.

Midt imellem de to Slesvigste Krige er jeg født, 1858. Min første Barndom falder altsaa i et Tidsskifte alvorligt nok for Danmark og vistnok betydningsfuldt for hele Europa. Det tyske Riges Samling til et mægtigt Kejserrige under Bismarcks Tegn var vel nok Indledningen til en ny Periode.

Allertidligst husker jeg — halvt dunkelt — Sorgen over Frederik VII's Død og det danske Nederlag. Men den forgangne Tid med dens lyse Forhaabninger

var ikke langt borte. Endnu dirrede Luften af de Krigs- og Sejrssange, som var bleven sunget ind i Ungdommen, og endnu sang vi — hellere end gerne — „Det var paa Isted Hede og saa ved Øvre Stolk, for gamle Danmarks Ære da stred det danske Folk“. Det var herligt at synge saadanne Sange, Brystet udvidede sig, det glimtede for Øjnene. Men Nutidens Ungdom kan ikke synge den Slags Sange.

Ak! Fader levede 15 Aar efter Nederlaget. Ogsaa for ham var Lykkedrømmen i Fortiden. Bag ham laa en glad og lysende Ungdom, en daadrig, lykkelig Manddom. Var det en Tilfældighed, at hans Skæbneblad vendtes med Danmarks? Han havde sin Rod og sit aandelige Hjem i den lykkelige Opgangstid, den Løftelsens og Haabets Tid, som Danmark oplevede i Aarene mellem 1830 og 60. Selv havde han sat sig de største Maal og kæmpet tappert, slidt sig frem. Var ikke ogsaa store Sejre vundet? Stod han ikke med en stor national Opgave — den grundlovgivende Rigsforsamling — et kæmpemæssigt Maleri, som fyldte en Aarrække af hans Liv; — og som netop var ved at blive færdigt, da Interessen derfor slukkedes, samtidig med Glorien om de Mænds Hoveder, han havde arbejdet paa at fremstille i deres stolteste Øjeblik. Han fik kun Sorg af sit Arbejde og økonomisk Tab, Tæppet gik ned over den Verden, han havde været lykkelig i, og helt nye Mænd kom frem paa Brædderne, andre Mænd greb Roret. Der var styret fejl. Nu stod Verden i Bismarcks Tegn og den ny Slægt fordømte den gamle som Fantaster og Romantikere.

Lydhøre kunde vel nok snart fornemme Rislen af den levende Kilde, som skulde forny Danmark indefra. Men mange Øren var endnu døde af Nederlagets Bulder. Fader, som selv var personlig haardt ramt, saavel

som mange andre, som tilhørte forgangne Perioder, var nu omtrent at regne som tiloversblevne fra et Skibbrud. Der var ingen ret Brug for dem mere.

Ved et lykkeligt Tilfælde kom min Moder tidlig i Berøring med de Kredse, hvor et nyt og friere Livssyn voksede frem. Hun var Barnefødt i Fredericia, hvor hendes Moders Slægt i flere Led var hjemmehørende. Hendes Fader var Kaptajn i den lille Garnisonsby. I Hjemmet opvoksede en talrig Børneflokk. Min Bedstemoder havde en Søster, som var gift i København, med en velanset og velstaaende Forretningsmand, dette Ægtepar var barnløst. Tante Kristiane i København tilbød at opdrage et af Søstrens mange Pigebørn, Valget faldt paa Magdalene og hun blev da, — jeg tror i ti, elleve Aarsalderen — sendt til København, en Rejse, som tog fjorten Dage. Den lille Pige blev nemlig sendt med en paalidelig Skipper, hvis Pæreskude anløb forskellige smaa Købstæder undervejs, indtil han omsider kunde aflevere Barnet til dets Slægtninge. —

København, hvor Magdalene Købke nu blev hjemmehørende for Resten af sit Liv, var i hendes Ungdom Brændpunkt for adskillig folkelig Rørelse, baade i politisk og kirkelig Henseende, litterært havde Byen jo længe været Landets Midtpunkt.

Nu i Begyndelsen af Fyrterne var nationale og forfatningsmæssige Spørgsmaal dukket frem i Forgrunden. Snart skulde de skandinaviske Studentermøder sætte Ungdommen i Flamme. Og endelig havde Grundtvig siden 1839 faaet sin Talerstol i Vartov, hvor han snart samlede Unge og Gamle om en ny Salmesang.

Den gode borgerlige Familie, hvor min Mor havde fundet sit andet Hjem, var næppe indstillet paa store aandelige Svingninger, ialtfald hørte det ikke til god Tone, at en ung Pige gjorde sig bemærket indenfor sit

Millieu. Ikke destomindre havde min Mor Lykke til at finde Venner blandt den vaagne og ivrige Ungdom. Jeg ved ikke, hvordan Forbindelsen indledtes, men jeg kan nævne som hendes Venner: Meta Grundtvig, Suzette Dalgas, Georgia Schouw og Elise Stampe. Sidstnævnte var vistnok den betydeligste af de unge Piger, et rigt udstyret Menneske, en trofast Tilhører af Grundtvig, hvis varme og forstaaende Ven hun var gennem en Menneskealder. Og saa var det jo saa heldigt, at hun var Baronesse, Datter af Baron Stampe til Nysø. Naar Magdalene Købke ønskede at gaa i Kirke hos Grundtvig i Vartov, var det en formildende Omstændighed, at den unge Baronesse Stampe kom og hentede hende til Følgeskab, og en Indbydelse til Sommerophold paa Baroniet Nysø kunde jo ikke afslaaes.

Den ældre Baronesse Stampe var, som man ved, Thorvaldsens moderlige Veninde; hun havde bygget ham Atelier i Nysø Have. Foruden ham gæstedes Godset af andre Kunstnere og Digttere, Grundtvig, Oehlenschläger, H. C. Andersen m. fl. Her mødte min Mor sin tilkommende Mand, som i Italien havde gjort Familien Stampes Bekendtskab, tiltrukket i Særdeleshed af den unge aandfulde Baronesse. Hun blev hans Ven, men Magdalene blev hans Brud.

Constantin-Hansen var tyve Aar ældre end min Mor, han kom fra et niaarigt Ophold i Udlandet, hvoraf de otte i Italien. Ungdommens Friskhed var dog ikke slidt af ham, det frie Kunstnerliv blandt Kammerater fra alle Lande havde frigjort ham fra Provinsbyens borgerlige Indstilling og givet ham en anden Maalestok for alt betydeligt end Hjemmefødningens. De to saa højst forskellige i Alder og Udvikling, byggede dristigt og forhaabningsfuldt et Hjem sammen i København 1845.

Jeg skal ikke prøve paa at fortælle dette Hjemms Historie i det enkelte, det havde bestaaet i 12 Aar, før jeg kom til Verden. Min Far havde da bygget sit eget Hus vestlig for Byen, tæt ved den nyanlagte Landbehøjskoles Have, et Kvarter, der endnu kun var lidt bebygget. Jeg havde fire ældre Søskende og fik i Tidens Løb fire yngre til.

Mine Forældre havde i de forløbne Aar i Modgang og Medgang haft rigelig Lejlighed til at prøve de Ideer, der havde besjælet dem, da de satte Bo, ryste Illusionerne af sig, og udbygge det Grundsyn og de Tanker, som var rodfaste hos dem.

Paa den Tid satte Grundtvigs Lærlinge en vis Kulør paa Livet i Byen; Navnet Grundtvigianer blev opfundet og anvendt nærmest som Spottenavn. Man udpegede Vartovgængerne, som dem der gik med bløde Hatte og slatne Nederdele, det var jo ellers de høje sorte Hatte og Krinolinernes Tid. Min Mor var Grundtvigianer, naar derved forstaaes en trofast Tilhænger af Grundtvig som Præst og Lærer, — hun forsømte aldrig en Søndag i Vartov — og hun gik aldrig med Krinoline. Der var dog hos hende ingen Sammenhæng mellem disse to Ting. Hun gik til Kirke, trods Travlheden i Hjemmet, trods Smaa børnenes utaalmodige Raaben efter Mor og trods Mandens næsten ligesaa utaalmodige Venten paa hende. Han var lidt af en Tyran i den Henseende, kunde ikke godt taale, at Magda gik bort, og talte Minutterne til hun kom igen.

Det var altsaa paa en Maade imod sin Mands Ønske, at Moder var en saa flittig Kirkegænger; selv kunde han nøjes med nogle faa Kirkesøndage i Aaret. — Men naar hun forsagede Krinolinen, saa var det efter samme Mands udtrykkelige Ønske og Vilje.

Fader var aldeles hensynsløs overfor Modens Krav,

den offentlige Mening i København imponerede ham ikke, han afskyede Krinolinen, fordi den var uskøn, aldrig vilde han se sin Magda eller nogen af hendes Døtre udhalede efter de latterlige Modejournaler. Men han havde desværre kun lidt at anvende paa deres Udstyr, som vel nok i Hovedstadens Gader og i Selskaber forekom andre lidt fattigt. — Men jeg tror ikke at han saa det. For ham var deres naturlige, ukunstlede Væsen Skønhed nok.

I sin Ungdom havde Far oplevet de store romantiske Digteres saakaldte Guldalder. Derfor faldt Ewald og Oehlenschläger ham saa let paa Tungen, derfor kunde han heller ikke gaa ind i den grundtvigske Bevægelse med det naivt aabne Sind som Mor havde. Han kritiserede Grundtvig ofte til Mor's Sorg, ret skarpt, for Smagløsheder og Platheder i hans Digting, ligesom han havde svært ved at døde de mest fanatiske af Grundtvigs Tilhængere.

Han var i det hele slet ikke Partimand. Hans Ideer var ikke Partibestemte, de var almene. Han elskede Frihed og Skønhed — men Pædagog var han paa ingen Maade. Skoleprinciper gav han sig ikke af med, men i Kraft af sit Instinkt og sin Naturfølelse blev han ren: uvilkaarlig en vægtig Støtte for Mor i hendes Kamp for en fri Skole. — Han vilde ikke høre Tale om et Barneværelse, hvor Børnene skulde holdes inde. Han vilde have sine Børn om sig, naar han fra sin Malerstue, hvor han arbejdede, kom ned i Dagligstuen. Børnene maatte godt høre, hvad de voksne talte om, selv om det ikke var beregnet paa dem, han kendte ikke til at være forsigtig med sine Udtalelser for Børnenes Skyld. Hans tilfældige Bemærkninger faldt lige saa tidt tilbunds i Barnesindet, som hvad der med Overlæg blev henvendt

til dem. Og adskilligt kunde mange Aar senere mindes og kaste Lys over Fars særegne Syn.

Saaledes er Baggrunden for, hvad jeg har skrevet om kirkelig Kunst i Nutiden — og min Opfattelse af tidligere Tiders — en Udtalelse af Fader, gemt fra Barneaarene, at kirkelige Billeder kunde Nutidens Kunstnere ikke male. Og da jeg efter Opfordring — i 1935 — skrev et Stykke*) om Faders Kunstopfattelse faldt det mig naturligt at gaa ud fra en anden saadan Udtalelse, jeg lejlighedsvis havde opfanget. Det var engang Fader var i Samtale med en ung Kunstner, som mente, at den svage eller Stymperen kunde slaa sig paa dekorativ Kunst, for dog at være med i Laget. Men da svarede Fader: „Den dekorative Kunst er den fornemste Gren af Kunsten“. Og han tilføjede yderligere med megen Vægt: „Det Dekorative er Kunstens Redningsplanke“.

Den Gang faldt Faders Ord til Jorden uden Modsigelse, sikkert ogsaa uden Forstaaelse.

Min Gengivelse af Faders Udtalelser blev nylig læst af nogle unge, kunstinteresserede Mænd og vakte deres højeste Forargelse. Deres skarpe Indsigelser ægger mig til at optage Tanken endnu engang for, om det var mig muligt, at gøre Rede for Faders Indstilling og Mening med disse for moderne unge saa anstødelige Ord.

Ordet „*Dekorativ*“ har vel nok i Almindelighed Klang af noget helt udvendigt, en Pynt, man hænger paa sig. For saa vidt det angaar Kunst, maa det vel i saa Fald bruges om noget rent haandværksmæssigt. Enhver Malermester kan kalde sig Dekorationsmaler, naar han maler en á la grecque langs Væggen paa en

*) Se *Artes*, Bind 4. 1936 (Wanscher).

Trappegang. Men efter Constantin Hansens Sprog har Ordet jo et helt andet Indhold. Det dekorative var for ham et Element i al god Kunst og mindst af alt en Udvendighed. Det var snarere som en skjult Rygrad i et Billede, som gav det Holdning og Ligevægt. Lægmanden opdager ikke denne skjulte Traad i Billedets Væv. Hvis det f. Eks. drejer sig om Billeder med dramatisk Indhold — maaske mange handlende Personer — — saa — forudsat at Billedet er godt — forekommer det ham, at det hele: Figurernes Stilling til hinanden o. s. v. er selvfølgelig, — „naturligt“, det maa være netop saadan. — Den kyndige, saavel som Kunstneren selv, vil kende og erkende den skjulte Rytme, som er bestemmende for hver Enkelthed.

Constantin-Hansen skrev i sine yngre Aar en Afhandling som han kaldte „Kunstens Enhed“, hvori han gør gældende, at de forskellige Grene af Kunsten, som vi kalder Arkitektur, Skulptur, Maleri, i Virkeligheden er som Grene paa et Træ, vokset af samme Rod, efter samme Grundlove. Som Arkitekten i sin Bygning maa tage Hensyn til Tyngdeloven, Bæreevnen og Ligevægt, for at hans Bygning ikke skal styrte sammen, saaledes staar ogsaa Maleren under Love. Maaske det mange Gange kun erkendes instinktivt, men for den, der studerer Billedkunst, er de umiskendelige.

For rigtig at kunne bedømme Constantin-Hansens Standpunkt, maa vi vide noget om de Udslag af Kunst, han stod midt iblandt i den Tids lille Kunstnerverden, her i det den Gang — mere end nu — snævre København. Han døde 1880, og i hans sidste Leveaar var hans Syn saa svækket, at han var udelukket fra at følge med i Billedkunstens Liv. Hvad han har oplevet i saa Henseende i sin sidste Tid maa henføres til 60'erne og første Del af 70'erne. Paa denne Tid var det den borger-

lige Idyl, som gjorde Lykke og fyldte Udstillingerne. En noget mat Realisme med Motiver fra det daglige Liv i Byen og paa Landet, Godtfolk set fra den pæne, hyggelige Side, som man helst vender ud mod Omverdenen, — det var Kunstnernes Felt.

Det var Anekdote-Maleriets gyldne Tid. En lille interessant Pointe i Fortællingen afgjorde Billedets Skæbne hos Publikum. Med Constantin-Hansens Indstilling maatte det se ud, som den danske Kunst var ved at sejle ind i et Lavvande, hvor i hvert Fald de store Skibe maatte gaa paa Grund. Derfra Udtrykket Redningsplanke.

Jeg vil prøve at belyse Sagen ved Sammenligning med en anden Kunststart: Literaturen. Man taler om „bunden Stil“ og tænker derved paa Digtning fremsat i et eller andet Versemaal. Digterens Tanke, det han vil meddele os, er bunden ind i en bestemt Rytme, maaske med Rim eller anden Kunstighed. Er det nu ikke blot for at hæmme Tankens Flugt og besværliggøre Vejen fra Digteren til os?

Enhver, der holder af Vers, kan selv svare.

En Tanke, en Lærdom, eller et Naturbillede inde-sluttet i et Vers, kan overleve mange Slægter, den Form, det er ikklædt — naar det altsaa er lykkedes for Digte- ren — gør, at vi fanges; Verset huskes, naar et Fore- drag, eller en lang Prædiken er glemt. Tanken er vær- net og bevaret af Kunsten, og holder sig frisk og rød- kindet.

Det er morsomt at fremdrage ældgamle Eksempler, Ordsprog, der er formet for mange Tider siden, og i deres ligefremme Betydning peger tilbage til Forhold, som længst er forsvundne; men i overført Betydning har Sandhed endnu. Tænk for Eksempel paa et Ord som dette: „Biende Mand fanger Bør“. Ordet stammer

fra en Tid, da Motoren og Dampmaskinen var ukendt, da Manden laa med sin Sejlbaad i Fjorden og ventede paa gunstig Bør. Det nyttede ikke at forhaste sig. Den knappe, smukke Form har holdt Ordet friskt. Jeg nævner et andet, knap saa smukt, men lige saa træffende og henvisende til gamle, krigerske Tider: „Bar er broderløs Bag“. Det maler for os en Tid, da Broder med Vaaben maatte staa Broder bi — ja, der er vel Brug nok derfor endnu.

Eller lad os lytte til et mere moderne Digt: „Flyv, Fugl, flyv over Furesøens Vove“; hvor dragende virker ikke Ordvalget i denne Linje. — Digterens Kunst bestaar dog ikke i at pille Bogstaver sammen, som giver en vis samlet Velklang, vil man sige. — Men jeg svarer: Han er jo Kunstner, og de Baand, Sproget lægger paa hans Tanke, forvandles til Vinger, som bærer hans Ord over Land og Tid.

For Fader var *Kunst* Udslag af en Urdrift hos Mennesket, som ytrede sig paa mangfoldig Maade, og hver Ytring deraf var ham dyrebar — enten det saa var en Pottemagers smukt formede Krukke; et godt Stykke Snedkerarbejde eller et Maleri.

Fader havde i sine første Studieaar arbejdet som Arkitekt. Siden havde han som Maler udført adskillige Billeder af gammel Bygningskunst — han holdt af Udtrykket „Kunstens Enhed“ — og mente dermed, tror jeg, at alle disse Udtryk for Glæde over Former, Forhold, Linier og Farver, udsprang af een Kilde: Menneskets Længsel efter Skønhed, Krav om Skønhed og Fylde — Afsky for det tomme og kedelige i deres Omgivelser. Det dekorative i hans Mund er da ikke det samme som det pyntelige — om det end betegner noget, der er behageligt for Øjet. Snarest tænker han paa det

ædle Formsprog, som Kunstneren maa benytte, enten det gælder om at lave en Stol eller en Altertavle.

Det var, hvad han vilde sige til den unge, at det var en fornem Opgave at fremstille selv en dagligdags Brugsgenstand i skøn Form, og muligvis laa den Tanke bagved Ordene — at dette sidste var Tidens Behov frem for Maleri i snæver Forstand — Billedmageri.

— — —

Mange gamle har den Forestilling, at den Tid, de nu oplever, er en Forfaldstid sammenlignet med deres Ungdomstid. Fader havde denne Svaghed, men maaske var det heller ikke helt ubegrundet. Var ikke den sidste Trediedel af forrige Aarhundred Smagsforvirringens Tid. Arkitekturen har maaske aldrig oplevet en ringere Periode — Byen udvidede sig som aldrig før, men forgrimmedes i samme Grad. Møbelkunsten, Klædedragten — Kunsthaandværket i det Hele — stod vel ogsaa i Smagløshedens Tegn. Den intetsigende Naturalisme og det borgerlige Genremaleri var ham imod. Staffeli-Maleriet, den moderne Form for Kunst, var ham for smaalig, og hvor havnede disse Staffeli-Billeder. Maaske i en flot Dagligstue, hvis hele Udstyr var en Fornærmelse mod Skønheden, i alle Fald i tilfældige Omgivelser. Fordringen til et S sammenspil mellem Billedet og dets Omgivelser var ganske fremmed for Tidens Mennesker, idet det arkitektoniske og den dekorative Skønheds Værdier var glemt. I Stedet for kunde der vindes Laurbær ved Rutine-Kunst, som Carl Bloch, den populæreste Maler i Faders sidste Leveaar ikke sjældent har gjort sig skyldig i, se for Eksempel de store Væg billeder i Universitetets Festsal.

Det var vel en Plads og Emner, som krævede den store Stil — og det vil sige, hvad Fader mente med dekorativ Holdning — en lovstreng Komposition. I Ste-

det for at være kærneløst saavel menneskeligt som kunstnerisk, og dog blændende den ukyndige ved rafineret Udførelse af alt, hvad Fader vilde kalde det uvæsentlige; Ubetydeligheder som var livagtigt gengivet. Saaledes kunde Fader gøre en ærgerlig Bemærkning om Brostene — i Blochs Billede af Hans Tausen og Biskop Rønnov —. Vi ser et Gadeopløb i København, hvori Tausen beskytter Biskoppen. Om Handlingen muligvis savnede Ægthed — Brostenene gjorde det ikke. De var saa ægte og saa københavnske, at Fader sagde, at man kunde faa Lyst til at spytte paa dem. Og disse Brosten laa brutalt op ad den fine Indramning, som var forudgivet, idet Billedets Plads var afmærket, Vægfladerne inddelt af Maleren Hilker, som havde forestaaet Universitetets mere fagmæssige Dekoration. Maleren havde ikke haft Brug for nogen Samstemning eller Sømmenspil med det givne. Jeg kan ikke blive fri for at tænke paa den lille Opmuntring, Fader selv fandt i sin Alderdom, ved at gøre Tegninger til forskelligt Haandarbejde, Tegninger som blev bestilt hos ham, nu til en Kakkellovnsskærm, nu til en Sofapude eller en „Lampebakke“, som i Petroleumslampernes Tid var et uundværligt Stykke paa et Bord. Det glædede ham, at Folk havde Lyst til at faa et kønt Stykke i Huset eller paa Bordet — ikke det banale Butikskram, men noget som havde Præg af en Vilje og en Smag. „A thing of beauty is a joy forever“, har en Vismand sagt.

Dog havde C. H. ikke sluppet de større Opgaver af sit Sind. Bekendt er hans sidste Billedforsøg, to Gange begyndt, aldrig helt fuldendt. Det forestiller et gammelt Ægtepar, som knæler for en lukket Dør. Dørens Stilling viser, at de bønfaller om at blive lukket ind. Billedet er næsten farveløst, idet den gamle Maler næppe saa Farverne mere, men i Komposition og Linier

viser han tydeligt sit Maal. Billedet er nærmest tegnet med Pensel, men Tegningen er god og karakteristisk for ham. Derved mener jeg, at det ikke blot udtrykker en aandfuld Tanke og er udført med personlig Varme, men tillige udført med dekorativ Sans. Det strenge Krav til Underbygning af Billedets Aandsindhold betegnede i Faders Forestilling den Adel, der skulde frelse Billedet fra at blive en banal Illustration eller en fotografisk Naturgengivelse. De to knælende er sammenslynget liniemæssigt og sjæleligt forenede i samme Vilje, samme Bøn,, men de er karakteriserede som to forskelligt indstillede Personligheder, Kvindens Stilling er saa lige til som muligt, hun er i Profil, skraat hældet fremad med de foldede Hænder strakt lidt frem for sig — hver Linie, hver Streg i Figuren bærer fremad i Blikkets Retning. Manden, som knæler bagved Kvinden, giver Gruppen sin faste, næsten firkantede Form. Han ses forfra. Den ene Arm rækker han frem for at banke paa Døren, med den anden omslynger han sin Hustru, hans Hoved ses en face, tæt ovenover hendes. Vi ser et Ansigt furet af Livets Kamp — nu sammentrukket i anspændt Lytten, om der skulde høres Svar derinde fra, fra den skjulte Verden bag den lukkede Dør.

Disse to Hoveder i deres Forskellighed og Samstemthed er Billedets Kærne, men Kompositionens Forhold og Linier bærer det aandelige Indhold frem paa en værdig Maade; og deri ligger, hvad Fader vilde kalde den dekorative Holdning. Maaske vil moderne Forfattere foretrække at kalde det Billedets Stil.

I Forbindelse med dette Billede havde jeg en Oplevelse. Et Aars Tid forinden Faders Død hændte det en Dag, at jeg søgte efter Mor, jeg havde noget at sige hende, som forekom mig særdeles vigtigt, Mor sidder ikke paa sin sædvanlige Plads i Sofahjørnet, hvor er

hun henne? — Der bliver svaret, Mor er vist oppe i Malerstuen hos Far. Jeg derop — og farer ubetænksomt ind ad Døren. Fader stod foran sit Staffeli, han havde en Tegnebog i Haanden, og paa Gulvet lidt foran ham knælede Mor som Model. Jeg blev staaende stiv af Forundring.

Min gamle Mor knælede paa Gulvet, iført en hvid Kittel, jeg tror ikke, hun havde stort andet paa, ikke engang den sorte Fløjlshue, hun altid bar til daglig. Det tynde graa Haar laa tæt om det blottede Hoved, Hænderne holdt hun foldede frem foran sig, og hun lod slet ikke til at bemærke min Indtrædelse, hun rørte sig ikke af Pletten. — Det maa en Model jo ikke — —. Jeg vilde have sagt noget, men Fader sendte mig et Blik, der hurtigt jog mig ud af Stuen. —

Medens jeg listede ned ad Trappen havde jeg en sær Fornemmelse ligesom af Medfølelse med Mor, der forekom mig at se saa gammel ud, og dog maatte lade sig bruge som Model. Men der ventede mig en Overraskelse til. Da jeg saa Faders Tegning og Skitsen til det paa-tænkte Billede, fandt jeg Mor som hun saa ud i Faders Øjne, hun var jo ung, slet ikke medtaget, langt mindre skæmmet af Alder. Det Ansigt, Fader havde tegnet, var præget af en næsten barnlig Renhed og troskyldig Hengivenhed.

Senere satte han mig til at tegne sit eget Hoved, som skulde være Pendant til Moders. Jeg tegnede det, saa godt jeg kunde, forynge ham kunde jeg ikke. De sammentrukne Bryn giver Udtrykket noget strengt, men Forklaringen er vist nok, at Øjensvagheden gjorde Blikket anstrengt.

Faders Tegning af Moder

Fader var ikke stort mere end tres Aar, da det syntes, som hans Løbebane væsentlig var sluttet, og de ekstra femten Aar, han havde tilbage at leve i, var nærmest Resignationens Aar. Som før berørt var Billedet af den grundlovgivende Rigsdagssamling det sidste Arbejde, hvori Fader følte sig baaret af Samhu med sin Tid og sit Folk. Vel manglede Fader ikke ganske Opgaver, der blev stillet ham udefra; som den betydeligste kan nævnes „Ægirsgildet“ bestilt af Orla Lehmann, og andre Emner fra den nordiske Gudeverden. Men disse Emner faldt ganske udenfor den Idekreds, hvori Fader havde færdedes som Kunstner, hans fysiske Kræfter og hans Aands Spændstighed var slappet, han magtede ikke at forny sig selv i disse Opgaver. Billedet blev ogsaa højest ublidt behandlet af Kritiken, man morede sig over den gamle Kunstner, der pludselig optraadte saa drabeligt i Thors Skikkelse; — den ny Tid havde ganske andre Opgaver i Sigte.

Faders Nedtrykthed kunde naturligvis lægge et vist Tryk over Hjemmet, men det mærkedes jo væsentlig kun af de ældre Børn, vi smaa berørtes ikke i synderlig Grad deraf, os trykkede det ikke. Der er bievnen sagt om Fader, ja, endog skrevet, at han var en klagende Mand, en humørløs Mand, altsaa en sur Alvorsmand, som sjældent kunde spøge. Det passer slét ikke, men vedkommende Skribent har nok faaet sit Indtryk gennem en saakaldt Dagbog, som med nogle Breve er overgivet til Universitetets Bibliotek. Det var kun et lille Hefte, hvori C. H. i Trængselstider nedskrev korte Noter, hvormed han lettede sit betyngede Sind. Det var Suk, undertiden næsten Nødraab, udsprungne af et forpint Sind.

Denne lille Samling Hjertesuk giver saaledes et al-

deles ensidig Billede af Constantin-Hansen, og burde aldrig være overgivet til fremmede. Den burde kun være læst af dem, som ogsaa paa anden Maade havde Adgang til hans Hjerte — et blødt og følsomt Hjerte — barnlig blødt lige til hans høje Alder, men aldrig stivnet i Bitterhed, stadig modtageligt og meddelsomt. Han lukkede sig ikke inde med sine Skuffelser og Sorger, helst delte han godt og ondt med sine Omgivelser. Vi smaa, som ingenting forstod, kunde nærmest faa det Indtryk, at det var Vinteren og det daarlige Vejr, der var Aarsag til Faders Nedstemthed. Det var ikke os derhjemme, det gik ud over, naar han tog sig for at slaa løs paa den gale Verden, vi lever i. Den gale Verden var uden for, om den end kom os saa nær, som Regnen, der slog paa Ruden. For os var Fader paa ingen Maade skræmmende. — Jeg synes Fader var smuk, og der var saa meget mærkeligt ved ham. Han havde kendt et Land, hvor man ikke havde mørke Dage — bag ham — i Fortiden — laa der Lys. Og bare han lettede lidt paa Forhænget, saa faldt Lyset ind over hans bøjede Skikkelse og gjorde ham rank og smuk i Børnenes Øjne. For han havde været rank og let paa Foden — nu gik han langsomt, døjede tit med Aandenød, men, som han havde kunnet gaa! Helt fra København til Helsingør gik han sammen med sine Kammerater. Ja, og paa sin Vandring gennem Tyskland havde han gaaet 11 Mil paa et Døgn! Fra Prag til Pilsen, tror jeg det var. For Dagvognen var kørt fra ham, og den vilde han indhente, og det kunde han.

Aa — han havde gennemløbet Verden — og ved Tanken derom bredte et Smil sig over hans Ansigt. Han havde saa blaa Øjne som faa, og til os Børn saa de altid mildt.

Men jeg maa tilstaa, han var urimelig i sin Klage over vort Klima, Vejret her i Landet var ham aldrig tilpas. Han kunde ikke blive færdig med at klage over Mørke og Mangel paa Sol, det var meningsløst at bo her i Landet, naar man ikke var en Skrubtudse eller Vadefugl. Sommer havde vi jo aldrig!

Jeg maa fortælle en lille Historie. Moder var gaaet i Byen — hun gik sjældent ud — altfor sjældent, for Fader kunde ikke undvære hende.

Saa kom hun da hjem igen. Hun traadte ind med et muntert Ansigt, oplivet af den raske Gang, førende et Pust af den friske Efteraarsblæst med sig. Fader spurgte straks: „Hvordan er Vejret?“ Der fo'r en Skygge af Usikkerhed over Moders Ansigt. Hun vidste det ikke, for hun tænkte aldrig paa, om hun gik med eller mod Vinden. Men hurtig var hun ude af Stuen igen. Hun ilede ud for paany at se Vejret an — og den Gang med Faders Øjne. Hun kom ind igen: Jo, det var Østenvind, temmelig skrap — og den førte smaa Byger og Ruskregn med sig. Føret var ogsaa elendigt. Vi lo, vi unge, letsindige Mennesker, vi lo ad Moder, som ikke paa egne Vegne kunde fornemme Vejret, først naar det blev hendes Pligt —.

Og lad mig saa slutte med en lille Beretning, som viser, at Fader i Mellemstunder kunde fryde sig over vor fattige, hjemlige Natur. Han gik sin Aftentur ude i vor Have, den han selv havde plantet for over tyve Aar siden — en dejlig Sommeraften, da den stod i sin fyldigste Pragt. Fader var saa hjertens glad, at han fik sagt: „Mon der kan være skønnere i Paradiset?“

Fader var ikke syg og sengeliggende før sin Død. Han sad i sin Lænestol lige til sin sidste Aften. Kræfterne ebbede langsomt ud. Følgende Nat sad Moder ved hans Seng — os sendte hun hen at sove. Fader laa og

MALEREN CONSTANTIN HANSEN

trak Vejret med Besvær. Pludseligt sukkede han dybt, og sagde: „Gud!“ — „Fader og Frelser“ gensvarende Moder. — „Ja“, sagde Fader klart, og dermed var han gledet bort. „Ja“. —

„og blive saa det sidste Ord
jeg tale skal paa denne Jord“.

Min Tegning af Fader

Johanne Lange:
Barndomserindringer

Jeg er født 31. Januar 1860 i Sorø, hvor mine Forældre havde en lille Skole. Fader var brystsvag, og i de Tider var det bedste Raad, man vidste mod denne Sygdom, at komme en Tid til Syden og dens mildere Luft. Gode Venner hjalp derfor mine Forældre med Penge, saadan at de kunde faa et Ophold i Italien. Man tilbød ogsaa at passe mig, medens Forældrene rejste, men deraf vilde de intet vide, jeg skulde med dem. Jeg var deres eneste Barn; de havde forud mistet et Par smaa Dreng, som var døde ganske spæde. Jeg var dengang syv Fjerdingaar gammel.

Af Opholdet i Italien kan jeg naturligvis ingenting huske. Mine Forældre har nok haft deres Hyre med mig; det var jo netop en vanskelig Alder at rejse med et Barn, og saa paa saadan en lang Rejse, hvor man jo ikke havde Nutidens Bekvemmeligheder og hurtige Trafik. Men Fader og Moder hjalp ad, og Fader var god til at finde paa noget at more sin lille Pige med paa de lange Jernbaneture. F. Eks. lavede han Dukker af deres Smørrebrødspapir, som han klistrede paa Ruderne, saa kunde jeg se lidt paa dem.

Naar mine Forældre gik Ture, og jeg skulde med dem, var det jo tidt besværligt, og de ønskede meget, at

de havde en Barnevogn, men en saadan var ikke til at opdrive, da Italienerne ikke kendte til den Luksus at køre deres Børn, men altid slæbte dem paa Armene. Endelig engang ude i Livorno (vi boede dengang i Pisa), hvor man havde Butikker mest beregnet paa Englændere, fandt Fader en dejlig let lille Barnevogn, som han triumferende kom hjem med til Moder. Vi havde en italiensk Pige, som hed Alexandra. Da Moder bad hende om at køre lidt ud med mig i Barnevognen, svarede hun: „Jeg vil gaa i Døden for Dem, Frue, men køre ud med Barnet, gør jeg ikke; jeg vil faa hele Byen efter mig.“ Saa maatte de selv køre med mig, og det viste sig, at Alexandra havde ret, de fik hele Byen efter sig. Det maatte jo være et lamt Barn, som saadan blev kørt. Det var rent galt, naar jeg engang imellem vilde af og gaa, for saa gav de sig til at raabe: „Hun har Ben, hun kan gaa!“

Der fortælles, at jeg engang i en Kirke løb hen til en Munk og sagde Bøh til ham. Nonnerne kaldte jeg for Bøkoner. Jeg var meget lyshaaret, og det syntes Italienerne var smukt, fordi det er sjældnere i Italien, saa naar vi mødte nogen, sagde de tit Bellini! (lille kønne). Jeg hørte det saa tidt, at jeg troede, det skulde betyde Goddag. Derfor raabte jeg Bellini! til Folk, som kom forbi.

Paa min 2-Aars Fødselsdag i Pisa skrev Fader følgende lille Vers:

*„Du fik jo ingen Smilehul i dine runde Kinder,
men Smilet er der, og en Vej det allevegne finder.
Og Haaret, trods din Moders Suk, slaar kun
halvanden Krølle,
men Solen la'r en Straalekrans af Guld dit Hoved
følge.*

*Og du er Faers Øjsten og Moers Kæledægge,
i dig vi har en Rosengård bag fire nøgne Vægge.*

*Saa voks du kun og voks dig styg, om saadan det
skal være.
om styg du bliver eller smuk, vi dig i Hjertet bære!*

*Ja, voks dig stor og voks dig klog, det har slet
ingen Fare,
naar blot du ikke vokser ud af Herrens Børneskare!*

Klosterporten i Sorø

Vi stiftede i Italien Bekendtskab med en engelsk Familie Barker. Indledningen var paa et Hotel i Belaggio, en dejlig lille By ved Comosøen. Det var en gammel Præst fra Yorkshire med sine 4 Døtre Emely, Lucette, Leila og Octavia. Jeg var syg, mens vi var der, og saa lagde de Mærke til, at Fader og Moder skiftedes til at møde ved Bordet og spurgte da, om jeg var syg. Derved kom Forbindelsen istand. Der sluttedes dér et Vendskab, som varede Livet igennem, og endnu har vi Forbindelse med de følgende Generationer. Det var en meget ejendommelig Familie; de tegnede og malede allesammen, var kunstnerisk begavede, den gamle Fader ikke mindst. Navnlig var det dog deres Intel ligens, Livlighed og hjertelige, menneskelige Forstaaelse, som drog dem til mine Forældre. Især sluttede Moder sig til Leila, som hun syntes, at der var saa meget dansk ved. Hun var jo ogsaa opvokset i en Landsbypræstegaard i Yorkshire. — Byen hed Thirkelby; det lyder ganske dansk, og der er mange gamle danske Spor i denne Del af England i det hele taget.

Octavia har siden fortalt mig, hvor svært det var for hende at sige farvel til os. Hun stod paa Skibet og saa min Faders høje Skikkelse paa Skibsbroen. Han blev ved at staa og vinke. Saa gled Skibet bort, og hun saa ham aldrig mere. Men dette sidste Indtryk glemte hun aldrig.

Fader kom sig saa godt ved dette Ophold i Syden, at han kunde søge Præstekald, som han fik i Rylskov i Angel, sydøst for Flensborg. Vi kom dertil i Foraaret 1862.

Fra dette Sted har jeg mine første Barneminder; det er smaa, ubetydelige Ting, men derved bliver det sikkert, at det er mig selv, som kan huske det. Det før-

ste, jeg kan huske, er, at jeg gik med Fader i Haven, hvor der var nogle Grantræer, og deroppe sad en stor Ugle. Der var en Masse Brændenælder og meget Ukrudt i Haven, og Fader havde travlt med at luge. Jeg husker,

Gamle Barker med to af sine Døtre

at jeg blev sat op paa Toppen af Ukrudtsbunken paa Faders Trillebør.

Alt var jo i den Tid præget af Kampen mellem dansk og tysk. I Angel talte Folk dengang fuldstændig dansk, selv om de var tysksindede, og det var alle de store Gaardmænd, mens Smaafolk for det meste var dansksindede. Fader satte det angelske Sprog meget

højt, sagde at der var bevaret mere af det gamle danske der, end i det øvrige Danmark. Han var meget kritisk overfor Embedsfolk og især Skolelærere fra „Kongeriget“, som det kaldtes, som tidt manglede Forstaaelse af, hvad Folkets Sprog var værd, men for Eksempel forlangte, at Børnene i Skolen skulde tale Rigsdansk, der faldt dem temmelig fremmed. Befolkningen havde sat sig i Hovedet, at det Sprog, de talte, var „tysk“. Engang spurgte min Moder en Kone om, hvad de kaldte et Møbel med dybe Skuffer i, som stod i Stuen.

„Jo, vi kalder det nu æ Dragkist“, sagde Konen, „men det ka Di vel it forsto, for de æ jo tysk.“

Da Moder engang mødte to Smaapiger, hvoraf hun kendte den ene, spurgte hun, hvis den anden var. „De er æ Smeis,“ sagde hun rask paa jydsk, men oversatte straks paa stift udtalt Bogsprog: „Det er Smedens.“

I vore Dage er jo Mundarterne kommet anderledes til Hæder og Ære, men dengang havde man i det hele og store ikke bedre Forstand. Saa meget mere dristigt og mærkeligt var det, at en Præst dernede, Krogh tror jeg, han hed, som var født i Angel, havde det Mod at holde Bibellæsninger paa angelsk. I Kirken kunde han jo ikke gøre det, der blev vekselvis prædikat tysk og dansk. Saadan var det i de blandede Distrikter.

Der fortælles, at jeg stod paa en Stol og saa ud af Vinduet, mens det blæste udenfor. Saa sagde jeg ved mig selv: „Træerne blæser og slaar mod hverandre: Tysk og dansk ,tysk og dansk. De andre snakker tysk og dansk, men jeg er en Pige, jeg snakker kun dansk.“ — Jeg husker tydeligt, at jeg har set Frederik den 7de. Han kom kørende, det har nok været paa hans sidste Rejse. Jeg synes, at jeg saa ham ovenfra; jeg har nok siddet paa en Arm. Moster Hanna havde det Held, at den lille Blomsterbuket, hun smed ind i Vognen, ramte

Kongen lige paa hans brede Bryst. Han rejste sig op og hilste og smilede. Dette kan jeg se for mig endnu.

Moster Hanna var Moders yngste Søster, hun var 23 Aar dengang og var hos os i Rylskov. Hun var fuld af Ivrighed og Haab for Danskheden. Moder følte sig mere trykket derover. Hun var ikke vant til at blive set paa med onde Øjne, og der var megen Gæring. De tysksindede havde overtaget i Angel.

Moder med lille Johanne

Krigen i 1864 udbrød, og efter Dannevirkes Rømning havde vi Indkvartering baade af prøjsiske og østrigske Soldater. De kom en Dag, da Fader ikke var hjemme, han var ude at hjemmedøbe et Barn. De fremmede Soldater kom ind, det var vel en Officer, som talte med Moder. Jeg stod bagved hende og saa paa denne Mand, jeg syntes, at han havde hvid Frakke; det har rimeligvis været en Østriger.

Vi havde en Pige, som hed Grethe, hende elskede jeg. Hun var ikke tysksindet, men syntes, at vi gjorde

for meget af det Danske. Hun havde let ved at sætte sig i Respekt overfor Soldaterne og jagede dem ud af Køkkenet, naar de gik hende i Vejen. Hun roste dem overfor Moder, og hun vilde gerne fremhæve, at de Varer, de kom med, som hun skulde tilberede, var bedre end de danske. Navnlig var det Flæsk og Kartoffler, som rigtignok var noget helt andet end det, vi havde. Saa kom Moder en Dag op paa Loftet og saa, at alt vort røgede Flæsk var borte; der hang kun et Ben tilbage, dette kom Moder triumferende ned med i Køkkenet. „Her skal du se, Grethe, her er Tyskernes dejlige Flæsk.“ Kartofflerne viste sig ogsaa at være vores.

Det var en sørgelig Tid, det kunde selv smaa Børn føle; men jeg kan aldrig huske, at jeg har været bange, naar bare Forældrene var der. De danske Præster blev afskedigede, naar de ikke vilde aflægge Ed til Kongen af Prøjsen, og det vilde Fader ikke.

Vi havde nogle Venner i Flensborg, en Ingeniør Poulsen og hans norskfødte Kone. Disse kærlige Mennesker bad os om at bo indtil videre hos dem. Poulsen var i engelsk Tjeneste, saa ham havde Tyskerne ikke noget at sige over. De boede i et dejligt Hus, som den norske Frue havde kaldt Solli. Det laa paa en af Bakkerne ud mod Flensborg Fjord og med en herlig Have med Gran- og Birketræer og grønt Græs. Her blev min Broder født 2. April 1864, den Dag, de skød Sønderborg ned. Moder kunde høre Kanontordenen, mens hun laa der. Der fortælles, at jeg sagde, da jeg hørte, at jeg havde faaet en lille Broder: „Jeg kunde godt nøjes med en Fætter!“ Saadan en havde jeg nemlig, og det lyder jo næsten, som om jeg troede, at denne Broder vilde gaa mig i Bedene. Det varede dog ikke længe, før jeg mærkede, at han var bedre end Dukker og andet Legetøj.

Saasnaart at Moder og Drengen kunde flyttes, rejste

vi over Hamborg og Lübeck til København. Krigen var jo ikke sluttet endnu, og vi maatte denne Vej for at komme til København. En Del af vort Tøj maatte vi lade blive i Præstegaarden; der fortælles, at jeg havde efterladt en Dukke og var bange for, at den skulde blive tysksindet, naar den nu var bleven ladet alene mellem

Fader (fra Italiensrejsen)

Tyskerne. Vores lille Dreng var bleven hjemmedøbt paa Solli, og Poulsen og Fru Poulsen stod Fadder til ham. Han blev kaldt Jakob Emanuel; Jakob var efter hans Morfar, Jakob Hornemann Bredsdorff. Emanuel betyder Gud er med os! Det kunde vi nok trænge til at lægge os paa Sinde i denne sørgelige Tid, hvor det var, som alt Haab for Danmark var ude; men Fader og Moder var stærke i deres Tro paa Gud og deres Haab for Danmark. Dette Ord: „Se, jeg vil bære jer som paa

Ørnevinger“ følte jeg gennem hele min Barndom, at det virkelig bar dem, og de blev prøvede baade gennem Sygdom og Sorg, men tabte aldrig Modet.

Vi var i denne Sommer paa Besøg omkring hos Familien, vi var jo for hjemløse at regne.

De første, vi rejste til, var min Farbroder i København, Johan Lange. Farbroder Johan, som var botanisk Professor og Lærer paa Landbohøjskolen, var gift med Moders Søster Eline, saa det var dobbelt Slægtskab. Hun var den mellemste af de 3 Søstre. De havde dengang 2 Pigebørn, som jeg var midt imellem af Alder. Petrine Margrethe hed den ældste, den yngste, Agnete, var dengang halvtredje Aar, et dejligt Barn med store, mørkeblaa Øjne og lysebrune Krøller. (Hun blev senere kendt af mange som Maleren Joakim Skovgaards Hustru). Disse Børn stod os særlig nær gennem Livet, vi regnede dem næsten som Søskende. Senere kom der flere; det var et herligt Hjem og Børneflok. De boede dengang i Falkoneralleen, men fra dette Sted husker jeg ikke meget. Jeg husker Gamle Kongevej som en hyggelig Vej med store Træer. Nu er den jo en meget befærdet Gade med høje Huse.

Det næste Sted, vi besøgte, var paa Fyn. Det var Ollerup Præstegaard, hvor S. Brandt var Præst, en rigt begavet og ejendommelig Mand, som var gift med Faders ældste Søster, Faster Grete. Det var den morsomste gamle straatækte Præstegaard med en dejlig Have med de herligste gamle Frugttræer i Græsset. Jeg husker navnlig en Slags Æbler, „Sommerkaviller“, som var stærkt røde og hvide med meget hvidt Kød.

Der var 7 Børn, hvoraf flere var voksne. Christiane, den yngste af Døtrene, var vel en 14 Aar, hun var, som Moster Hanna sagde, i Barnepigealderen, og elskede

at gaa og slæbe paa Jakob. Hun var en lyshaaret og kvik Pige med en rask Opstoppernæse. Hun blev kaldt Jane og Søsteren Mie.

Der var ogsaa andre Sommergæster, blandt andre Morten Bredsdorff, (Fader til Højskolemanden Thomas B.), en Fætter til mine Forældre. Han var meget livlig og sang saa smukt. Han var forlovet med Marie Birkedal, og hun var der ogsaa. Morten Bredsdorff havde et mægtigt langt Skæg og gik med Tollekniv. Han var fra Vissenbjerg Præstegaard, og paa Grund af dette kaldte de ham Morten Langkniv fra Vissenbjerg (Navnet paa en af de berømte Røvere fra Vissenbjerg Skove).

Vi var ogsaa dengang et Besøg hos Farmoder i Kyseborg, det var en gammel Gaard i Svendborg, som laa i et snævert Stræde, der kaldtes Kyseborgstræde; det gik stærkt op og ned ad Bakke, og Brostenene var slemt toppede. Gaarden havde før været Postgaard, men var det ikke mere. Farmoder ejede det hele, baade For- og Baghus, og saa var der en dejlig Have med herlige Frugttræer og et forvildet Flor af Blomster. Der var fine gule Graastener, Graapærer og nogen morsomme smaa krydrede Æbler med røde Striber, som vi kaldte Kyseborgæbler. Der var ogsaa et gammelt Morbærtræ og et Valnødtræ.

Her boede Farmoder med 2 Døtre, Faster Mine var den ældste, hun var Enke, hendes afdøde Mand hed Saaby. De havde haft en Gaard i Jylland. Det gjorde som Barn meget Indtryk paa mig at høre, at hun havde været forlovet i 18 Aar og saa kun gift i et, da Manden døde. Hun passede Huset og vidste ikke alt det gode, hun vilde gøre dem, som var hos hende.

Faster Gusta, den anden Søster, var en lang, tynd, lidt foroverbøjet en; hun var et ualmindelig begavet

Menneske, vidste meget og kunde lave alt muligt med sine Hænder. Hun tegnede og malede, lavede kunstfærdige Fjerblomster og Smykker af Fiskeskæl, syede ogsaa baade Kunstsyning og noget sjældent Lærredsbroderi, som kaldtes Klostersyning.

Fader og alle hans Søskende var født paa Østegaard ved Randsfjord, men denne Gaard solgte Farfader og købte Gaarden i Svendborg. Det var i 1848, da det trak op til Krig. Han blev imidlertid syg og døde samme Foraar i Ollerup. Men i Kyseborg levede Farmoder siden som Enke. Begge Fastrene var store Børnevenner, og der elskede vi altid at komme. Faster Gustava var ligesom hele Familien en stor Haveelsker, og hun passede hele den vidtstrakte Have.

Endnu et Besøg paa Fyn gjorde vi i den mærkelige Sommer 1864, og det var i Gudbjerg. Der boede min Mormoders Søster, som havde været gift med en Præst, Sidenius, i Gudbjerg, og nu boede i det lille Enkesæde. Hun var ligesom Mormoder meget gavmild, tillige huslig og dygtig. Da vi nu var der, maatte stadig Smaakraætet holde for, Høns og Kyllinger, Duer o. s. v. Der siges, at jeg sagde til dem: „Hvornaar skal vi saa ha' Katten?“ Mere kan jeg ikke huske fra dette Sted.

Om Efteraaret flyttede vi saa til Odense. Vi kom til at bo i Nørregade lige overfor det gamle Slot, som forresten ikke saa meget slotsagtigt ud. Derovre paa Slottet boede Familien Schlegel, som var noget af vores Slægt. Etatsraad Schlegel var en lille trivelig og venlig Mand, og hans Kone noget af det jævreste og mest usnobbete, man kunde se. Schlegel var Ungdomsven af Frederik d. 7de, som satte megen Pris paa ham, og tidt sendte ham de mest pudsige Breve, med naive Ka-

rikaturtegninger. Det blev ogsaa sagt, at han havde haft en god Indflydelse paa Kongen.

Blandt de Mennesker, jeg bedst husker fra den Tid, maa jeg nævne Ludvig Helweg, Præsten ved Hospitalskirken, en lille, hyggelig Kirke, hvor om Søndagen de grundtvigske Folk fra Odense og Omegn samledes. Helweg kom Fader og Moder meget sammen med, og jeg var tidt med inde i Præstegaarden. Ludvig Helweg var en høj, meget lys, næsten hvidhaaret Mand, hvis Ansigt og hele Person havde noget uendelig lyst og straalende over sig; der var noget næsten overjordisk i hans Øjne og Udtryk; dog var han ingenlunde sværmerisk eller overspændt. Det var en mærkelig begavet og livfuld Slægt. Ogsaa Broderen, Heinrich Helweg, som var Læge, blev mine Forældre knyttet til.

Fader blev Lærer ved en lille Skole, som Helweg og ligesindede havde oprettet. Det var vel egentlig en lærd Skole, men den blev drevet efter anderledes fri Tanker end Latinskolen.

Begge L. Helwegs Sønner gik i denne Skole. Skolemaskineriet var ikke saa indsnevret, som det efterhaanden er blevet i vore Dage. Ved denne Skole var ogsaa H. Lefolii Lærer. Han blev siden Rektor ved Latinskolen i Viborg. Ligeledes H. F. Feilberg, som dengang var i Odense, senere blev Præst i Sønderjylland og paa sine gamle Dage knyttet til Askov. Overlærer Strøm hørte til Schlegels og vore gode Venner. Han var meget naturinteresseret ligesom Fader, og var en meget vittig og morsom Mand, skønt stilfærdig, med et eget Skælmeri i Øjnene. Hans Børn husker jeg godt; Ingeborg var en stor Pige, meget større end jeg, men saa rar og venlig; Drengene legede jeg med, de var yngre: Peter, Nikolaj og Vincent. Peter døde, mens vi var i Odense. Det gjorde meget Indtryk paa mig; det var første

Gang, at jeg havde været Døden paa nærmere Hold, og jeg ved, at jeg henvendte mig direkte til Vorherre og bad, om Peter maatte blive levende igen.

Jeg kom ogsaa paa Besøg hos en gammel Dame, Fru Birkedal, som var Asylmoder. Hun fortalte og snakkede meget med mig. Jeg var meget glad ved at se de smaa Asylbørn. Naar Moder og jeg kom ind i Asylet, blev de siddende med deres Tavler, men alle som én trak de sig selv i Haartoppen; det var deres Maade at hilse paa, som Fru Birkedal havde lært dem. Hun var mærkelig; hendes Maade at tale paa var overstrømmende hjertelig og vist ogsaa poetisk, men jeg var nok for lille til at forstaa det rigtigt.

De Mennesker, som for mig stod som gamle, var vist ikke saa gamle i Virkeligheden; men det gjorde for Kvindernes Vedkommende meget, at de altid gik med Kappe eller et Slags Hovedpynt, naar de var gift, hvad der gav dem et meget ældre Udseende. Jeg kan dog aldrig mindes at have set Moder med saadan noget paa. Hun bar sit kønne brune Haar sat op med en Nakkekam, maaske en Sløjfe.

Efter en Tids Forløb flyttede vi fra Nørregade til Søndergade. Der var en stor, lys Gaard at lege i og en Have. Det maa have været en stor Gaard, for den husede Beridere med Heste og samt. Direktør Hoffmann boede der med sin Familie. Det var et anset og fint Beriderselskab. Hoffmann havde to smukke voksne Døtre, som jeg tidt saa ride ud; de saa meget højtidelige ud i lange, sorte Ridedragter.

Et Foraarsminde fra Odense har jeg. Det var Helwegs Have, hvor der var en hel Skov af Vintergækker og smaa gule Vinterblommer. Det var en stor Glæde at komme hen og se dem og faa Lov at tage nogen med hjem.

Ved siden af Haven i Søndergade løb en Bæk, som vel ikke var helt lille, i mine Øjne var det en Flod. Der fortaltes, at der var Iglers i den, og at en lille Nordbak, som vel tilhørte Beriderne, havde været ude i den og var fuld af Iglers, da den kom op. Jeg selv faldt engang paa Hovedet ud, men en Dreng tog mig i Benene og trak mig op. Jeg troede selv, at mit Liv havde Ende, det var dog kun Armene, som havde været i, og Iglers havde jeg ikke mærket noget til.

Det var i et af disse Aar, at vi var i Svendborg hos Farmoder, og at begge vi Børn blev meget syge. Jeg havde Tyfus og var meget syg, men værre var det med Jakob, han havde Hjernebetændelse, og han var jo kun saa lille endnu. Det var som et Under, at han kom sig. Ingen, heller ikke Doktoren, troede, at det var muligt. Jo, én var der, som troede det, og det var Moder. Hun havde faaet ham under Kanontordenen og paa en Tid, da mange troede, at det var ude med Danmark. Hun havde knyttet en Forjættelse til dette Barn, det har jeg altid haft en Følelse af, og derfor var hun vis paa, at hun skulde beholde ham. Hendes Søster i København havde haft den Sorg at miste den lille Jens Vilken, og en Dag stod Farmoders Søster, Tante Ulrikke, og saa paa lille Jakob og sagde: „Det var dog underligt, at de to smaa Drenges skulde følges ad.“ „Han er ikke død endnu,“ sagde Moder. Og han kom sig, og Glæden var stor. Doktoren, som hed Siegmer, og som var et meget hjerteligt Menneske, standsede Folk paa Gaden for at tale om Vidunderet, som var sket med dette Barn. I al denne Tid passede Faster Gusta mig alene, og hun var mageløs.

Til Nyborg flyttede vi i 1866. Der var altsaa kun gaaet 2 Aar, siden vi var i Sønderjylland, men for smaa

Børn er 2 Aar en lang Tid. Fader havde faaet Præstekald i Nyborg, dog ikke som Sognepræst, men som residerende Kapellan. Der var kun én Kirke, og Fader maatte tage Hensyn til sit skrøbelige Helbred, han turde ikke paatage sig for meget.

Noget af det første, jeg husker fra Nyborg, var, at vi skulde i Vandet; Jakob var noget kirtelsvag og jeg heller ingen Kæmpe, og saa skulde den herlige Strand, vi var kommet til, gøre Underværker. Min første Oplevelse i den Retning var ingen Herlighed. I vore Dage kan Børn sagtens være glade ved at gaa i Vandet, for nu bader de fra aaben Strand, og har, naar det kommer højt, et Bræddeskur at klæde sig paa i. Dengang vi kom til Nyborg, var der ikke engang Badehuse ude ved Kristianslund Skov, som der blev et Par Aar efter, ude i det friske Bælt. Der var kun en Række grimme Badehuse paa den anden Side Havnen, som bar det skønne Navn „Fiona“. En noget bister Badekone regerede over dette Etablissement, og hende skulde man henvende sig til om Nøgle og samt. Jakob var ikke med, han var for lille endnu, men hver Morgen vandrede vor Pige ned og kom hjem med en Spand Strandvand, som han skulde bades i. Jeg ser den rustne Blikspand med Saltvand for mig. Naa, men Moder og jeg vandrede ud ad den gyngende Badebro; allerede dette var skrækindjagende. Men værre blev det, da Badekonen lukkede os ind i et lille Træhus, hvor der gik en Trappe ned i noget, som lignede en Brønd; mørkt var Vandet som grønligt Blæk. Men der hjalp ingen Vrælen, ned skulde man. Moder tog mig med Gevalt og gav mig oven i Købet en Dukkert.

I de første Dage hylede jeg stadig, men Badekonen kurerede mig; hun gav mig Skoser og sagde, at ingen af alle Byens Børn brølede saadan. Det hjalp; jeg vilde

ikke have saadan noget siddende paa mig, og efterhaanden blev jeg helt modig og gik dristig ned i Blækhuset og erfarede stadig, at jeg hverken druknede eller blev sort af det som Drengene i „Den store Bastian“.

Det første Sted, vi boede, var, ligesom i Odense, i Nærheden af et Slot, men det var ubeboet. Der var kun den ene Fløj tilbage af det gamle Nyborg Slot, hvor Kristian den 2den var født. Den blev med sine tykke Mure brugt til Arsenal; der laa jo Garnison i Nyborg. Bag ved Slottet laa Volden, denne gik uden om hele Byen, og Nyborg saa venlig ud som den laa med sit slanke Kirkespir midt i de grønne Volde med gamle Kastanjetræer paa.

Vi boede i en Gade, som hed Slotsgade; der var kun Huse ved den ene Side, bag dem var Volden, foran laa Slotssøen, og ude i den paa en lille Landtange laa Kommandantboligen, hvor en gammel General Wøritzhofer boede. Den var omgivet af en smuk Have, hvor Træer og Buske hang ned i Vandet. Alt dette havde vi Ud-sigt til.

Selv havde vi imidlertid ingen Have, og det var de ellers saa hyggelige Volde Skyld i, for de gav meget lidt Plads til Haver i Byen selv. Det var navnlig Faders stadige Savn; han var som alle Langer en ivrig Have-mand og var selv opvokset paa Landet; saa det var svært for ham. Men saa havde man jo Volden, og den var navnlig smuk paa denne Side af Byen mod syd-vest. Paa den nærmeste Side gik en Rebslagerbane, ovenpaa var der store Tørrepladser til Byens Brug, udvendig, ned mod Voldgraven, var Kirsebærgangen. Hernede gik Hornblæserne og øvede sig paa deres Musik; her var lunt og godt.

Huset, vi boede i, var gammelt, ikke videre ejendommeligt, men var Nabo til nogle meget gamle, smuk-

ke Bindingsværkshuse, hvoraf det smukkeste sagdes at have tilhørt Drost Peder Hessel. Da jeg senere slugte Ingemanns Romaner, var jeg meget begejstret over dette.

Ved Slotssøen boede vi kun et Aars Tid. Fader var meget kræsen med Hensyn til Bolig, vel fordi han var svag. Huset vendte mod Nord, saa her har jo nok været koldt.

Vi flyttede saa til et Hus tæt ved Nyborg Kirke. Gaden hed Kirkestræde, og vi havde ikke Genboer, da Huset vendte ud til en gammel nedlagt Kirkegaard, hvor vi stadig legede. Vore Dagligstuevinduer vendte mod syd, og jeg har fra dette Sted Indtryk af megen Varme. Det kom vist af, at vi der oplevede den varme Sommer 1868.

Det var kønt og morsomt paa den gamle Kirkegaard med gamle Gravminder og mange Roser, smukke Træer og især en gammel Lind, uhyre stor, som stod i den fjerneste Ende af Kirkegaarden. Her var en Bænk, hvor man kunde hvile sig.

Der sad tidt en gammel Mand, meget svær, som havde svage Ben; han havde været Gartner og hed Hansen. Han blev kørt i Rullestol af sin milde, venlige Kone. Han kom ofte op at sidde der paa Bænken, og straks var der en Sværm af Børn omkring ham, for han fortalte Æventyr. Ud til Kirkestræde var der et højt Jerngitter, men paa de andre Sider var en lav Mur. Bag ved Lindetræet var en bred og dyb Grøft med ikke altid vellugtende Vand; for at bøde paa det havde man kaldt den Rosenbækken, men i daglig, mere realistisk Tale hed den Skidtegraven. Mellem Kirken og den gamle Lind gik den lave Mur, og bag den laa Præstegaardshaven, som tilhørte Sognepræsten. Vi kiggede tidt ned

i den solbeskinnede Have og var ikke fri for at være lidt misundelige.

Der samlede sig snart en Kreds om Faders Forkyndelse, for det første de grundtvigste, som der var nogle af i Forvejen, men ogsaa andre, for en Del Folk fra Landet. Det, som jeg var mest glad ved i Kirken, var Sangen, som der rigtig var Liv i. Fader var saa ivrig for at faa Grundtvigs Salmer frem. Der var en udmærket Organist ved Kirken, en gammel tunghør Mand, men meget musikalsk, han hed Simonsen. Hans Spil var ualmindelig smukt, lidt afdæmpet. Som han selv var beskeden, var hans Orgelspil det ogsaa; han forstod, at det skulde støtte, men ikke regere Sangen. Han har komponeret flere smukke Salmemelodier.

Jeg holdt saa meget af Nyborg Kirke. Naar vi sang i Julesalmen: „Paa Stjernetæpper lyseblaa skal glade vi til Kirke gaa“, tænkte jeg mig bogstavelig et lyseblaat uldent Tæppe med Guldstjerner i, bredt ud ad Midtergangen i Nyborg Kirke.

En gammel Original var der, som var ansat ved Kirken, det var Graveren, Kieler. Han var krumbøjjet, ganske hvidhaaret. Naar der var Børn, som skulde døbes, havde han den Skik, at han altid bar dem op ad Kirkegulvet, lige til man stod ved Døbefonten, der afleverede han dem til Gudmoderen, men blev staaende for at passe paa, at alt gik rigtigt til, at der blev svaret paa de rigtige Steder. „Sig ja, sig ja!“ hviskede han.

Var Barnet uroligt, stod han stadig og sagde: „Dikke dik!“ og gjorde Kunster for at faa det til at tie. Hans Ivrighed i Tjenesten var mere velment end heldig, og havde han selv vidst, hvor komisk han tog sig ud, havde han nok givet Afkald paa dette selvbestaltede Arbejde.

Der var en Familie, som vi tidlig fik med at gøre,

Auditør Bjerres. Bjerre var en meget ivrig og livlig Mand med smukke, brune Øjne og krøllet Haar. Der var noget sprudlende og veltalende ved ham, men et Stemningsmenneske var han, meget op og ned. Han gjorde Kommers med Børnene og gav dem øgenavne.

Fru Bjerre var en Modsætning, altid mild og glad, altid den samme hyggelige, som med stor Dygtighed styrede sit ret store Hus og den livlige Børneflokk.

Nogle andre Børn, som vi havde meget at gøre med fra den første Tid i Nyborg, var Jungersens. Faderen var Lærer ved Realskolen, og hans Kone var vi lidt i Familie med; hun var født Balslev og var ualmindelig køn.

Jungersens havde en temmelig indskrænket Lejlighed, og der blev tumlet meget af Børnene. Naar vi var med, satte vi Huset paa den anden Ende.

Det var kun til Efteraaret 1868, vi boede i Kirkestræde, saa flyttede vi til et Hus paa Torvet, som ejedes af en Enkefru Holst. Vi boede i Stueetagen. Dagligstuen vendte mod syd, ud til den fri Torveplads; det var en meget hyggelig Stue, hvor det gamle Klaver stod og „Chiffonieren“, som den kaldtes, et mahognichatol med dybe Skuffer. Her var flere Billeder fra Sorø, et af Ingemanns Hus og et af Klosteralleen. Desuden havde vi nogle Billeder, som havde tilhørt Ingemann. Det ene, Madonna paa Maanen af Murillo, det andet, italienske Sækkepibeblesere, af Maleren Pinelli. Begge var indfattede i simple graa oliemalede Rammer, som Ingemanns Billeder altid var. Han havde saa mange i sit Studerekammer, at de endog var hængt op paa Dørene, hvor de raslede, naar man lukkede op. De fleste var Træsnit og Litografier, som alle var blevet gule og plettede af Tobaksrøg. Vort gamle taffelformede Klaver

havde bløde, smukke Toner, et Verner Lassen-Instrument fra den gode Tid. Over Klaveret hang et gammelt Billede af den hellige Cecilie.

Værtinden, Fru Holst, boede ovenpaa, hun var en høj, stiv Dame med et meget ubevægeligt Ansigt. Man skulde ikke tro, at der var noget tiltrækkende for Børn ved hende, men vi holdt meget af at sidde hos Fru Holst og høre, hvad hun fortalte, og det var ikke saa lidt, mest om sine Børn, da de var smaa. Jeg har lagt mærke til, at Børn holder af at være i Nærheden af stille, rolige Mennesker, naar de kun af og til vil høre paa deres Snak. Der var tre Døtre hjemme, Kamma, Lavra og Olga, de var alle voksne og meget venlige mod os Børn. Kamma gjorde et meget bedrøveligt Indtryk. Hun var altid sortklædt, og hendes Øjne var rødskatede, som om hun havde grædt meget, og det havde hun ogsaa. Hun havde været forlovet med en Styrmand, Bryllupet var forestaaende, men saa døde han; hans Skib forliste. Nu gik hun om som en Skygge, men flittig med sine Hænder var hun, og smukkere Haandarbejde end det, de Søstre lavede, har jeg aldrig set.

Lavre var den af Søstrene, som vi holdt mest af; hun var et yndigt Menneske. Olga var den livligste; men det stilfærdige Præg var over dem alle.

Fru Holst havde en mærkelig Sygdom, hun led af en Slags Sovesyge. Hun sov næsten hele Vinteren bort og laa i Hi som en Bjørn. Hun begyndte om Efteraaret, hver Aften vaagnede hun en lille Stund og fik noget at spise, og efter kort Tids Forløb sov hun igen. Naar saa Foraaret nærmede sig, flyttede hendes Opvaagningstid sig nærmere og nærmere Morgenen og varede længere, til hun tilsidst var ganske normal. Jeg har set hende ligge og sove sin Vintersøvn inde i et koldt Sovekammer, voksbleg i Ansigtet; det var næsten uhygge-

ligt. Naar hun gik paa Gaden i sin lange ærmeløse Silkekaabe med sit ubevægelige Ansigt, kunde hun ogsaa godt ligne en Søvnængerske.

Det var morsomt at bo paa Torvet, der gik meget for sig. Til højre laa Kommandantboligen paa en aflang Ø i Slotssøen, som tillige var Mølle-dam. Over til Torvet gik en Bro, og foran den paa Torvet stod to mægtige Pyramidepøpler. Ved Siden af dem var et rødt Skilderhus, hvor der altid gik en Skildvagt frem og tilbage. Til venstre laa Raadhuset, midt for var et temmelig stort Hus, hvor Konsul Jensen boede. Paa Fest-dage hang det russiske Flag med det skraa Andreas-kors ud fra hans Tag.

Kongens Fødselsdag var en stor Dag, da var der stor Parade paa Torvet, hvor de forskellige Regimentter rykkede frem med deres Kaptajner og øvrige Befalingsmænd, mens Obersterne stillede paa deres smukke Heste. Et helt Pragtsyn var det at se den gamle General komme sprængende paa sin sorte Hest, han var en glimrende Rytter og galoperede Torvet rundt, saa de efterfølgende Oberster havde ondt ved at følge ham; han lod Hesten danse efter Musikken, og det var jo et nydeligt Syn. Men Pladsen var ikke saa forfærdelig stor, og der kunde jo let ske noget galt med alle de Heste, og engang gik det ogsaa galt. En Hest blev bange for alle de blinkende Sabler og kastede sin Rytter af. Saa blev der jo stor Opstandelse med at faa Obersten samlet op. Generalens Krigsdans endte altid med, at han holdt Tale for Kongen. Den trekantede Hat kom af, begejstret rystede han sine graa Krøller og begyndte altid paa samme Maade: „I Dag er det vor elskede Konges Fødselsdag!“ Han var fra Holsten og havde tysk Tonefald, hans V lød lidt efter F, deraf kom

det, at den lille Laurids Jungersen troede, at han sagde: I Dag er det vor forelskede Konges Fødselsdag.

Det mest interessante paa Torvet var dog nok Markederne. Det er en mærkelig Glans der for Børn er over et Marked og dets Varer. Naar jeg undtager Kristiansfelder-Honningkagerne, saa var det da mest noget Bras, man falbød. De røde Kagehjerter og Mænd og Koner bestod jo bare af Mel og Vand med lidt Sukker udenpaa, og Legetøjet i 8-Skillingsteltene var ikke nær saa godt, som hvad man altid kunde købe i Butikkerne. Men der er Stemning og Fantasi over et Marked. Der var Karrusel (som jeg dog aldrig har dristet mig til at bestige) og Telte, som indeholdt gyselige Ting, hvis man kunde regne efter de væmmelige Billeder af fede Damer o. s. fr., som de reklamerede med. Saadanne Telte var vi dog aldrig inde i. Visesangerne spillede ogsaa en Rolle. Et Ægtepar drog omkring med en stor Plakat, hvorpaa Visens Indhold var malet af i Felter. De sang med skingrende Stemmer og pegede op paa Billederne. Jeg husker især en Vise om en Mand, som havde druknet sine Børn, og vi saa forfærdelige Billeder af dette Drama, hvor han smed Børnene i Vandet og holdt dem i Haartoppen. Markedsgæsterne stimlede sammen om Sangerne og sang med af Skillingshæfterne. Udenfor Byen var Hestemarked, der holdt ogsaa Vogne med store Jydepotter og Lyngkoste, og andre solgte Æbler og Nødder. Noget af det morsomste var at komme ned til Havnen og se Skuderne fra Bornholm med alle de nydelige, billige Lerting, som vi altid købte nogen af.

Baade Jakob og jeg elskede Blomster, men lidt paa forskellig Maade. Jeg plukkede altid Blomster, naar vi gik paa Ture, som jeg trofast bar hjem og satte i Vand. Jakob var mere Botaniker; han var ganske lille, da han kendte Planter, plukkede særlig de smaa og ubetydelige,

og vidste Besked om alt muligt. Jeg kendte dog ogsaa Navnene paa alle de almindelige Blomster, dem lærte Fader os og var ufortrøden til at vise os alt i Naturen, naar vi gik vores daglige Spadsereture.

Skolekammerater havde vi ingen af, for vi gik ikke i Skole. Fader havde den Mening, som han ogsaa udførte i Livet, at i alt Fald de smaa Børns Plads var i Hjemmet, og det var en af Forældrenes vigtigste Opgaver at opdrage deres Børn selv og lære dem noget til Husbehov. Det var Naturens Orden, og den gør man ikke vel i at gaa alt for langt bort fra. Naar jeg nu tænker paa, at begge vore Forældre døde tidligt, og at vi havde et saa rigt Samliv med dem, mens vi havde dem, saa er jeg meget glad og taknemlig, fordi Fader førte sin Mening igennem paa dette Punkt, saa at vi ikke tilbragte vor halve Barndomstid i en Skole.

Den eneste væsentlige Fordel Skolelivet har for Børn, er Livet med Kammeraterne, men man behøver jo ikke at være uden Kammerater, fordi man ikke gaar i Skole, og man kan bedre vælge. Ikke alle Skolekammerater er gode, og der er meget Tyranni og Snobberi mellem Skolebørn, som Lærerne slet ikke kan forhindre.

I vore Dage er der jo en stærk Bevægelse oppe med Hensyn til Frigørelse i Skolen, Forstaaelse af Børn og de bedste Metoder for dem. Det var ikke saa meget Metoderne, Fader saa paa, som dette Grundforhold med Hjemmet. Mennesker og Hjem er forskellige, og det skal de ogsaa være, ingen Metoder er fuldkomne, og det vigtigste er ikke, at alle bærer sig ens ad; men naar alle Forældre giver deres Børn det bedste, de har, og søger at lære dem noget af, hvad de selv veed og har opfattet, saa er det til Gavn, ikke alene for Børnene, men ogsaa for Forældrene, som derved opfrisker og holder vedlige, hvad de selv har modtaget, og udvikles

derved. Mens de, naar de slet ikke bruger, hvad de har faaet, efterhaanden skriver det i Glemmebogen.

Jeg hørte paa mange Samtaler, som Fader havde med Folk om disse Ting; Folk sagde jo i Regelen, at Pastor Lange kunde sagtens, for han havde baade Tid og Kundskaber, men hvis de havde vidst, hvor lidt Tid, der hos os blev brugt til Skoleundervisning, saa vilde de nok have daanet og tænkt, at lidt i den Retning kunde de jo nok have præsteret selv.

Dagen begyndte altid med Morgensangen, hvor vi alle var samlet, og Moder spillede til paa det gamle Klaver. Om Formiddagen kom jeg gerne lidt ind til Fader i hans Stue, hvor jeg læste og skrev, og hvor vi jo ogsaa regnede; dertil var jeg dog ikke meget beventd, jeg var nervøs og kunde ikke samle mine Tanker, og Fader, som selv var et udmærket Regnehovede, kunde ikke altid forstaa det, men troede, at jeg tænkte paa andre Ting, men det gjorde jeg ikke, min Forstand stod bare stille.

Disse Færdigheder som Regning, Skrivning o. s. v., for dem har *Metoden* jo adskilligt at betyde, saa jeg tror, at hvis Fader havde kendt de mange Maader, man nu har til at lære Børn at faa Begreber om Tal, med smaa Pinde og andet, de sidder og tæller og tumler med, saa var det sikkert gaaet lettere for mig. Nu blev det jo ikke til stort; jeg skulde lære den lille Tabel og meget smaa Regnestykker og endelig 16-Stykket, fordi vi havde Mark og Skilling dengang (en Mark var 16 Skilling). Nej, saa var Jordbeskrivelse meget morsommere, ogsaa Naturhistorie, men dér var det bedste alt det vi fik, naar vi var ude paa Ture med Fader, men som vi slet ikke tænkte paa var Undervisning. Det bedste for mig var, hvad vi fik fortalt, men det var gerne om Aftenen i Mørkningen. Moder fortalte Bibelhistorie,

og saa havde vi alle de bibelhistoriske Sange, som vi rigtig dyrkede og kunde udenad, ikke fordi vi fik dem for, men fordi vi sang dem.

Uden for vort Dagligstuevindue stod en Gadelygte, den skinnede lige ind i Stuen, og naar den var tændt, havde vi vores herlige Mørkningstid. Da gik Fader op og ned ad Gulvet, i sin graa Slobrok, med Træsko paa (han led af kolde Fødder og kunde bedst holde dem varme i Træsko); der var Tæppe paa Gulvet, saa det gjorde ikke Spektakel. Vi gik med Fader i Haanden, og han fortalte Fædrelandshistorie. Hvergang en ny Person opdukkede, spurgte baade Jakob og jeg ufravigelig: „Var han god?“ Naar en af de slemme døde, saa havde jeg en Følelse af Lettelse, men der dukkede desværre stadig ny op, som var ligesaa slemme.

Baade Fader og Moder var gode, men ganske jævne Fortællere, de gjorde ikke noget for at fremhæve og udmale; men det veed jeg, at de historiske Skikkelser, vi hørte om, syntes vi, at vi kendte personligt. Derfor var jeg naturligvis ogsaa meget vred, da den nyere Historieforskning vilde hævde, at mange af disse Mennesker slet ikke havde eksisteret. Jeg syntes i mit inderste Sind, at det var en Latterlighed, at nogen vilde sige om Mennesker, som jeg kendte rigtig godt, at de aldrig havde været til. Naa, saadan noget kom man jo over.

Hvad vi ogsaa gerne atter og atter vilde høre om var, hvad Fader og Moder selv havde oplevet, da de var Børn. Fader fortalte om sit Barndomshjem Østedgaard. Jeg har været der selv og forstaar nok, at dette Sted gjorde meget til, at alle de Søskende havde en udpræget Natursans. Østedgaard ligger dejligt mellem store, grønne Enge ud mod Randsfjorden, hvor Drengene om Vinteren løb paa Skøjter. Fader fortalte om

en gammel Barnepige, de havde, som hed Dorte, og som kunde mange Eventyr og Historier; flere af dem kunde Fader huske og fortalte os; især var det „Fip-pepotten“, vi helst vilde høre. Dorte havde tjent hos en Konferensraad Bartholin, hos hvem Johan Herman Wessel hyppig var Gæst. Wessel kaldte ham Bertel, hvad Konferensraaden ikke syntes allerbedst om, saa han lovede ham en flot Middag, om han vilde holde op med det. — Men da Middagen var vel overstaaet, improviserede Wessel:

Tak for Mad og tak for Vin,
 Hr. Conferentsraad Bartholin!
 Naar Flasken er tom og Halsen tør,
 hedder du sgu Bertel li'som før!

Moders og Moster Hannas Fortællinger fra deres Barndomshjem i Sorø var mangfoldige. Morfader, Naturforskeren og Sprogmanden Jakob Hornemann Bredsdorff, var Lektor paa Sorø Akademi, men han døde tidligt, saa de fleste af Fortællingerne var fra Mormoders Enketid, da hun sammen med sine tre unge Piger boede paa Torvet i Sorø og havde Drengene i Huset, som gik paa Akademiet.

Fortællingen oprullede et helt Billedgalleri af ejendommelige og snurrige Mennesker fra Sorø. Først og fremmest var der Ingemanns, det var jo nok deres nærmeste og bedste Venner. Ingemann havde staaet Fadder til alle tre Pigeboern, og han havde foræret dem alle sine Værker i original Udgave. Hvor jeg ser for mig „Valdemar Sejer“ og de andre Romaner i gamle blaa Bind. Papiret var blødt, ligesom lidt uldent, og Trykken stor. Ingemann med sit milde Ansigt og det hvide Haar var et Billede paa Fred og Ærværdighed; men han manglede ikke Kritik og komisk Sans, men var kun mærkelig langsom i sin Opfattelse. Naar nogen havde

fortalt en morsom Historie eller sagt en Vittighed, varede det noget, inden Ingemann havde opfanget det og saa først begyndte at le, tit naar de andre var færdige.

Fru Ingemann var meget stilfærdig, men et betydeligt Menneske. Hun havde sikkert en udmærket Indflydelse paa Ingemann. Mest blev hun bekendt for sine Malerier. Det var oftest bibelske Motiver, hun behandlede, og hun skænkede dem gerne til Landsbykirker som Altertavler. Jeg har hørt Fader sige, at naar man sad hos hende og hørte hendes Forklaring om alle de smukke og dybe Tanker, hun havde lagt ind i Billedet, saa man noget andet og mere i det. Hendes samtidige forstod ikke meget deraf. I megen nyere Kunst, særlig blandt Prærafaeliterne, møder man dog meget ligesaa uvirkeligt som i hendes. — Jeg kender en af Altertavlerne — Marie Bebudelse —, om hvilken Historien beretter, at da den var bleven ophængt, spurgte den gamle fynske Degn, efter længe at have betragtet den: „Sei mig, æ de Jesus i Getsemane Hauve?“ — Meget realistiske var Figurerne unægtelig ikke; men Blomsterne, der vokser frem for Jomfru Maries Fod, er udmærket malet og giver den Dag i Dag et levende Indtryk af Floret, — om ikke i Jødeland, saa i Ingemanns Have: Provinsroser og Levkøjer. Selv var Fru Ingemann ikke ubestemmelig, hun var en klar og retlinet Karakter. Rosenrødt var hendes Yndlingsfarve, og blandt andet var der i den lille, fine Møssinglygte, som hun holdt i Haanden, naar hun gik ud en Vinteraften, altid et lille rosenrødt Vokslus.

Morfader døde allerede 1841, kun 51 Aar gammel. Moder kunde dog huske meget om Faderen. Morfader gav sig meget af med Børnene, skar morsomme Ting ud i Træ (vi har endnu en lille Spade, han har skaaret), lavede ogsaa forskelligfarvet Blæk til dem af Plante-

saft. Tidt red han ranke med dem og sang dertil en Vise, han selv havde lavet efter en lille fransk Børnevise om forskellige smaa Heste, som red til Paris og England og mange andre Steder:

*Til Hest, til Hest paa en hvid Hest,
til Paris, til Paris paa en lille Gris,
til Stryn, til Stryn paa en Bøtte Gryn.
Til Ollerup, til Ollerup paa Rosenvinge Kolderup*),
men Rosenvinge Kolderup gik fra,
og det lille bitte Barn dumpede a'!*

Mormoder hed Petrine Møller og var fra Købeløv Præstegaard paa Falster, hvor hendes Fader, Rasmus Møller, var Præst. Hans anden Kone hed Hanne Winther; hun var Enke, da de blev gift, og havde Sønnen Christian Winther, som saaledes kom ind i Familien med Mormoder og hendes mange Søsken. Poul Martin Møller var hendes Broder, saa Mormoder havde saaledes fra sin Ungdom levet meget sammen med Digtere. Disse unge Mennesker bragte meget Liv til den gamle Præstegaard. Stemoderen Hanne var meget elsket af de fire Pigebørn. Et pudsigt lille Træk vidner om den muntre Tone i Hjemmet. De unge Piger plagede engang den store Digter-Broder, for at han ogsaa skulde skrive Vers til dem. Chr. Winther skrev da, med en let Omskrivning af et lille tysk Børnevers, følgende, der jo næppe helt tilfredsstillede Plageaanderne:

*) Kolderup Rosenving var en lærd Jurist af deres Bekendtskab. — Originalen lød saaledes:

A cheval, à cheval, à un cheval blanc,
à Paris, à Paris, à un cheval gris,
à Rome, à Rome, à un cheval de pomme!
À l'Angleterre, à l'Angleterre, à un petit cheval de verre,
mais le petit cheval de verre se cassa,
et le petit enfant tomba!

*„Meine Mutter hat Gänse,
meine Mutter hat Gänse!
Trine, Petrine, Jensine, Rasmine —
sind dass, sind dass nicht Gänse!*

Mormoder havde som sagt Drengene i Huset i Sorø. Hun var god imod dem og rundhaandet, og de elskede hende, men hun kunde jo nok ogsaa have Bryderier, for hun sagde tit om sine Pigebørn: „Jeg er glad for mine tre Skatte; — Drengene er noget Skidt!“ Men hun tog sig meget af dem, hjalp dem med Skolesager o. s. v. Der var en bestemt Aften, hvor Drengene havde Lov at tage et Par Kammerater med, og dette var saa attraaet, at der tit mødte en hel Hærskare; det gik saa vidt, at Rektor syntes, at han maatte bremse Drengene lidt, og sagde, at de maatte ikke komme saa mange til Fru Bredsdorff — men det havde hun ikke bedt ham om. Det var jo ikke det, at hun lavede store Anstalter for dem; men Mormoder havde noget moderligt ved sig, og morsom var hun, med Evne til at gøre det hjemligt. Saadanne stakkels smaa Fyre, som er sendt hjemmefra for at gaa i Skole, døjer tidt grumme meget ved Savnet af Hjemmet.

Juleaften kom Ingemann altid op med Julegaver til sine Guddøtre. Mormoder dækkede Julebordet med hvid Dug og Grankviste og Lys. (Juletræ kendte man ikke dengang.) Paa Bordet var Gaverne og Juleknaset lagt, saa satte Mormoder sig til Klaveret og sang:

*O Stjerne, hav tak, vor ledende Ven.
imellem de vildsomme Veje;
alt Hytten vi se, nu kende vi den
Lyksalighed monne vi eje.
Med Glæde vi træde herind i det fattige Hus.*

Mormoder var et meget varmhjertet Menneske, og de Udtryk, hun brugte, svarede dertil. Hun brugte tit

Ordet *velsignet* og *Lille kære velsignede!* paa sin overstrømmende Maade. Dette har Ingemann brugt i et lille Mindedigt, han skrev efter hendes Død. Hun døde 1859, Aaret før jeg blev født. Ved min Daab stod Ingemann Fadder, som han havde været det til Moder og Mostrene. Det lille Mindedigt kaldte han

„MODERS SANG VED VUGGEN“.

„Kære! Gode! Lille!
Velsignede!“ — *ak, ja!*
Nu hvisker Mindet stille:
Hvor var de Læber milde,
De Ord udtøned fra!

„Lille! Kære! Gode!
Velsignede!“ — *O, ja!*
Hvor blev vi glad tilmode,
Naar hine Ord oplode
Den Sjæl, de strømmet fra!

„Gode! Lille! Kære!
Velsignede!“ — *O, ja!*
Velsignet skal du være —
De Ord skal til dig bære
Den Sjæl, de kommer fra.

Bedstemoders Stemme
Har kærlig Efterklang.
Hvad Moder ej kan glemme,
Skal Barnebarn fornemme
I Moders Vuggesang!

Der er en Verslinie af Grundtvig, som lyder saadan: „Saa det maa høres paa vort Kor, at Himlens Fugle paa Guds Jord for Vuggerne har sjunget.“

Moder var af dem, som sang for Vuggerne. Er der nogen Børn, hvis Vugge der er sunget for, saa er det os. Moders Sang husker jeg lige saa langt tilbage, som jeg overhovedet kan huske. Hun havde en glad Stemme, jeg kan høre Klangen endnu. Stemmen kunde dog ogsaa lyde rørende, naar hun sang lidt vemodige Sange ved Klaveret. Dengang jeg var saa lille, at jeg sagde hun om mig selv, sagde jeg engang, da Moder spillede og sang: „Hun faar Taarer i Øjnene!“ Jeg er aabenbart bleven forbavset over det selv. Hun har nok sunget saadan en som „Den lille Savoyarddreng“: „Jeg danser og drejer paa min Lire saa fro“. Moder havde tit set de smaa italienske Dreng, som vandrede langt bort til fremmede Lande og tjente Brødet ved at synge og spille for Folk. Det bringer mig til at tænke paa en lille Oplevelse, mens vi boede i Kirkestræde. Der kom engang op i Køkkenet en italiensk Kone og hendes lille Dreng. Konen saa saa rar ud, hun var sorthaaret og havde smukke, mørke Øjne. Den lille Dreng lignede Billederne af Johannes den Døber paa Rafaels Madonnabilleder. Konen havde en stor Spilledaase med, og dens fint klingende Spil var vi Børn meget optaget af, vi havde aldrig set saadan et Instrument før. Fader og Moder kom til og snakkede italiensk til Konen, hvad hun blev lykkelig over. De spiste Frokost med og fik „Kaffelatte“; de smaa Fotografier fra Italien kom frem, Drengen brød ud i Begejstring, da han saa et Billede af Jomfru Marie med Barnet.

Før jeg fortæller videre om Livet i Nyborg, vil jeg fortælle lidt om Naturen og Skovene, som spillede en stor Rolle for os. Ladegaardskrattet var nærmest ved os, og der kom vi meget tit. Fra Sønder vold gik en Trappe ned, som hed Bellevuetrappen, i Børnenes Sprog

„Bælamstrappen“. Nedenfor den gik en smal Vej, med Volden paa højre Haand og paa venstre et lille sumpe Vand, som kaldtes Kamhullet. Stien mellem Kamhullet og Voldgraven kaldtes Kammen, og midt paa den stod et massivt, hvidkalket Taarn, som kaldtes „Jomfruen“; Sagnet fortalte, at en Jomfru var indmuret der. Paa den anden Side Voldgraven gik en Sti til højre, langs Contreescarpet, paa nyborgsk „Kontreskaftet“. Paa den anden Side af dette laa Ladegaards-søen, der var ret smal. Og bag ved denne Ladegaardskrattet.

Ladegaardskrattet bestod mest af Lerskrænter, som var bevokset af Hasselkrat med gamle Egetræer imellem. Nogen af Skrænterne var dog stejle og nøgne. Nedenfor var en Sti, udenfor den Enge, der gik ud til Ladegaardssøen. I denne lille Kratskov, hvor der altid var lunt, var der fra det tidligste Foraar et rigt Blomsterflor; allerede paa Skraaningen, inden vi naaede Krattet, var der store Puder af Viola hirta; Kodriver, Anemoner og Lungeurter var pragtfulde der. Siden var der Pragtstjerner og „Kukkerurter“, og paa Engen groede Kabbelejer, Trævlekrone, Nelligerod og Forglemigejer. Op ad Strænterne voksede Slaaen og Hvidtjørn, Kaprifolium og vilde Roser. Ogsaa nogen vilde Æbletræer groede der, som om Foraaret var fulde af Blomster. Der var vilde Sneboller, som om Efteraaret bar de blodrøde, blanke Bær, og Benved med rosenrøde, firkantede Frugter.

Ude ved Søkanten var der Brudelys og gule Iris. Her var solbeskinnet og lunt og meget ubefærdet. Der opholdt vi os i timevis. En Mærkelighed var der, og det var Pottemagerleret; deraf lavede vi mange Ting, Kopper og Tallerkener, Skaale og Krukker, som blev tørret i Solen.

Vi havde engang en Oplevelse derude. Fader saa en Høg, som forfulgte en Due; den fik den fat og slog ned med den nær ved os. Fader klappede i Hænderne, Høgen blev bange og fløj. Duens ene Vinge var beskadiget, men den var ellers levende nok. Fader bandt sit Lommetørklæde om den, og vi vandrede hjem med den. Den blev baaret over til gamle General Wørishøffer, som havde mange Duer; han beholdt den, og den kom sig snart .

Naar man fulgte Ladegaardskrattet i sin Længde, kom man ud til Bøjden-Landevejen. Gaar man saa tværs over den, ligger Telegrafskoven der, en smuk Granskov med et bakket Terræn. Igennem den og langt nede gaar Ladegaardsaaen, oppe paa den øverste Bakke ligger den optiske Telegraf, som Skoven har Navn efter. Det er en hvidkalket Bygning, som ligner en Landsbykirke ,den ser malerisk ud med Granskoven under sig. I gamle Dage, da man ikke havde den rigtige Telegraf, brugte man den; der blev sat nogle store Møllevinger paa den, som man sagde kunde ses helt over til Sprogø.

Gik man ad en Dæmning langs Kamhullet ud ad Svendborgvejen mod syd langs Fjorden, kom man forbi Dyrehavgaard og den høje Mølle til Dyrehaveskoven, som Landevejen gik igennem. Den var ikke stor, men smukt bakket, med slanke Bøgetræer paa begge Sider af en lille Mose. Dyrehaveskoven var herlig ved Løvspring, der voksede gule Anemoner.

Længere tilbage i Skoven laa et lille, pænt, straa-tækket Hus, hvor der var smaaborgerligt Traktement: hjemmebrygget Øl med en Pind i til at røre Sukkeret om med.

Vandrede man saa videre ad Landevejen, kom man over en Dæmning og havde Holkenhavnsfjorden paa

Klinten ved Teglværksskoven

højre Side. Der laa Holckenhavn, en af de smukkeste og stateligste gamle Herregaarde, jeg har set. Den knejsede ud mod Nyborgfjord med Park og Have omkring. Den ejedes i fordums Dage af Ellen Marsvin. Paa Erik Menveds Tid var den bekendte Ridder Hel-

mer Blaa Herre til den. Der synges om ham i Kæmpevisen: „Saa fri rider han i Sadlen.“ Dengang havde Gaarden dog det jævne, danske Navn Kogsbøllegaard.

Blev man ved med at følge Svendborg Landevej, kom man først til et stort, tæt Krat, som strakte sig vidt ud paa Vestsiden af Vejen, det hed Bælløvænge, og saa til den store Kajbergskov, som laa ud til Fjorden. Det er en meget stor og prægtig Skov, med mægtige Træer og høje Bakker, hvorfra der er en henrivende Udsigt. Her var ogsaa Raadyr. Det var lovlig langt at gaa ud til Kajberg, her maatte man gerne have Vogn; kunde man være saa heldig at komme med paa en Skoleskovtur og køre paa lange Charabanc'er, saa var det jo meget festligt. Man lejrede sig paa en stor, aaben Plads nær ved Stranden, hvor der laa et Skovfogedhus, hvor man kunde faa Kaffe.

I hele Badetiden vandrede vi hver Dag ud til Kristianslund, hvor der blev stillet Badehuse op. Kristianslund var en lille, temlig ensformig Bøgehøjskov, men den havde den Herlighed, at den laa ude ved Storebælt og var ikke langt fra Byen. Der til gik man ud af Landporten, en mægtig høj og lang, massiv Port gennem Volden (ovenpaa hvilken der var Eksercerhus), og derfra gennem en lang, smuk Allé af gamle Træer. Fra Markerne derud af mindes jeg særlig de røde „Nyborg-Valmuer“. De var større og mere blodrøde end andre, og de groede i alle Marker, ja selv ned ad Voldskrænten har jeg set dem i saadan Masse, at det saa ud som Blod, der flød ned ad Volden. Man sagde om dem, at de var fremspiret af de andalusiske Hestes Blod. „Spanjolerne“ efterlod Hestene, da de rømte hjem, saa gik Dyrene ude paa en stor Strandslette, som strakte sig fra Kristianslund mod syd og kaldtes Øen. Der gik de saa og sloges og bed hverandre ihjel.

Dengang havde man nogle Marker, som man nu kun sjældent ser, Hør- og Boghvede-Markerne. Hvor var det et nydeligt Syn at se en blomstrende Hørager; naar vinden tog i den, saa det ud som Silke, der vekslede i lyseblaat og grønt. Jeg tænker paa Christian Winthers Vers om Hørren, som han skrev paa min Mormoders „Rokkebreve“, hvoraf det første lød saadan:

*„Jeg var en Jomfru saa fin og skøn,
min Kjortel den var af Silke grøn.
Regnskyen mon over mit Hoved gaa,
med lyseblaa Øjne jeg saa derpaa.“*

Boghveden var tungere, ikke saa elegant som Hørren, men hver af de smaa Blomster var køn og skiftede i lyserødt og hvidt, Stilkene var tit røde, det var ogsaa smukt.

Det var behageligt at naa Skoven, naar Vejen var altfor solet. Derude var en Pavillon og Restauration, og det gjorde, at Kristianslund, navnlig om Søndagen, blev almindeligt Udflugtssted fra Nyborg. Saa gik man til Stranden, og der var Badehusene. Det var rigtignok noget andet at komme i Vandet derude end i Blækhuset „Fiona“.

Til venstre for Kristianslund laa et lille, gammelt Fiskerhus med en vældig Bukketorn ved, det ligger der endnu. Et Stykke længer mod nord ligger Teglværkskoven, der gik man til langs Stranden. Det var en meget større og ejendommeligere Skov end Kristianslund, den havde høje Lerskrænter ud mod Havet, og ovenpaa voksede slanke, store Bøgetræer, som af Vind og Sol var bleget hvide i Barken. Paa Forstranden, i læ, var der smaa Grydesteder, med løs Stensætning, hvor Folk kunde koge Vand og lave Kaffe o. s. v. Det var helt festligt.

Saa var der Juelsbergskov, den laa lidt inde i Lan-

det, nord for Banen til Odense. Derud gik Vejen ogsaa gennem Landporten. Juelsberg Skov var en rigtig stor Herregaardsskov med mægtige Egetræer, som man allerede mødte lige ved Indgangen. Der var dejlig Skovbund, der voksede bl. a. de store, røde og hvide Lærkesporer. Der var ret vildsomt i denne Skov, men fulgte man Vejen lige igennem den, laa Herregaarden Juelsberg paa den anden Side.

Til højre for Juelsbergskov og sammenvokset med den laa „Præstens Vænge“. Det hørte til Sognekaldet, havde vel oprindelig været helt Skov, men en tidligere Præst, Nyholm, som var meget haveinteresseret, havde omdannet det til Park med forskellige smukke Træer; jeg synes, jeg husker en stor Blodbøg. Der laa et lille, pænt, straatækt Hus med Plæne foran; paa den var der en stor Pyrusbusk, som om Foraaret bar pragtfulde høj-røde Blomster. Man fortalte, at i tidligere Tid valfartede Folk derud om Søndagen med Madkurve. Og man kunde i Huset faa varmt Vand og faa lavet Kaffe. Da var Præstens Vænge i sin Glans og var Nyborgs Udflugtssted, indtil Kristianslund tog Luven fra det.

Naar det var for langt at komme i Skoven eller for blæsende for Fader at gaa, havde vi altid Volden til den daglige Spaseretur. Om Foraaret var der Violer i Græsset, som det var meget spændende at plukke, for egentlig var det, mærkelig nok, forbudt at gaa i Græsset. Der gik en „Patrouille“ omkring, og traf det sig saa, at man var paa gale Veje, kunde det hænde, at man blev taget i Nakken af Soldaten, som havde Opsyn. Jeg har selv engang været ude for det. Jeg var saa ivrig i at plukke Violer, at jeg ikke saa Soldaten, før han stod over mig. Nu troede jeg, at mit Liv havde Ende, eller at jeg i det mindste skulde i Hullet. Heldigvis gik Fader et Stykke foran, og Soldaten slap sit Bytte, han

var ifærd med at aftvinge mig et Løfte om aldrig at gaa der mere. Jeg styrtede hen til Fader, men Fader lo og sagde: „Naa, der var du nok i Knibe.“

Drengene sang en Smædevise om den patrouillerende Soldat, naar han var paa Afstand vel at mærke; var han nærved, flygtede de til alle Sider under Skrig og Skraal. Verset lød saadan:

„Petrollen gik paa Volden,
vi tar ham i Kastollen
og smi'r ham ned af Volden
i det bare Sengehø.“

Allermorsomst var der næsten i *Kirsebærgangen*; der var altid saa dejlig lunt; ud mod Voldgraven voksede der Træer og Buske og opad Skraaningerne det blødeste Mos, det saakaldte Kransemos. Der var ogsaa en Mængde af de smaa, hulkravede Kodriver, dem samlede vi og lavede nydelig gul Kodrivethe af paa en af de smaa bornholmske Thepotter. Fader lavede aflange Papiræsker, som blev fyldt med Kransemos og stillet i Vindueskarmene for at lune.

Engang nede i Kirsebærgangen saa jeg et Poppeltræ, som havde en Splint efter en afbrækket Gren; naar man svippede med den, gav den en syngende Lyd, som lignede Urets hjemme. Som Bevis for, hvad Børns Fantasi kan faa ud af ingenting, kan jeg fortælle, at jeg besluttede, at dette Træ skulde være mit Hus, og ved Siden af mit Træ var et Piletræ, som Jakob vilde have til sit Hus; det havde en Gren, som var fuld af Mos, vi syntes, at det lignede Vindueskarmen hjemme med Kransemosset. Men da vi nu hver havde faaet et Hus, syntes vi, at vi maatte gifte os; saa gjaldt det om at finde noget passende. Heldigvis ventede vi Jungerens Børn om Eftermiddagen. De to ældste, Laurids og Charlotte, passede jo meget godt i Alder, nu var Spørgs-

maalet blot, om de vilde tage mod Tilbudet. Vi gik alle i Kirsebærgangen om Eftermiddagen, saa gjaldt det jo om at komme an med Frieriet. Jeg var alligevel lidt flov ved Situationen og syntes ikke, at det var som Fod i Hose at fri til Laurids. Heldigvis gik han straks ind paa det med sit skælmske Smil, og Jakob og Charlotte var ogsaa hurtig kommet overens. Træerne blev beset, og de fandt dem tilfredsstillende. Vi saa altid til dem, naar vi var i Kirsebærgangen. Ægteskabet holdt sig temlig længe, ialt Fald bukkede vi trøstig for hinanden i Frierleg, naar vi var ude, indtil jeg opdagede, at de andre Børn fnisede, naar de saa det, saa sagde jeg til Laurids, at vi vist hellere maatte holde op med det, „for de griner af os“.

Jungersen søgte paa den Tid Præstekald i Jylland og fik det. Underlig nok har vi aldrig senere mødt de Børn, som vi dengang legede saa meget med.

Blandt vore nærmeste Venner i Nyborg var *Hübners*. Fru Hübner var Enke efter en Læge; hun boede sammen med Datteren Marie, som var purung, da vi lærte dem at kende. Fru Hübner var lidt forvokset, men hun havde det mildelse og sødeste Ansigt. Fra vi som smaa kom derop, husker jeg, hvordan hun morede os med at spille for os, navnlig naar hun lukkede Klaveret helt op og satte to smaa Figurer, en lille Tyroler med Hat og Fjer og hans Kone, ned paa Sangbunden i Klaveret. De var malede med livlige Farver. De stod paa en Skive af en Prop, og under den var nogle stive, hvide Hestehaar. Naar der saa blev spillet, dansede de omkring efter Musikken, selv havde de smaa Violiner i Armen. Moder havde lært mig de første Smaaøvelser paa Klaveret, men senere gik jeg op til Fru Hübner. Hun hørte ikke til de strikse Lærerinder, hun var af den blide Sort, men hun kunde faa en til at holde af Musik, og

vi morede os begge to, især ved at spille firhændigt. Jeg lærte nogen af Melodierne til „Elverhøj“ udenad, og Fader var glad ved, at jeg spillede dem og sang til. Fader holdt af Mørkningsmusik, og mange Gange har Fru Hübner glædet os ved at komme i Mørkningen og spille for os; især fantaserede hun skønt paa Klaveret.

Vi havde af og til i min Barndom nogen ret strenge Vintre, hvor Isbaadene maatte gaa over Storebælt; nu holder jo de store Isbrydere for det meste Færgevejen aaben.

Isbaadene var vi ude at se, det var nogen meget store og tunge Baade. Engang var vi med Fader ude ved Bæltet, som var frosset helt til, saa langt Øjet rakte; det var et helt Tog af Mennesker ud over Isen. De underligste Isformationer saa man skruet mægtig højt op ind mod Kysten. Det var ikke dengang kommet rigtig i Brug, at Piger løb paa Skøjter, jeg havde vist ogsaa været for stor en Kryster til at driste mig til Sligt. Jeg holdt mig til Indlandsisen paa Rendestene, hvor man kunde „slaa Slire“ en hel Gade ned. Til Issport var der bedre Plads udenfor Byen. „Svanedammen“ egnede sig udmærket dertil, det var et Engdrag, som strakte sig ud efter Kristianslund, og som altid var oversvømmet om Vinteren; i Frostvejrr var der en udmærket Skøjtebane.

Paa Voldgravene stagede Drengene sig frem paa store Isflager, naar Isen begyndte at løsne. Uha! det saa farligt og spændende ud. Rørene i Voldgraven lignede næsten Stearinlys i Stager, med Manchetter; hvis Vandet sank, havde de flere over hinanden.

Man havde det ikke saa varmt i Stuerne dengang som nu, saa det var tit, at Rimen paa Ruderne ikke tøede Dagen igennem. Saa varmede vi Skillinger paa

Kakkelovnen og satte paa Vinduerne, saa der blev et rundt Hul med Kongens Billede og Tallet paa. Vi stegte ogsaa Æbler paa Kakkelovnen, hvor der brændtes Tørv og Bøgebrænde, som stod i en Krog ved siden af Kakkelovnen, det var behageligt Brændsel og knapt saa dyrt dengang, Fader kunde ikke lide Kul. Fader brugte „Fidibusser“ til at tænde sin lange Tobakspibe med, de blev stukket ind i Ilden og kom saa tilbage med en lille Flamme; jeg har lavet Masser af Fidibusser til Fader. Somme Tider havde vi en Slags blødt Papir, naar man puttede det i Kakkelovnen og det var udbrændt, rendte der i det sorte Papir en Masse smaa bitte Ildgnister omkring, de myldrede mellem hverandre, og vi kaldte det, at Børnene gik af Skole; den sidste Gnist var Skolemesteren.

I vort Hjem levede vi meget efter Sundhedsforskrifter. Vel havde vi ikke den nuværende Tids Oplysning om mangt og meget, men i al Almindelighed var det et sundt Liv, vi førte. Vi kom vore stadige Spasereture, selv om Vejret var mindre godt, vi fik sund daglig Kost, navnlig saa meget sød Mælk, vi kunde drikke. Moder kaldte mig en Kippekalv, naar jeg bælgede Mælk i mig. Vi fik ingen Slikkeri og maatte ikke spise umoden Frugt, derimod købte Fader altid om Efteraaret en hel Mængde Æbler, som vi hver Dag fik i det mindste et af. Vi var fri for Skolestøv og Skolebakterier, færdedes meget i Mark og Skov og gik i Vandet hele Sommeren. Det var altsammen noget, vi syntes godt om; men der var en Ting, som vi indvendig protesterede imod, men der hjalp ingen kære Moder, vi skulde hver Dag, især efter at vi kom hjem fra en Tur, skifte Strømper; det var et kedeligt Arbejde, navnlig naar vi havde Snørestøvler paa. Vi syntes, at naar vore Ben var gan-

ske tørre, saa var det en Urimelighed, men det synes Fader ikke.

Om Aftenen gjorde vi „Sengegymnastik“. Det var ikke efter noget System og vi havde ingen Redskaber, undtagen Jakobs Haandvægter, men det gik alligevel. Vi sluttede altid med, hvad vi kaldte at gøre „Salem“ for Fader, vi bukkede os flere Gange, saa de udstrakte Fingre rørte ved Gulvet.

Naar Soldaten ude paa Torvet blæste „Retræten“, nikkede Fader altid til os, og om vi saa sad midt i de dejligste Æventyrbøger, maatte vi krybe i Køjen. Derfor sværmede vi ikke altid for den Aftenmusik. Om Morgenen hørte vi ogsaa undertiden Blæsningen, „Reveillen“, men den skulde vi ikke rette os efter, for Klokken var kun 5 om Morgenen, naar vi hørte dem blæse: Op! Op! Op! Det irriterede os ikke saa meget som dette ærgerlige: Iseng! Iseng! Iseng! om Aftenen.

Moders lille Aftensang husker jeg fra min tidligste Barndom, naar vi var kommet i Seng:

Sov, lille Barn, sov sødelig, luk dine Øjne til,
Gud Fader udi Himmerig din Vogter være vil.“

Senere var det Fader, som bad Aftenbøn med os, han sagde Trosbekendelsen og bad Fadervor. Der var ogsaa nogen smaa Vers, vist af Sthen, som vi fremsagde. Første Vers var saadan:

„Vi befale os i Jesu Vold,
naar vi vore Øjne tillukke.
Gud være vort Værn, vor Klippe og Skjold
mod alt ondt, som os kan trykke.
Glæde os, Gud i Himmerig.“

I vores første Barndom var vi flere Gange en Tur til København, og saa var vi gerne med det samme et lille Besøg i Sorø hos Apotheker Glahns. Apotheket var

en gammeldags Købstadgaard med hyggelige Stuer, hvor man altid blev modtaget med aabne Arme hos min Gudmoder, Moders Barndomsveninde.

Apotheker Glahns gamle Fader, som havde været Apotheker før ham, levede og var hos dem, det var en yndig gammel, hvidhaaret Mand, som alle havde Ærbødighed for. Der var tillige en anden gammel Mand, som boede der i Huset, han kaldtes aldrig andet end Ab, det havde Børnene kaldt ham, da de var smaa. Det var en gammel Provisor, som havde været der i Bedstefaderens Tid, og som de nu sørgede for. Han var blind, men gik stadig sin Spaseretur i den store Have. Gudfar havde langs Havegangene anbragt en Staaltraad med nogle Riller af Træ, som kunde glide langs Staaltraaden; naar Ab saa holdt i dem, kunde han følge Staaltraaden langs Gangene i den store, smukke Have. Han kunde fortælle Æventyr, saa ham travede vi tit med langs Staaltraaden. Men naturligvis kom vi ogsaa længere Ture, i Akademihaven og Skovene.

Af og til kom vi Ture paa Landet, hvad der var en stor Herlighed. Adskillige fynske Præstegaarde gæstede vi. Skellerup, hvor vi besøgte Provst Jungersen, en Broder til Jungersen i Nyborg. Han var en høj, statelig Mand, som gik med Kalot. Vi var glade ved at komme med derud, skønt der ikke var Legekammerater; derimod var der to voksne Sønner, som begge var Studenter. Det var et Par høje, kønne Fyre, med brusende blondt Haar, som deres Studenterhue knap kunde sidde paa. Vi saa dem af og til, de havde det samme lune Udtryk med Skælmeri i Øjenkrogene som Jungersens i Nyborg. Den ældste, Hektor, (den senere Zoologi-Professor) havde afbildet sig selv, i en Hunds Lignelse, rundt omkring paa mangfoldige Steder, endogsaa paa et meget afsides. Der var dér, som i alle gamle Præ-

stegaarde, et meget lyst og rummeligt W. C., som den Gang gik under et andet Navn. Der skinnede af hvidskuret Træ, og der var Sand paa Gulvene. Paa de hvidkalkede Vægge havde Hektor tegnet mangfoldige Hunde; han tegnede glimrende.

Det var vist i Sommerferien 1869, at vi var et flere Dages Besøg hos Fru Seidelin paa Apotheket i Ringe. Provisoren hed Speyer, han var en høj, smuk Mand med et langt, stort Skæg. Vi var meget henrykte over ham, han havde et lille Atelier, og fotograferede os sammen med Legekammeraterne. Han blev senere gift med Birkedal Datter Julie, og flyttede til Otterup Apotek, hvor hun og Speyer havde deres Hjem i adskillige Aar.

Der var Selskab en Aften hos Fru Seidelin, hvor Birkedals var med. Birkedal var en stor, bred Mand, meget højtalende og med store Lattersalver; hans Ansigt, som blev indrammet af langt graat Haar med Kalot, var paa en Gang skælmsk og sjælfuldt. Han hørte dog ikke til dem, jeg brød mig mest om, af Faders Præstevenner; han snakkede ikke med Børnene, og han buldrede saa meget, hvad jeg alle mine Dage havde haft lidt Sky for. Saadan viste det sig ogsaa ved Fru Seidelins Selskab. Jeg ved ikke, hvad Samtalen gik om, vi Børn sad ved et mindre Bord i en anden Stue, men pludselig lød der et Brag, Birkedal rejste sig op i sin Vælde, slog i Bordet og raabte: „Jeg skammer mig over Københavnerne!“ Hvormed de havde forsyndet sig, ved jeg ikke, men Birkedals Rødvinsglas væltede, saa Vinen flød hen over Bordet. „Men Birkedal dog!“ sagde hans Kone i en ynkelig Tone. „Var det mig?“ sagde Birkedal med en meget spagfærdig Røst.

Vi var henne at se Nazarethkirken, den var bygget af den frie Kreds, som sluttede sig om Birkedal, da han var bleven afsat. Først holdt de Gudstjeneste i Bol-

tinggaards Lade, saa kom Valgmenighedsloven, og den lille Nazarethkirke blev bygget. Præsteboligen laa lige derved med Baggrund af en lille Skov, den kaldtes Kirkely. Det var den første Valgmenighed, der blev dannet af Folk fra mange Sogne. Kirken var taget i Brug, men de var ved at bygge Taarn; jeg husker at der laa Tømmerklodser rundt om paa Gulvet.

Jeg var saa betaget af Altertavlen; den var malet af Dalsgaard i Sorø og forestillede Hjemmet i Nazareth. I Forgrunden saa man Marie i en rød Klædning, Drengen Jesus staar og viser hende noget, han har lavet, en dejlig Dreng paa en 10—12 Aar i en let, hvid Klædning. Josef staar lidt i Baggrunden med noget Værktøj i Haanden. Moder forklarede mig det hele, og jeg syntes, at Personerne var aldeles levende. Jeg har senere hørt den kritisere, man syntes, at den var træet og stift malet; men for mig var den lyslevende, og jeg er vis paa, at saadan som jeg saa den, havde Kunstneren netop tænkt, at den skulde være.

Vi var gerne hvert Aar en eller anden længere Rejse. I 1867 var vi i Hjortlund. Det laa i en udpræget Hedeegn, ikke langt fra Kongeaaen, som jo nu var bleven Danmarks Grænse mod syd. Vi saa de prøjsiske Gendarmere gaa frem og tilbage ovre paa den anden Side, og Jakob og jeg gjorde vort bedste for at se saa bistre ud som vi kunde. Det var næppe af nogen stor Virkning. Det var Præstens, vi besøgte, som hed Balslev, baade han og hans Kone var i Familie med os. Han var meget ældre end sin lille tynde, men ivrige og livlige Kone, som hed Trine og var født Leth.

Onkel Balslev var en meget stilfærdig Mand; Tante Trine arbejdede Livet igennem for at faa ham gjort til Grundtvigianer, han kom ogsaa meget sammen med dem og havde ikke det mindste imod at blive trukket

med til Vennemøder og Højskolelag; men jeg tror nok, at hans Sind alle Dage bevarede den urokkelige Konservatisme, som han var vokset op i.

En Aften i Hjortlund var der Gæster, og deriblandt Præsten Svejstrup fra Vejen; jeg husker saa tydeligt hans ejendommelige, markerede, glatragede Ansigt, han havde ligesom lidt Underbid. Svejstrup sang smukt; han sang den Aften: „Der ligger et Land mod den evige Sne“. Det var første Gang, jeg hørte den Sang; den blev sunget paa en gammel norsk Folketone, „Ola Grumstulen hadde saa lang en Brufærd“. Han sang den saa dramatisk, jeg syntes, at jeg saa det hele for mig og hørte Genlyden i Fjældene, da han svagt aftagende sang „Og Fjældene selv raaber langt Hurra!“

1869 var for os et begivenhedsrigt Aar. Der var kommet Brev fra England om, at Leile Barker, Moders Veninde fra Italiensrejsen, vilde besøge os sammen med en gift Søster, Laura (gift med Forfatteren Tom Taylor). Vi blev meget glade, men jeg tror nok, at Fader og Moder blev lidt benovede ved, hvordan de nu skulde indrette alt paa det bedste. De syntes dog, at det blev det hyggeligste at have dem boende hos os selv, om det ogsaa skulde være lidt mindre komfortabelt. Laura Taylor havde vi aldrig set, men vi kendte hende fra Leilas Breve. Hun havde 2 Børn i samme Alder som vi, Drengen Wycliffe paa min Alder og Lucy paa Alder med Jakob. Vi fik travlt med at gøre Forberedelser; Fader begyndte at lære mig lidt engelsk; han fortalte en Historie paa engelsk, hvoraf jeg her Dag fik en Sætning, som jeg lærte udenad, og stadig gentog de første Sætninger. Omsider gik det op for mig, at Historien var om os selv og om den Have, vi havde faaet. „Men, Fader, det er jo os!“ udbrød jeg, som Historien skred. Og-

saa Jakob lærte nogle engelske Ord, saa lille han var. „*I have ten fingers*“, var hans Sætning.

Dagen oprandt, og de kom; Leila forekom os straks velbekendt, vi havde jo Billeder af hende og den gamle Fader og de Søstre, som var med i Italien; hun havde dette blide, milde Ansigt og det hyggelige rolige Væsen. Desuden var hendes Sprog simplere og lignede mere dansk end Laura Taylors; denne var Fyr og Flamme, uhyre begavet og livlig. Jeg ser dem komme ind; Laura rev straks med stor Iver op af Tasken en Genstand, som hun satte paa Gulvet og som fo'r rundt og stødte paa Stoleben under et summende Spektakel. Det var et Stykke mekanisk Legetøj, et Lokomotiv, som, naar det blev trukket op, kunde rende omkring paa Gulvet. Vi havde aldrig set saadan noget før og blev næsten lidt forskrækkede.

Fader og Moder havde overladt de Engelske Sovekammeret, som var en rummelig Stue. Der var stille et Par højryggede Kurvestole ind, og der var købt nyt Vandtøj, fint marmoreret. Moder havde jo meget at ordne, og Sine havde meget at udføre baade med Rengøring og Madlavning, men hun klarede det rigtig pænt. Selvfølgelig fik vi god Mad, men vi afveg ikke fra vore Sædvaner, og de maatte finde sig i den danske Mad, hvad de heller ikke havde noget imod. De forstod ikke rigtig at smøre Mad, men tog altid en Klat Smør paa Tallerkenen og spiste lidt af til Brødet, saadan tog de ogsaa en Klump Svejtsrost. Siden kaldte vi det „en engelsk Klump“ og bad tit om saadan en.

Vi gik alle vore smukke Spaserture med dem og de var meget begejstrede. Saa de en Stork paa et Tag eller i en Eng, styrtede de af Sted for at se den nærmere ved; de kendte kun Storken fra Andersens Æventyr. Særlig var de henrykte over Holckenhavn; de gik

selv derud flere Gange og havde Skitsebøgerne med, de malede Gaarden fra flere Sider. Det var heldigt, at vi havde Moster Hanna, for hun var saa flink til at snakke med dem. Baade Fader og Moder havde ogsaa let ved Sprog.

Et af de første Steder, vi maatte hen, var da i Simonsens Have. Jeg husker, at de alle sad i Lysthuset, mens jeg stod foran og fremsagde hele min Historie, som jeg havde lært udenad. Jakob havde ogsaa afleveret sit Løsen, og en Dag, da vi spaserede og var kommet ned af Bælamstrappen, faldt Jakob saa lang han var, alle hans Fingre havde sat Mærker i Støvet; Leila lo og pegede paa det og sagde: „I have ten fingers!“ Hun gik og spurgte mig ud om hvad de forskellige Klædningsstykker hed paa dansk idet hun pegede paa dem og sagde: „What do yon call that?“ Saa kom hun triumferende hen til de andre og remsede op: Hat, Trøje, Bælte, Kjole, Strømper, Sko.

Laura Taylor var et højt begavet, genialt Menneske, navnlig i musikalsk Henseende. Hun spillede Klaver paa en ejendommelig magtfuld, næsten henførende Maade og var ogsaa Komponist. Til sine Børns Fødselsdage havde hun skrevet og komponeret nogle smaa Sange. Hun sang dem udtryksfuldt og dramatisk, saa vi Børn godt kunde forstaa Meningen. Mig forærede hun en lille Sang af en gammel engelsk Digter (Blake), hvortil hun havde sat Melodi. Den lærte jeg at synge, naar Moder spillede til.

*Little lamb who made thee?
doest thou know who made thee?*

I hele vor Barndom spillede Besøget af „de engelske“ en stor Rolle. Vi fik mange Gaver af dem, men det, vi var mest glade ved, var dog Farveladerne med de udmærkede engelske Farver. Det gav os Lyst til at male,

først kolorerede vi gamle Børnebilleder og siden fik vi Fader og Moder og Faster Gusta til at tegne for os.

Vi tegnede ogsaa selv Fantasibilleder, som vi malede; men saa sagde Fader, at han syntes, at vi skulde prøve at tegne og male efter rigtige levende Blomster, og det var morsomt; vi prøvede med Blomster fra alle Aarstider og er blevet ved med det til den Dag i Dag. Vi blev helt berømte for disse Farvelader, for naar der kom Børn i Besøg, fik vi dem frem, og saa skulde de ogsaa prøve at male. Til sene Tider har jeg truffet fordoms Kammerater, som endnu huskede Farveladerne fra England.

Efter dette Besøg kom vi igen en Rejse til Jylland; denne Gang var det til en Landsby i Vejleegnen, som hedder Daugaard. Der var meget smukt, en rigtig østjydsk Egn med Bakker og Skove. Landsbyhusene paa Egnen ligner ganske de fynske med Straatag og Bindingsværk, men i Regelen var Kalkfarven lyserød og gul, ikke hvid som paa de fynske.

Moder tegnede særdeles godt og havde tegnet meget i sin Ungdom, ogsaa Portrætter — mest Børn —; mange af dem var udmærkede. Hun tegnede dog nu mest Landskaber, og jeg beundrede meget den fine Udførelse. I de smaa Skitsebøger, hun havde fra sin Ungdom, var der Tegninger fra alle Rejser, men ingen af dem havde Farver, men paa denne Tur til Daugaard havde hun faaet Farver med og malede flere af de smukke Huse. Vi har hendes Bog endnu.

Samme Efteraar var jeg endnu en Rejse, det var til Sønderjylland med Fader. Vi var i Flensborg, hvor vi besøgte Skolebestyrer Monrad, der havde den danske Skole. Vi besøgte ogsaa Grethe, vores gamle Pige, som nu var gift. Hun havde en lille Pige, som blev taget lige

op af Sengen, for at vi skulde se hende. Grethe blev rørende glad ved at se os og lignede sig selv aldeles.

Vi var da ogsaa i Rylskov; vi besøgte de gamle Skomagerfolk, og vi var flere andre Steder inde, blandt andet hilste vi paa en Kone, som stod udenfor sin Dør med en lille Dreng; det var ham, som Fader havde været ude at hjemmedøde den Dag, Tyskerne kom. Folk holdt Vagt ved Dørene for at fange os ind, men de turde ikke samles med Fader paa et Sted, og han kunde ikke overkomme at gaa rundt til dem alle. Jeg fik da Mindet om Rylskov opfrisket, om end det var et vemodigt Minde.

Ved Juletid kom der en stor Kasse fra Vennerne i England. Indholdet var pragtfuldt. Alle Walter Scotts og Shakespeares Værker i fine Kalveskindsbind, foruden mange andre Pragtværker skinnede os i møde, da de blev pakket ud. Walter Scott var indbundet i grønt Skindbind, flere Bøger var rosenrøde, det var en Øjenslyst.

Jeg fik ogsaa en nydelig Bog med fine og smukke Billeder. Teksterne var højtidelige og moraliserende, ikke noget for mig. De kaldtes „Hymns“ og bestod af Tankesprog og Udgydelser. Moder lo af, at en af Hymnerne var henvendt til „Child of reason“. Man saa et Billede af en lille 4—5 Aars Pige, der saa gruelig forskrækket ud; hun var kommet ud i Skoven i Tordenvejr og kryber sammen med Kjolen over Hovedet. Teksten trøster hende saa med, at Gud er i Storm og Torden og alt det andet. Hun saa ikke ud til at være nogen Child of reason. Kunstneren havde været heldigere end Forfatteren; man kunde gennem de mange smaa Billeder faa et helt lille Indblik i engelsk Folkeliv, navnlig blandt jævne Folk. Fader subscriberede for os paa et engelsk

Børneblad, som hed „Childrens' Magazine“. Det var dog med dette som med Hymnerne, Billederne var bedre end Teksten; men Bogstaverne var dejlig store og Sproget indstillet efter Børn, saa vi fik lidt engelsk ud af det alligevel.

Tit fik vi Besøg af Farmoder og Fastrene. Farmoder havde Aktier i et lille Dampskib, som hed „Rolf“, og som gik mellem Svendborg og Nyborg; saa kunde hun faa gratis Rejse. Hun og Faster Gusta kom ogsaa i Regelen sejlene med Rolf, men Faster Mine, som blev søsyg, saa snart hun satte Foden paa et Skibsdæk, foretrak at køre den lange Vej med Deligensen. Sommetider havde de lejet Vogn og førte Sengklæder med, naar de mente, at det kneb for os med Sengetøj. Vi var altid henrykte, naar „Kyseborgerne“ kom, eller naar Faster Mine stak Hovedet ud af den lukkede Vogn fuld af Dynen og Puder. Om Sommeren havde de altid en stor Buket med: Roser og Venusvogn, Stribegræs og „Brændende Kærlighed“, som skinnede langt væk.

Paa Raadhuset var et lille Teater, som mest blev brugt, naar der kom tilrejsende Skuespillere, hvad af og til hændte. Fader rynkede paa Næsen af dette; han var kræsen med Kunst og havde set saa meget paa Det kongelige Teater i de store Stjerner Tid, saa han sagde, at skulde vi se saadan noget, skulde det være af 1ste Klasse.

Engang var der et Selskab, som havde en ret berømt Primadonna som hed Rosalinde Thomsen. Hun grasserede over hele Byen i Boghandlervinduer, hvor hun var fotograferet i forskellige Dragter og Stillinger. Det smukkeste ved hende var hendes store gule Haar, som bølgede i favre Krøller. Vor Pige, Sine, var ude af sig selv af Begejstring over hendes Haar og øvrige Dejlighed. Der boede en Kaptajn i Nabohuset, og hos

ham kom Rosalinde i Besøg. De spaserede daglig lige forbi vore Vinduer, og jeg masede Næsen paa Ruden for at se hende. Hun gik med Kaptajnen under Armen, iført et hvidt Skindslag; man kunde se lidt af de gule Krøller udenpaa Skindslaget. Jeg syntes ikke, at hendes Ansigt var kønt, underlig graat og gammelt, ikke som paa Fotografierne. Bagefter dem trippede Kaptajnens pæne Kone med deres lille bitte hvide Hund og med sorte Krøller ned ad Nakken. (I de Dage havde de fleste unge Damer ret lange Krøller; saa laa de om Natten med Papilotter i Haaret, og siden ordnede de det med en Krøllepind.) Som Skuespillerinde var Rosalinde Thomsen vist ikke tabt bag af en Vogn. Byen var meget optaget af hende, og en lille klodset Trækfærge i Havnen, som netop blev sat igang det Aar, blev kaldt „Rosalinde“. Det er dog ikke alene Færgen, hun har Æren af. — Saa vidt jeg ved, er Bjørnsons Digt: „Jeg tør ikke tale til dig“ inspireret af Rosalinde.

Bjerrers havde den Sorg at miste deres yngste lille Datter Ingeborg; det tog meget paa dem. Fra Tiden derefter husker jeg mange Samtaler, som Bjerre havde med Fader, især da B. havde fundet en Sang i Grundtvigs Sangværk, som han fremsagde:

„Engel, hvor jeg har dig kær,
 du, som i det dunkle
 daled, svøbt i Morgenskær,
 for i Grav at finkle,
 for at vælte bort den Sten
 over mine Dødningben,
 som mit Hjerte knuste.“

Jeg ser endnu Bjerrers udtryksfulde Ansigt, da han fremsagde disse Vers.

Jeg synes aldrig, at jeg kan mindes fra mine Forældres Side nogen direkte Paavirkning i kristelig Hen-

seende, men det var et levende Liv hos dem selv, og Børn, der lever med deres Forældre, kan ikke undgaa at faa Del i, hvad de lever i. Vi blev aldrig sendt ud af Stuen, naar der var nogen paa Besøg, som førte Samtaler om større Spørgsmaal med Forældrene. Jeg synes, at jeg skylder saa meget af min Visdom, om jeg saa maa sige, denne Maade at faa aandelig Tilførsel paa. Netop det, at vi var ubemærkede, ingen udspurgte os eller krævede noget af os, tænkte vel knap paa, at vi var til Stede, saa vi havde fuldstændig Frihed til at lade ligge eller samle op, hvad der passede os. Dette tror jeg er sundt for Børn.

Fru Jensen og Fru Bolvig, der havde en lille Friskole i Nyborg i de første Aar, var rejst bort, og i deres Sted var kommet Frk. Anna Gad. Hun var et ejendommeligt Menneske, en lille fin og let Skikkelse med et klogt og meget livfuldt Ansigt, levende Øjne, en klar Pande og en fin, skarp Næse, en udtryksfuld Mund og røde Kinder. Hun bragte i alle Maader frisk Luft med sig, virkede som Sol og Blæst paa en Gang. Frk. Gad kom meget til os. Der var rigtignok noget at høre paa, naar hun og Fader drøftede alle mulige Spørgsmaal, baade kirkelige, politiske og menneskelige i det hele taget. De var ikke altid enige, men saa meget livligere blev Samtalen, for hun stak ikke noget under Stol, men hævdede sine Meninger med stor Djærvhed. Men hun var lige saa interesseret i at snakke med os, fortalte Historier uhyre levende og lærte os forskellige Spil og Lege, altid paa den samme ivrige Maade. Hun var i det hele taget en udmærket Lærerinde, forstod at gøre alt klart og indlysende, og saa var det altid, som om det, hun lærte os, var det vigtigste i Verden.

Frk. Gad havde været i længere Tid i Grundtvigs Hjem, og hun havde en hel Sommer gaaet ud til Kolds

Skole fra Odense hver Dag for at høre hans Foredrag.

Det var et Særsyn i de Dage at træffe Kvinder, som paa den Maade tog Bladet fra Munden, mange Gange blev Folk ogsaa foragede, som man kan tænke sig i

Johanne Lange og hendes Broder (1869)

en gammeldags Militærby. Trods sin Kampiver manglede hun ikke Ynde; baade i det indre og i det ydre var der noget nobelt og fint over hende. Hendes smaa Stuer var hyggelige med smukke, gammeldags Møbler og dejlige Blomster i Vinduerne; der var et Flor af Levkøjer, Gyldenlakker, „Taskeblomster“, Jomfruroser og Fuksia. Jeg husker ogsaa en mærkelig hvid

Lyng, hvis Blomster lignede smaa Champagneglas. Blomsterne stod bag klare Gardiner.

Paa Væggen var gode Træsnit og et stort udmærket Maleri, et Mandsportræt, malet af en ukendt Meister af den hollandske Skole. Blandt Portrætterne var vistnok alt, hvad der eksisterede af Grundtvig, hvis kraftige Hoved dukkede op i alle Stuer.

Skolen var nu i Brygger Larsens Gaard; denne Familie, især Madam Larsen, var meget ivrige for Fri-skolen, deres Børn gik der, og de overlod nogle ledige Stuer til Skolebrug.

Der var kommet en ny Sognepræst til Nyborg, han hed Hjort og havde ligesom Fader været Præst i Sønderjylland før Krigen. Fader havde ogsaa søgt Kaldet, det var vist især for den dejlige Haves Skyld. Det var mærkeligt nok, at han ikke fik det, for han var den ældste og kendt og afholdt i Byen og paa Landet. Han søgte ogsaa nogle Landsbykald, men fik dem ikke. Det saa næsten ud, som om han var paa det sorte Bræt, han var maaske for udpræget i enhver Henseende. Selv sagde han om Autoriteterne: De har en Pose, snart ryster de ud af den ene Ende (Indre Mission), snart af den anden (de Højkirkelige), jeg har nok Pladsen i Midten, derfor kommer jeg ikke med.

Pastor Hjort og hans Familie var elskværdige og gode Mennesker. I kirkelig Henseende var Hjort og Fader meget forskellige i deres Syn, men de havde en fælles Kærlighed til Sønderjylland og fulgte Kampen derovre med Sjæl og Sind. Fru Hjort var af udpræget Jødeslægt. Der var en hel Flok Børn, den ældste hed Marie og var lidt ældre end jeg, saa kom der to Drengene, Vilhelm og Niels (Den senere Skoledirektør i København). Marie var en meget mærkelig Pige, hun var vist vanskelig hjemme, men et Lys i Skolen og fuldstændig

forfalden til Læsning. Den første Gang de var hos os, kom vi straks i Lag med de andre Børn, men Marie havde været henne ved Bogskabet og set alle de engelske Bøger og raabte med Begejstring: „Nej, har De Byron!“ Saa fik hun fat i Byrons Digte (paa engelsk, vel at mærke!), og den, der blev begravet i Bogen, det var hende. Hun sansede og samlede ikke andet paa det Besøg end Byrons Digte, mens vi andre morede os med Legetøjet.

I 1870 flyttede Bjerres ud til Sofienborg, et Landsted, som laa udenfor Byen. Børnene fik Lærerinde, det var jo et Stykke Vej til Skolen. Jeg husker allerbedst en Foraarsdag, vi var derude; det var et Aar, da der var saa forfærdelig mange Oldenborrer. Børnene var i Færd med at samle Oldenborrer, som de gav til Gæssene, der ordentlig guffede i sig. Det kan nok være, Oldenborrene vrimlede. Vi kom straks med paa den Forretning. Det var spændende. Vi drømte ikke om, at det mange Aar senere skulde blive en hel Landsopgave at samle Oldenborrer.

Aaret 1870 bragte Storm og Uro ude i den store Verden, der ogsaa mærkedes i vort lille Norden. Det første Faresignal, jeg mødte, var en Gadedreng, som gik udenfor og skraalede Marseillaisen. Jeg kunde straks høre, at det ikke var nogen almindelig Gadedreng, jeg hørte efter og lagde mærke til det truende Omkvæd: „De Voldsmænds Blod skal strømme for vor Fod!“ „Mor, hvad er det dog, han synger?“ Det er Marseillaisen, sagde Moder, og forklarede mig lidt om den og sang Melodien.

Saa udbrød i Juli Maaned den fransk-tyske Krig; Folk var umaadelig optagne af det; mange ønskede, at vi skulde med, og troede, at vi derigennem skulde faa

Sønderjylland tilbage. Gudskelov for os, vi kom ikke med, men der var stærkt Tale om det. Men Folk var glødende paa Franskmandenes Side. Jakob og jeg havde da ogsaa lært Marseillaisen, og det var et aftalt Tegn mellem Madam Simonsen (i hvis Have vi jo havde faaet Part) og os, at vi altid sang den, naar vi fra den modsatte Side af Vejen, hvor der stod en Lygte, drejede tværs over mod Simonsens Hus, saa vidste hun, at vi var under Opsejling, hun sad gerne i Vinduet og nikkede til os.

Der var andre Verdensbevægelser, som man mærkede Bølgeslagene af. Det sociale Spørgsmaal var begyndt at opfylde Sindene. Folk, vi kendte, snakkede om, at Simonsen, som man ellers mente var det mest fasttømrede, man kunde tænke sig, var blevet „Socialist“. Hvad det var for noget frygteligt uhyggeligt udenlandsk noget, var der ingen rigtig der vidste, men der var da nogle socialistiske Blade, og de gjorde ikke andet end at skælde ud over alle skikkelige Mennesker og alt hvad godt var; de vilde nok endogsaa afskaffe Vorherre — det lod de nu nok være med —, men man kunde da nok begribe, at det var noget gruelig galt noget. Vi var med Fader inde hos Simonsens en Dag, og saa trak Fader Spørgsmaalet frem. Fader imødegik Simonsen paa en temmelig teoretisk Maade, tror jeg. Jeg husker, at Simonsen endte Samtalen med at sige: „Ja, Pastor Lange, det er nu ikke altsammen galt, hvad der staar i de Blade!“ Men da Madam Simonsen fulgte os ud, græd hun og sagde til Fader: „Kunde vi dog bare faa ham fra at læse de skidt Blade!“ Fader lo og søgte at trøste hende og mente ikke, at Verden faldt endda.

5. August 1870 hændte der en stor Begivenhed hos os, vi fik en lille Søster. Jeg syntes aldrig, at jeg havde set saa dejligt et Barn, hun var en rigtig lille Lysalf

med blaa Øjne og lyst Haar, lyserøde Kinder; det varede ikke længe, inden hun smilte til os. Moder havde været temmelig svag inden den Tid, men hun var raskere efter det. Det var dog altid Moster Hanna, som puslede den lille Pige. Naar hun skulde bades og gøres istand for Natten, var Jakob og jeg altid interesserede Tilskuere. Den lille Pige var saa glad ved at se Lyset og laa og smaasludrede til Lampen eller Lyset; naar hun blev puslet, var der altid et eller andet, som ikke behagede hende, og saa brølede hun; men naar vi to saa stemmede i med: „Tommeliden var sig en Mand saa spæd“, tav hun altid stille.

Hvor jeg husker den dejlige Solskinssøndag i Nyborg Kirke, da hun blev døbt. Moder vilde selv bære hende, og Moster Hanna stod hos; Fader og Moder havde bestemt, at de vilde bede Simonsen om at være Fadder. De vilde vise ham, hvor meget de holdt af ham og følte sig i Samfund med ham, trods forskellige Meninger om sociale og politiske Spørgsmaal. Han var ellers kommet noget paa det sorte Bræt hos mange gode Borgere, ogsaa blandt Venner. Der stod han støt og trofast, som altid, ved siden af vor kære gamle Ven fra Odense, Doktor Heinrich Helweg. Hvor jeg ser det for mig i Kirken, da Moder kom bærende med den lille Pige. Moder saa saa rask og glad og frejdig ud som hun kom gaaende, puffende Kieler til Side, som meldte sig til Tjeneste, mens den dejlige Sang tonede omkring os og Fader stod og tog imod ved Døbefonten. Hun blev kaldt Bodil Marie, ligesom Moder.

Jeg synes, at den Søndag, lille Bodil blev døbt, var den sidste Gang, jeg husker Moder som rask. Det var dog ikke saadan pludselig, hun blev syg, men hun tabte Kræfterne efterhaanden. Det var forbi med hendes glade Sange, og hun mistede sine røde Kinder. Hun sad

gerne i Sofaen, hvor hun havde Solen ind fra Vinduet; der sad hun ofte med et Haandarbejde eller Læsning.

Vinteren 70—71 blev streng, og man talte om, hvor haardt det var for de franske Soldater, det endte jo med, at de blev indesluttede i Paris. Mange herhjemme strikkede Strømper og samlede ind; jeg husker, at Moder engang sagde: „Ja, den lille Marie Hjort duer nok ogsaa til andet end til at læse; da hun hørte om disse Soldaterstrømper, styrtede hun straks hen og købte Uldgarn og har allerede strikket en hel Bunke Sokker.“ Jeg blev umaadelig imponeret af denne store Energi hos Mitte Hjort, som hun kaldtes. Jeg vidste med mig selv, at fik jeg mine daglige Strikkeomgange besørget, saa var det Højden. Strikke Strømper til franske Soldater kunde da aldrig falde mig ind.

— Det var kun et halvt Aar, vi fik Lov at beholde lille Bodil; jeg syntes slet ikke, at hun havde fejlet noget i Forvejen, men saa kom der en Aften, som hverken Jakob eller jeg kan glemme. Vi kom ind i Dagligstuen, Fader og Moder sad stille og alvorlige, men Moster Hanna gik som i den dybeste Fortvivlelse op og ned ad Gulvet med det lille Barn i sine Arme: „Gud, forbarm dig! Gud, forbarm dig!“ Hun ænsede ikke noget andet i det Øjeblik; vi blev rædselsslagne og spurgte, hvad der var i Vejen med lille Bodil. Hun havde faaet Strubehoste. Doktoren kom, men der var intet at gøre. Da vi vaagnede om Morgenen, var den lille Lysalf fløjet igen. Den lille Barnepige Kristine kom ind i Sovekammeret, hvor Moder laa, og hun udbød: „Aa, Kristine, vores lille Pige!“

Jeg tror, at det var allerværst for Moster Hanna; hun havde passet lille Bodil tidlig og silde. Men det lille Barn havde fra første Færd været en Solstraale i en mørk Tid baade for Moder og os alle.

Vi sad en Aften i Stuen ved Lampen, Jakob og jeg gav os tankeløst til at synge: „Tommeliden var sig en Mand saa spæd“, og da brast Moster Hanna i Graad. Vi fortrød straks, at vi havde sunget, og vidste ogsaa, hvorfor hun græd. Det var midt i Vinteren, at lille Bodil døde.

Fader var jo svag ogsaa i den første Tid af deres Ægteskab, og han sagde engang til Moder, om hun troede, at hun kunde sætte sig ind i, at han maaske gik tidlig bort fra hende. Saa svarede hun: „Nej, det kan jeg ikke sætte mig ind i, og det vil jeg heller ikke; hvis det sker, tror jeg, at Gud vil gøre det saadan for mig, at jeg kan bære det.“ Det var godt, at Moder tog det saadan, ellers havde hun til ingen nytte fyldt sit Sind med Bekymring. Nu blev det saadan, at hun gik først bort.

Børn forstaar ikke Døden, selv om de til daglig er vant til Sygdom og Svaghed. Man er nok ked af det, naar der er Sygdom, men saa snart det er lidt bedre, er man glad igen. — Det skyldtes meget vore Forældres Tro og Haab og Sans for Livsbevægelse, som de aldrig mistede i Sygdom eller Sorg, at Barndomstiden trods alt for os Børn blev den lyse Tid, som den blev.

Det var Tuberkulose, Moder var angrebet af, og hun kunde ikke leve længe. Naar jeg tænker tilbage, saa var det vel godt, at den lille Solstraale kom og lyste sin Tid og saa gik foran Moder.

At jeg uden at vide det selv kom til at trøste Moder i hendes Kamp, har Moster Hanna fortalt. Døren stod aaben til Sovekammeret, og jeg sad i Dagligstuen og strikkede. Jeg plejede tit at tage Salme- eller Sangbogen og synge ud af den, naar jeg saadan sad. Nu havde jeg faaet fat paa at synge Grundtvigs Sang om Forklarelsen paa Bjærget: „Med Straalekrans om Tinde

forklaret Jesus stod." Vi sang den paa en smuk Melodi af Weyse. Denne dejlige Sang trøstede og hjalp Moder i det Øjeblik. Fader kom ud fra Sovekammeret og gik hen og klappede mig paa Hovedet. Jeg forstyrrer vel ikke Moder? sagde jeg. Nej, sagde Fader og nikkede til mig.

Saa var det en Aften, at Jakob og jeg var oppe hos Holsts, der sad vi og læste. Saa kom Kristine og skulde hente os ned. Vi var lige kommet ud af Døren, saa kom Kamma Holst hen til Kristine: Hvordan er det med Fruen? sagde hun. Gaa, sagde Kristine til mig og hviskede saa noget til Kamma; men da vidste jeg, at Moder var død, og fløj ned ad Trappen. Vi løb grædende i Armene paa Fader, som sad og ventede paa os. Saa sagde han: „Nu er vores søde Moder hos Vorherre.“

Havde vi ikke haft Moster Hanna, saa havde det været meget værre, men hun havde fra første Stund delt Sorg og Glæde med os, og det blev hun ved med, saa længe hun levede.

Da Moder blev begravet, bandt jeg et lille Kors; jeg plukkede grønt af en Myrte, vi havde, og fik vist ogsaa lidt andet. Det var første Gang, jeg prøvede den Kunst. Det blev ikke den sidste.

I Aarene efter 64 vaagnede der en stærk Følelse af, at man vilde vække og oplyse Folket til at forstaa, at de havde et Fædreland, og faa Samling paa dem om dette, saa i den Tid begyndte de folkelige Møder ret at blomstre op. Ogsaa i Nyborg var der for Aar siden begyndt. Man fik Lov at bruge Raadhussalen, og saa blev der holdt ugentlige Møder, navnlig om Vinteren. Jeg kan huske, at jeg har hørt Jungersen læse „Æ Bindstow“ højt. Bjerre holdt en hel Række Foredrag

om Aserne, hvad han gjorde meget livligt. Især skildrede han glimrende.

Engang var der en Nordmand, som talte. Han hed Nordal Rolfsen og var en ganske ung Mand. Han fortalte norske Folkeæventyr og gjorde det saa styrtende komisk og dramatisk, at det var, som om disse pudsig Skikkelser drog lyslevende forbi os. Han havde et meget mærkeligt Ansigt, egentlig smukt fra Profilen, mørkt og skarpskaaret med en brusende sort Haarvækst; men forfra var det meget underligt. Som en paa Mødet sagde: Det ser næsten ud, som nogen havde grebet ham i Ansigtet og vreden det en Omgang. Han blev senere en ret kendt Forfatter.

I den Tid kom der ogsaa mange ny Sange frem, navnlig faldt den unge fynske Bondedigter Mads Hansens Sange i god Jord. Moder og Moster Hanna sang tit for Folk, som de besøgte, og Moster Hanna havde en pudsig Historie om saadan et Besøg. Hun havde sunget Mads Hansens lille Sang om Lærken: „Jeg gik mig hen ad ensom Sti“, for en gammel Enkefrue, hun besøgte. Fruen havde nogle temmelig affekterte Døtre, og da Moster Hanna kom næste Gang, sagde en af dem til hende: „Aa, Frøken Bredsdorff, vil De ikke nok synge den lille Arie af Hans Madsen igen.“ De fik saa „Arien“ en Gang til.

Fader var en trofast Ven af Friskolen. Han syntes, at det bedste var, at Forældrene selv tog sig af Børnene; men Friskolen, hvor forskellige Forældre slog sig sammen om at holde en Lærer eller Lærerinde, som de syntes passede til Børnene, syntes Fader var den naturligste Form for Skole. Baade Fader og Moder havde hørt Kold, da han holdt sin store Tale paa Vennemødet i København i 1867. Jeg kan godt huske, at jeg har hørt Moder med Begejstring fortælle levende der-

om. Anna Gad bragte Fornylse i disse Tanker, og saa havde vi lært en Mand at kende, som mere end nogen andre bragte Fader nær til Friskolen. Han hed Knud Larsen og var Friskolelærer i Vindinge. Flere af Friskolefolkene var Sognebaandslødere til Fader. Kredsen bestod hovedsagelig af Smaakaarsfolk. Der var en Husmand og Murer, som hed Frederik Ottesen, han havde selv bygget lidt til sit Hus, og der var Friskolen saa til Huse. Saa var der en Tømrer, Niels Pellesen, en høj, statelig Mand med et mægtigt langt Skæg. Han var en begavet og prægtig Mand, ikke bange for at give et Ord med i Laget. Niels Pellesen var en dygtig Mand. Men Lønningerne var meget smaa i de Dage, saa de havde det meget fattigt. De havde en Have, men ikke Jord saadan som Frederik Ottesen. Jeg ved, at Mette Pellesen, Konen, samlede Aks til at bage Julebrødene. Til Julen kom de altid med et stort hjemmebagt Brød til Fader, som han skønnede meget paa, da det hjemmebagte Brød mindede ham om hans Barndom. Vi syntes, at det var et herligt Brød, som havde en egen Smag af Kardemomme, og saa var der noget æventyrligt, ja næsten helligt ved saadan et Brød, som denne gode Kone selv havde samlet Aksene til.

Det var kun en lille Friskolekreds, og den bestod som sagt mest af Smaakaarsfolk, og saadan var det næsten overalt i disse første Friskoler. Det er en stor Misforstaaelse, naar det bliver sagt, at Friskolefolkene, var de mest velstaaende, og at de holdt disse Skoler, fordi de var for ophøjede til at gaa i Almueskolen. Lige saa daarligt passede det, naar der blev sagt, at Friskolelærerne var Bønderkarle, der var for fine til at bestille noget. Bønderkarle var de ganske vist for en stor Del, men de var meget arbejdsomme og uhyre nøjsomme; den Løn, de fik som Friskolelærere, var ikke

højere end en Tjenestekarls. Men det var sandt, hvad Knud Larsen sagde lige kort før sin Død, at havde de gamle Friskolelærere ikke kunnet nøjes med de smaa Kaar, de fik, saa var der aldrig blevet en fri Børneskole i Danmark.

Knud Larsen var altsaa Lærer i denne lille Kreds. Han var en bred, kraftig Mand med et stort Fuldskæg, bred Pande og nogle store Øjne, der let fik et livfuldt og glad Udtryk. Han var en Mester i at fortælle Æventyr, var i det hele taget en stor Fortæller, der paa sin jævne Maade kunde fremstille saa levende, som var Begivenhederne lige sket.

Han var født i Kellerup paa Ringe-Eggen, hvor hans Forældre havde et lille Boelssted. Han kom til at tjene hos forskellige paa de samme Egne og var saaledes en Tid i Rudme, hvor Morten Eskesen dengang var Friskolelærer. M. E. fik megen Indflydelse paa Knud Larsen. Det var dennes store Ønske at komme paa Skole hos Kold, hvilket han da ogsaa naaede. Dette Skoleophold hos Kold fik gennemgribende Betydning for hele Livet. Kold, som havde saa megen Forstand paa Mennesker, saa ogsaa, at Knud Larsen egnede sig til at blive Lærer og fik ham til at prøve Kræfterne ved at hjælpe til et Par Steder, hvor Læreren havde Forfald. Senere kom han saa til Vindinge.

Jeg tror aldrig, at jeg har kendt et Menneske med et saa modtageligt Sind som Knud Larsen; lige til sine gamle Dage kunde han blive grebet af og leve i, hvad han hørte. Fandt han i Bøger værdifuld Oplysning, til-egnede han sig det let og bevarede det paa Grund af sin gode Hukommelse, og saa havde han baade en Trang og en Evne til at meddele sig til andre og føre Interessen og Begejstringen over paa dem.

Jeg synes, at man mere og mere kommer ind paa for

dem, som skal være Lærere, at de skal uddannes og uddannes i det uendelige. Man betragter baade Lærernes og Børnenes Sjæle som Oplagsrum, hvori man kan stoppe alt det Kundskabsstof, som de kan tænkes at faa Brug for hele deres Liv. Det er det modsatte af, som man bærer sig ad for at ernære og opholde sit Legeme, for der falder det dog aldrig nogen ind at spise for mere end en Dag ad Gangen.

Knud Larsen var et Vidnesbyrd om, at for en Lærer er det ikke det vigtigste med Uddannelsen. Han blev en Mand med mange Kundskaber, for han tilegnede sig meget, men da han begyndte at undervise, havde han kun faa. Han havde gennem Foredrag og Samtaler modtaget meget baade af Kold og Morten Eskesen, han havde læst Saxo og Snorre og havde faaet nogen Øvelse i de almindelige Skolefag; det lyder jo ikke af ret meget efter Nutidens Fordringer, men der var Liv i det alt sammen, og det voksede og blev til mere.

I Foraaret 1872 kom min Kusine Petrine Margrethe over til os. Hendes Forældre vilde gerne have, at hun skulde konfirmeres af Fader. Besøget var til Fornøjelse for alle Parter. Vi gik i Vandet og spaserede sammen og havde meget for. Jeg tror nok, at P. M. af og til var noget i Opposition til al den Folkelighed, som ligesom laa i Luften dengang og kom ind ad Dørne med Knud Larsen og Anna Gad. Men hun var stærkt grebet af Friskoletanken, og hun havde det ved sig, at blev hun grebet af noget, førte det altid til Handling hos hende.

Nu blev P. M. paavirket af Fader, og det førte til, at hun fik Lov til hjemme at prøve at holde Skole for sine yngre Søskende; snart kom flere andre til, saa det blev en hel lille Friskole, som bestod i en lang Række Aar. Farbror Johan var i det som i alt andet umaa-

delig frisindet overfor sine Børn, skønt han selv var af den gamle Skole.

I Sommerferien rejste vi, Fader og Moster Hanna, Jakob og jeg over til Gesing ved Randers for at besøge Onkel Hansen, som var Præst der og gift med Faders næst yngste Søster Sine.

Rejsen fra Randers til Gesing var helt æventyrlig, selv efter Datidens Forhold. Vi havde faaet Besked om, at vi i Randers skulde opsøge en kørende Post, som gik til Gesing. Den fandt vi godt nok, det var en privat Vogn, men den havde Posten med. Det var meget varmt, og Fader var ikke videre henrykt over Vognen, en gammelmeldags høj en, nærmest en „Holstenvogn“; der var flere Mil til Gesing, og skulde der ret mange med, kunde det blive besværligt nok. Men Posten lovede højt og dyrt, at han ikke vilde tage flere paa, end der allerede var, og at vi skulde beholde de Pladser, vi havde. Foruden os var der en lille pukkelrygget Købmand fra Gesing, en halv voksen Dreng med en grøn Botaniserkasse, en ung Pige med Krøller ned ad Nakken og to smaa Piger. Men det brede var tilbage, for tre temmelig omfangsrige Hesteprengere, som vist allerede dengang havde lidt i Hovedet, kom anstigende og vilde med. — Posten vilde ikke ret gerne sige nej til disse store Herre. Han fik den tykkeste anbragt oppe paa Kuskesædet, hvor den unge Pige og de to smaa Piger allerede var. De andre to blev anbragt bag i Vognen, hvor vort og de andres Rejsetøj laa. Den ene af dem hed Jens Jonsen, og ham paa Kuskesædet kaldtes Mikkeltold.

Vi kom da saa afsted, men det gik ikke med Lynets Fart. De, der laa bag i Vognen, begyndte snart at klage over deres umagelige Sæde, og navnlig skældte de den lille pukkelryggede ud, som de syntes sad for godt. Fa-

der imponerede ved sin Tavshed, saa ham turde de ikke sige noget til, men desværre gik det ud over den stakels Købmand, som ikke kunde lade være at svare igen. Fader lagde forgæves sin Haand hen paa hans for at betyde ham, at det var klogest at tie.

Saa naaede vi en Kro, hvor vi skulde bede. Vi blev siddende og turde ikke forlade vore Pladser, men alle Prangerne og Posten med styrtede ind i Kroen, hvor de blev forsynet rigeligt med vaade Varer. Posten kom dog omsider ud og indtog sin Plads paa Bukken; han raabte paa de andre, at nu skulde vi afsted, men de kom ikke foreløbig. Saa sagde Fader til ham, at nu syntes han, at han skulde køre. Han satte ogsaa Hestene igang, men saa kom de bandende og galende ud og styrtede op paa Vognen, hvor Mundhuggeriet begyndte igen. Nu var de forargede over Moster Hanna og os, som havde for megen Plads. „De tre bette Bøen sidder der og breder dem; den ene er jo rigtignok en Dame, men de to er da kun et Par bette Bøen. A ka godt ha Tøsen paa Skødet.“ Jeg begreb ikke noget af det hele, hverken at de var fulde, hvad jeg ikke var vant til at se paa nærmere Hold, heller ikke, at Fader ikke sagde noget til dem. Jeg var vant til, at man altid gjorde, hvad Fader sagde, og hellere end at blive ved og høre paa alt det Vrøvl syntes jeg, at vi skulde lade ham komme ind. Jeg hviskede det til Moster Hanna. „Er du gal,“ sagde hun, „vil du sidde paa hans Skød?“ Det var mest Jens Jonsen, som brugte Mund, den anden var den skikkeligste, og han sad saa daarligt, at han foretrak at springe af og gaa; snart var han langt foran os. Men nu blev det rent galt med Jens Jonsen. Han skældte Posten ud og raabte, at han der gik havde lige saa god Ret til at køre som vi andre, han havde betalt. Mikkeltrold, som var paa Kuskesædet, havde ikke sagt noget, men sad

og saa lumsk ud, og da Posten vendte sig om for at sige noget til Jens Jonsen, greb Mikkel Trolde Tømmerne for at standse Vognen og faa den gaaende op igen. Slagsmaal paa Kuskesædet, Skrig og Skraal, Børnene hængende ud over Vognen, Tømmerne paa Jorden og Vognen langsomt glidende baglæns imod Grøften. I en utrolig Fart var vi alle nede af Vognen. Fader greb Hestene ved Mundtøjet og klappede og beroligede dem. Slagsmaalet fortsattes paa Jorden. Der var ikke andre tilbage nu oppe paa Vognen end den unge Pige med Krøllerne; hun stod paa det højeste Punkt og raabte: „Hjælp mig! Frels mig!“ Hun rakte fortvivlet Armene ud mod Moster Hanna, men denne kunde ikke naa hende, men fik hende omsider gjort begribeligt, at hun skulde krybe ned over Agestolen og saa gaa ned ad Vogntrinnet. Saa fik hun og Moster Hanna, Jakob og jeg hverandre under Armen og begyndte at trave frem ad Vejen ad Gesing til. Børnene tog det med Ro; de satte sig paa Grøftekanten og begyndte at spise deres Mellemmad. Snart havde vi indhentet den gaaende, som ikke begreb noget af det hele.

Imidlertid var Posten ved Angrebet, fra Mikkel Trolde, hvorved han følte sig krænket i sin kongelige Postførerværdighed, pludselig kommet i Besiddelse af Beslutsomhed; han smed Prangerne, som ikke stod videre godt paa Benene, til Side, fik i en flyvende Fart alle de andre stablet paa Vognen og kom nu i Firspring kørende mod os, som kom op i en Fart. Den tredie Pranger, som jo ikke havde gjort noget og knap var saa fuld som de andre, blev ogsaa taget op og indtog nu Jens Jensens Plads paa Kufferterne. Vor gamle Læderkuffert bar alle sine Dage Spor af deres Støvler. Vi var bleven placeret lidt anderledes, og jeg var kommet ned til ham paa Kufferterne. Han var meget nysgerrig for

at faa noget at vide og blev ved at udsperge Posten, som ikke havde Tid at svare ham. Jeg var bange for, at han nu skulde begynde at yppe Klammeri, og det var jo rimeligt, at han gerne vilde vide noget, saa jeg besluttede at holde ham med Snak. Saa gav jeg ham en Skildring af Slagets Gang og fortalte desuden, at vi skulde besøge Pastor Hansen i Gesing. Han forsikrede ivrigt, at Jens Jonsen var den største Kæltring paa Guds grønne Jord og bad mig hilse Pastor Hansen og spørge, om det ikke var sandt, for han kendte Jens Jonsen.

Vi kom naturligvis først henad Natten til Gesing, hvor man havde ventet os i timevis og været ængstelige for os. Jeg overbragte straks Hilsenen fra Prangeren, og Onkel Hansen sagde, at meget galt var Skudsmaalet ikke.

Der kom en hel Retssag ud af det. Sent paa Natten naaede Jens Jonsen og Mikkel Trold til Gesing, hvor de dundrede paa Døren hos Købmanden og forlangte Brændevin. Det vilde han ikke give dem, og saa slog de hans Ruder ud.

Det var for øvrigt en dejlig Sommerferie, vi havde i Gesing. Vi var paa mange Udflugter i den smukke Natur, hvor der baade var Lyngbakker, Moser, Skove, Enge og Aa.

Den Sommer var vi ellers meget optagne af, at vi ved gode Venners Hjælp fik foranstaltet en lille Basar, som blev holdt i vores egne Stuer.

Det var til Fordel for en lille Friskole ovre i Sønderjylland, som Fader støttede. Dengang var det endnu tilladt at holde private Skoler derovre, Forholdene blev meget strengere senere. Det var en stor Begivenhed for os.

Vi fik adskillige Kammerater gennem Forbindelsen

med Friskolen. Brygger Larsens Børn havde vi meget at gøre med; og vi kom ogsaa til en Familie Trunderup. Stabssergent Trunderup var en lille tæt en, med et bestemt Ansigt. Han var en ejendommelig Mand; han havde saadan sit Frisprog og kunde omtrent sige, hvad det skulde være; hans Overordnede fandt sig altid i det, for han var meget respekteret, da han var en ualmindelig dygtig Lærer og havde en god Indflydelse paa Soldaterne. Da det politiske Røre i 70erne susede om Ørene paa os, stillede han sig paa Venstres Side, hvad han uhindret fik Lov til, men han blev ganske vist ikke forfremmet, hvad der nok havde været Grund til. Knud Larsen fortalte engang en Anekdote om Trunderup. Der var ved Bataillon en Løjtnant, som var en temmelig raa og bandende Fyr. Han stødte paa Trunderup en Dag og sagde: „Trunderup, jeg kan sku ikke forstaa, hvorfor det er kommet, men min Hals er blevet saa forfærdelig, jeg kan knap sige et Ord.“ „Det er alle de mange Eder, De bruger, som har klumpet sig sammen i Halsen paa Dem!“ sagde Trunderup.

Md. Trunderup var nydelig; hun var fra Sønderborg og talte med dette lidt syngende Tonefald, som Alsingerne har. De havde en eneste Søn, som hed Kristian, en livlig og dygtig Dreng, med et opvakt Ansigt. Især var han flink til at tegne, og var han hos os, kom Farveladerne frem. Jeg fik ham engang til at male mig et lille Vaabenskjold; der var efter de bedste Mønstre fra Sorø Kirke og Ingemanns Romaner: I Midten en grøn Lind med en Lærke over. Jeg havde jo hørt en Mængde Sagn om Kæmper og Skjoldmøer, det løb rundt i Hovedet paa mig, det var vel derfor, jeg skulde have et Vaabenskjold. Jeg havde engang spurgt Fader, om jeg ikke kunde blive Skjoldmø og komme med i Krig. „Du kan blive Marketenderske,“ sagde Fader tørt, „saa-

dan nogen har de med i Krigen." Marketendersken tog al Romantiken med sig, og saa tænkte jeg ikke mere paa det.

En Dag hørte jeg, at Fader inde i sin Stue havde Besøg af Poulaine Worm. Hendes Navn havde jeg set i en Almanak. Der stod en Overskrift: Poulaine Worm, Kvindesagens Forkæmperinde. Jeg vidste ikke, hvad Kvindesagen var, men en Forkæmperinde det maatte vel netop være saadan noget som en Skjoldmø, og jeg tænkte, at hun saa ud omtrent som Billedet uden paa Almanakken, Fru Jerichows „Danmark“, med Skjold og Brynje og meget drabelig. Hende maa jeg se, tænkte jeg og gjorde mig et Ærinde ind i Faders Stue. Jeg blev meget forbavset og skuffet: Der sad en lille gammelagtig, graahaaret og tynd, beskeden Dame, iført et fransk Sjavl. Hun saa ikke ud til at være en Skjoldmø. Man skal ikke skue Hunden paa Haarene, lærte jeg siden at forstaa.

I 1872 overtog Knud Larsen Dreng- og Friskolen i Nyborg. Han boede ene. Men nogen Tid efter, da Fader traf ham, sagde han til ham: „Jeg har noget at bede Dem om, Knud Larsen, som De ikke maa sige nej til. Vil De ikke nok komme op til os at spise til Middag hver Dag?“ Det sagde han ja til, og det var til stor gensidig Glæde, baade for Fader og Knud Larsen, som fik mange betydningsfulde Samtaler. Fader blev saa oplivet ved denne friske Paavirkning. Vi Børn var henrykte; der vankede mangan et Æventyr og meget andet godt for os ved denne Foranstaltning.

Der skulde være Rigsdagsvalg, Kampen mellem Højre og Venstre gik højt dengang. Allerede Aaret i Forvejen havde man blandt Venstrefolk i Nyborg talt om at stille en Venstremand op, naar der igen blev Valg.

Knud Larsen havde sagt, at skulde der stilles nogen op, skulde det være en Bonde, for der var et stort Landdistrikt til Nyborgkredsen, og saa nævnte han en Mand, han kendte, han hed Anders Tange og var fra Gestelev. Det var en Mand med megen politisk Indsigt, og som vist egnede sig godt, han troede ikke, at han var uvillig. Det blev da ogsaa til, at han stillede sig. Modkandidaten, som var valgt i Nyborgkredsen, hed Nyholm og var Højesteretsassessor. (Han var forresten en Søn af den Pastor Nyholm, som havde gjort saa meget for Præstens Vænge).

Fader havde fra sin Ungdom sluttet sig til de Nationalliberale under Plougs Førerskab. Men allerede deres lidet forstandige Styre i Sønderjylland før Krigen havde svækket hans Tiltro til dem; og Udviklingen i de følgende Aar skilte ham yderligere fra Ploug og hans Folk. Nu var der jo meget Røre i Tingene, og han har nok fra første Færd følt sig tiltalt af den unge, begavede og bramfri Bonde Anders Tange, som vel førte ny Synspunkter frem og var begejstret for sin Sag, men var yderst nøgtern og solid. Ved Valget afholdt Fader sig dog fra at stemme.

En Valgdag var dengang noget meget dramatisk. Valghandlingen foregik gerne paa en aaben Plads (i Nyborg paa Torvet). Der blev Talerne holdt, og tit blev en Rigsdagsmand alene valgt ved Kaaring (ved at Hænderne blev rakt op for ham). Men i de fleste Tilfælde blev der forlangt skriftlig Afstemning, og den var ikke hemmelig som nu. Mangen en turde ikke vove at stemme „Venstre“ af Frygt for, at det skulde skade ham i Forretning eller Stilling. Jakob og jeg var venstresindede; hvem kunde dog stemme paa en kedelig Assessor! Man forstod jo ikke et Ord af det, han snakkede om. Nej, saa var dog Anders Tange en ganske ander-

ledes Mand; han betød *Landet* med Marker og Skove, Landet, som vi altid længtes efter, med den friske Luft og de jævne Mennesker. Vi havde god Lejlighed til at høre Valghandlingen, vi kunde bare staa i Vinduet. Der var helt sort af Mennesker paa Torvet; paa Raadhusets Altan kom den ene Taler frem efter den anden, foruden Valgkandidaterne flere talende Stillere. Jeg husker Konsul Clausen, en flot, ung Købmand, som var Stiller for Nyholm, ogsaa Simonsen talte. Blandt dem, der stod i Spidsen for Venstre i Nyborg, var foruden Simonsen Oliehandler Pedersen fra Kælderen paa Hjørnet af vores Husrække. Han var en temmelig svær, bleg Mand, med stort Skæg. Sin yngste Søn havde han opkaldt efter Politikeren Tscherning; det var pudsigt at se den lille, noget kirtelsvage Prop stolpre udenfor, mens de større Søsken kaldte: Tjernij, Tjernij!

Blandt Venstre i Nyborg var ogsaa Rasmus Winkler, en ung, slank, sorthaaret Købmand; han havde ved et stormende Vælgermøde irriteret Fjenden saa stærkt, at en Højremand havde knækket sin Stok paa hans Pande. Naar han viste sig paa Gaden med hvidt Bind om Hovedet, saa vi i ham en Helt. Tange blev valgt, men det gik ikke helt af uden Spektakel. Nyborg var en Højreby, Militæret var naturligvis konservativt, Søfolkene ogsaa, paa deres Vis. I alt Fald syntes man ikke om, at alle disse Bønder kom ind og afgjorde Valget; saa da Folk fra Landet kørte hjem, fik de nok adskillige Byger efter sig af Smaasten og andet rart. Saa dan gik det til i de Tider ved et Valg.

Knud Larsen kendte mange af de unge Mennesker, som laa i Nyborg som Soldater; der var Folk fra Ryslinge, Vejstrup, Ferritslev og Hindsholmen og flere andre Steder, opvakte unge fra gode Hjem, nogle havde

været paa Højskole. Knud Larsen samlede dem lejlighedsvis i Friskolen; og saa bad Fader ham om at faa dem op til os en Aften om Ugen, det blev saa om Mandagen. Saaledes begyndte vore Soldatermøder, som blev til saa megen Oplivelse baade for os og for de unge Mennesker, som jo gik for Lud og koldt Vand i Nyborg. Mange Gange har vi truffet paa ældre Mænd, som havde kommet til vore Soldatermøder; det hørte til deres bedste Minder.

Der blev ikke egentlig holdt Foredrag, men ført Samtaler og sunget, maaske af og til fortalt noget. Vore stadige Gæster ved disse Møder var Anna Gad, Fru Hübner og Marie. Fru Hübner spillede til Sangen, hun behøvede ikke Noder. Kaffetraktement var der ikke noget, der hed i de Tider, saa der var ingen Ulejlighed ved det. Hvor glædede vi os til Mandag Aften. Soldaterne tumlede med Jakob; jeg ser dem staa i to Rækker og smide ham som en Bold fra den ene til den anden. Den unge Friskolelærer fra Vindinge, Peder Mortensen, var ogsaa en stadig Gæst ved disse Møder; han havde nylig været paa Højskole i Norge, hos Kristoffer Brun og Kristoffer Janson. Alt dette var han jo fyldt med til Randen, han var god til at synge og kunde ogsaa mange norske Sange. Jeg tror nok, at det var hans Skyld, at jeg satte mig i Hovedet, at jeg vilde engang paa Højskole i Norge, hvad jeg da ogsaa kom.

Der kom adskillige ny Sange frem i den Tid, baade af Hostrup og Bjørnson. Bj. Bjørnson fik megen Betydning for dansk Ungdom. Hans Bondefortællinger afløste Ingemanns Romaner, og hans Sange blev sunget med Begejstring. Hvad vi ogsaa sang var Holger Danskes Sange af Ingemann med Gades herlige Melodier.

Grundtvig døde i September 1872, nogle faa Dage før sin Fødselsdag den 8. September, hvor der plejede

at blive holdt Vennemøde. Nu blev hans Jordefærd i de Dage, og Anna Gad og Marie Hübner var med til den, og bagefter med til Vennemødet. Hvor de dog fortalte, da de kom hjem. Jeg husker, at vi netop var begyndt paa Soldatermøderne dengang, og der var det stort Samtaleemne.

Det var ikke alene den storslaaede Jordefærd, de fortalte om, men B. Bjørnsons mærkelige Tale ved Vennemødet om at „forandre Signaler til Tyskland“. Det var dristigt gjort af B., at han førte dette frem hernede; han mente det godt, han var bange for, at vi skulde forsumpe i at sidde og hade Tyskerne, uden at det førte til noget. Han troede paa en stor Fremtid for Tyskland, og han tænkte sig, at Nordens Folk stod Tyskland nær i saa mange Maader, at der burde være en Vekselvirkning mellem os. Men han sagde rigtignok, at vi skulde have Sønderjylland tilbage først, og det var der jo foreløbig ikke Udsigter til. Men jeg skal love for, at det vakte Røre; der kom en voldsom Stemning op imod ham og Sorg i Sønderjylland; men efterhaanden var der alligevel bleven friskere Luft om Spørgsmaalet, saa uden Nytte var „Signalstriden“ ikke.

Der blev skrevet en Masse Artikler, Birkedal skrev flammende mod Bjørnson, ogsaa Fader skrev, men paa en anden og mere nøgtern Maade; han var ikke enig med Birkedal, som han syntes var for romantisk i sit Syn.

Jeg ved, at Bjørnson var glad ved Faders Stykke, som stod i „Dansk Folketidende“, skønt det dog nærmest var en Imødegaaelse. Noget kom der alligevel ud af alt dette Røre. Som en Mand flere Aar senere udtrykte sig: „Ja, det gik jo saadan, da Bjørnson kom og bad os forandre Signaler mod Tyskland: Vi blev vrede, men vi forandrede dem.“

I Sommerferien var vi i Graasten. Vi gik mange dejlige Ture, og vi gjorde Bekendtskab med Folk, for Eksempel de hyggelige gamle Farver Jørgensens. Konen blev jeg saa gode Venner med; hun skrev senere til mig og sendte nogle nydelige Fotografier fra Graasten. Det var A. D. Jørgensens Forældre, men ham drømte vi ikke om dengang. Paa Rejsen til Graasten havde vi været i Flensborg. Vi saa den store Krigergrav, den lignede næsten en lille Klippe med Sten og Slyngplanter og Blomster. Vi var sammen med Thomas Bredsdorff (Broder til Johan og Christian Bredsdorff). Han spillede en ledende Rolle paa det store Skibsværft, for hvilket han i en Menneskealder var Direktør og hvor han viste os omkring.

Fra Graasten tog vi en Tur til en Herregaard, som hed Kidding; en Broder til Forpagter Mackeprang paa Juelsberg var Forpagter der. Jeg morede mig meget ved at se det nydelige Mejeri, hvor 200 grønmalede Bøtter, indvendig højrøde, stod med Mælk, og hvor vi saa, at der blev lavet Ost.

Der var Rigsdagsvalg i Nyborg igen i 1873. Der var en anden Højremand mod Tange, men jeg har glemt hans Navn. Forhandlingen drejede sig da meget om vort Forsvar og Københavns Befæstning. Jeg husker især vores gode Ven Kaptajn Nielsen, „Skyttekongen“, som han kaldtes. Vi var næsten lidt flove over at se ham staa der. Han var meget oprørt over, at Venstre vilde ned med Militærudgifterne. Den lille, tykke Mand, som i sin Vrede blev aldeles højrød i Hovedet, tog i Gelænderet paa Raadhusets Altan og stod og hoppede og raabte ud over Torvet, mens en skraldende Latter bruste imod ham. Han stod i Spidsen for Skytteforeningerne, som dengang efter 64 blomstrede op. Og hvad man nu ellers vil sige om dem, saa var det jo

Frivilligheden, de vilde have frem i Modsætning til den præjsiske Metode.

Fader var gaaet mere og mere over til Venstre, han stod og hørte paa Valghandlingen. Jakob stod bagved ham og blev ved at trække ham i Frakken og sige ganske sagte: „Faer! Faer! Du *skal* stemme paa Anders Tange.“ Fader svarede ikke, men om Aftenen, da han kom hjem fra den skriftlige Afstemning, sagde han til Jakob: „Saa, nu er du vel glad, nu har jeg stemt paa Anders Tange.“

Fader var en Hader af Værnetvangen og en Modstander af Københavns Befæstning, var i det hele taget imod Militarismen. Men at man frivilligt gik i Kamp for sit Land, det kunde han kun se paa som en Pligt og en Ære; selv var han gaaet frivillig med i 1848. Men engang kom jeg til i hans Stue at overvære en Samtale mellem ham og en ung Mand, den første Militærnægter, jeg saa. Kaptajn Holsø var kommet op til Fader med ham og haabede, at Fader kunde faa ham paa andre Tanker. Men den unge Mand var ikke saadan at komme om ved. Han var bibelfast, og nu var det Ordet „Du skal ikke ihjelslaa“, som han havde sat Streg under. Fader søgte at forklare det paa mange Maader, men den unge Mand blev ved sit, han var ikke til at rokke. „Vorherre har sagt det“, — gentog han bare. — Jeg plejede altid at synes, at Fader havde Ret i sine Meninger, men underlig nok syntes jeg denne Gang, at der var en Svaghed i Bevisførelsen, og at den unge Mand, som stod fast paa sit, havde en Styrke.

Jeg kom til at se paa Kaptajn Holsøs blege, ulykkelige Ansigt. Han var selv en kristen Mand, og det var ikke hans Lyst at skulle tvinge en ung, alvorlig Mand til at handle mod sin Samvittighed. Han fandt da ogsaa en Udvej. Han lovede den unge Mand, at hvis

han vilde aftjene sin Værnepligt, skulde han udvirke, at han kom til at staa i Ambulancen og ikke blev sat til andet. Dette gik han ind paa. Der er gaaet mange Aar siden, endnu er Værnetvangen ikke afskaffet, men nu er Spørgsmaalet blevet brændende, der er mange Militærnægtere. Kommer vi snart af med Værnetvangen?

Madam Simonsen var død, vi havde aldrig set hende helt rask. Og Simonsen giftede sig da ogsaa igen, ret snart. Det var med en lille mild, sortøjet køn en, hun hed Stine og var Stuepige hos Pastor Helwegs i Odense. Fader fortalte meget muntert om et Besøg, han havde været hos Helwegs; den ellers saa kloge Henriette Helweg havde spurgt ham med megen Bekymring om Simonsen. For, som hun sagde, han var jo Socialist, og de vil jo egentlig have Ægteskabet afskaffet, og nu havde han forlovet sig med deres højskattede Stine, og hvad skulde det saa blive til, vilde hun ikke blive ulykkelig? Men Fader lo ad hende og sagde, at han kendte ingen, som havde baaret sin Kone saadan paa Hænderne som Simonsen, saa der var ingen Nød for Stine.

Det var en god Side hos de gamle Grundtvigianere, at de havde Forstaaelse af det legemlige Arbejdes Betydning og hvor godt det var for Børn at gøre Gavn. Jakob børstede Støvler og udrettede andet i Huset. Og allerede som 9-aarig begyndte han at arbejde hos en Gartner, der hed Fyen. Gartneriet laa ud ad Juelsberg Skov til. Og derud travede Jakob tidlig, baade Sommer og Vinter. Han var nok stolt, da han en Dag kom hjem med en Kurv Jordbær, vi skulde have til Middag, det var Belønning for Jordbærplukning. Mit Arbejde var jo mest i Huset. Det var vel nok det smukke Mejeri paa Kidding, som gav mig Lyst til at blive Mejerske. Farbror Johan hørte noget om det og sendte mig til Julen en Mejeriregnskabsbog. Men da jeg fik den og

forstod, at der skulde laves meget Regnskab i den Haandtering, opgav jeg øjeblikkelig Ævret, saa Mejer-sken gik samme Vej som Skjoldmøen.

Det var vist i 1873, der var et Møde paa Raadhuset, hvor jeg var med. Det var den senere saa bekendte Missionær Løventhal, som talte. Det var enten dengang han rejste til Indien, eller første Gang han var hjemme. Hans Missionssyn var anderledes end det gængse. Han havde under Paavirkning af Grundtvig faaet et stærkt Blik for, hvad Folkeejendommelighederne betydede, og ankede over, at der i Almindelighed i Missionsarbejdet blev taget ringe eller intet Hensyn dertil, saa at naar Folk blev kristnet, blev de næsten gjort til Modstandere af alt det hjemlige. Hans Arbejde skulde gaa i en anden Retning. Jeg kan ikke huske hans Tale, men jeg blev helt grebet af hans Person, som han dér stod og talte med en Glød og en Kraft, som man sjælden træffer. Jeg syntes, at han var en Apostel og lignede dem fra den første Tid. —

Engang efter at vore Soldatermøder var kommet i Gang, var jeg paa Besøg hos Bjerres paa Sofienberg. Baronesse Gyldenkrone var der, jeg husker, at vi sad ved Bordet; der maa vel have været Tale om forskellige Giftermaal, saa siger Bjerre til mig paa sin spøgefuldt ærtende Maade: „Naa, Johanne, hvem skal du saa giftes med? Det skal vel være en Soldat?“ Nu var jeg ikke saa forskrækket af mig som tidligere, der fløj en Kæphøjhedsaand i mig, jeg forstod, at det var et lille Hip til vore Soldatermøder; og jeg svarede: „Giftes med en Soldat, kan man jo sagtens blive, for alle skal jo være Soldater, derfor kan man jo godt faa en Baron eller saadan noget Skidt!“ „Det var ret, min Pige“, sagde Fru Bjerre tørt, „man skal aldrig blive nogen Svar skyldig.“ Bjerre smilede og puffede til Au-

gusta Gyldenkrone. Hille mænd, det havde jeg aldrig tænkt paa, at hun var Baronesse, jeg havde rigtignok aldrig tænkt at støde den kære Augusta Gyldenkrone; jeg blev lidt hed om Ørene, men hun nikkede til mig og saa saa begejstret ud, at jeg blev helt forbavset. Mange Aar senere fandt jeg blandt Faders gamle Breve et fra Augusta Gyldenkrone, hvor hun betroede ham, at hun havde en Ven, som hed Mourier, han var Gartner og ikke Baron, og der var nok lidt Modstand i Familien af den Grund. Jeg tænker mig næsten, at hendes lystige Smil dengang har haft Forbindelse med dette. Hun fik imidlertid sin Gartner, og de var i mange Aar paa Vallø, hvor han var Slotsgartner.

Ved Paasketid 1874 blev jeg konfirmeret. Jeg tror, at Konfirmanderne var glade ved at gaa til Præst hos Fader, han havde en udmærket Maade at tale til Børn paa.

I Maj Maaned havde Petrine Margrethe og jeg en stor Oplevelse, vi blev nemlig indbudt til at være Brudepiger ved Marie Brandts Bryllup i Ollerup. Hun var forlovet med en ung Gaardmand, Peder R. Møller, en begavet og livlig ung Mand, som virkede tiltalende paa alle. Han var en af de unge, der sluttede sig til Mads Hansen, og blev senere ret bekendt som Forfatter til adskillige Skuespil: „Under Hammeren“, „En Villie“ og flere. Vi havde hvide Kjoler og lyserøde Baand. Petrine Margrethe havde en Krans af dobbelte Bellis om sit brune Haar; jeg havde Fletninger ned ad Nakken. Fader var ogsaa med, hvad der forhøjede Glæden. Om Aftenen i Haven med alle de kulørte Lamper var der en høj Stemning, der blev sunget firstemmigt; det skønneste var, da de sang: „Habor kom fra Norges Fjelde“, mens det smukke Brudepar stod i det dæmpede Lys og hørte til, Marie med et højrødt Sjawl un-

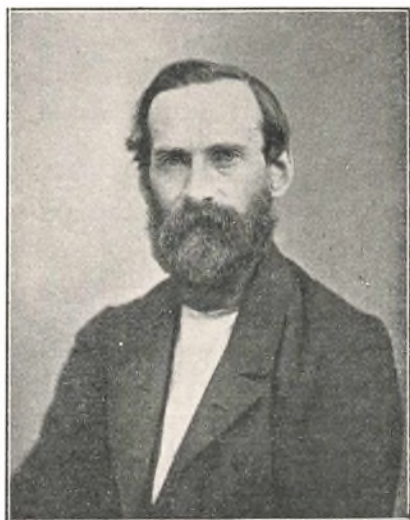
der Brudesløret. Petrine Margrethe og jeg var fuldstændig væk af Begejstring over dem.

Midt i Sommeren 1874 havde vi et Møde med Sønderjyderne i Rønningsøgaard Skov. Vi kørte paa Vogne og havde Madkurv med. Den af de sønderjydske Ordførere, som staar tydeligst for mig, er Poulsen Bovlund, han havde flere Gange besøgt Fader, og han staar for mig som en af de lyseste Skikkelser fra min Barndom. Hans djærve Maal, hans Udtryk, der var fuldt af Lune, og hans Tale, hvor Alvor og Spøg gerne blandedes, og hans lyse Forhaabningsfuldhed, som prægede hele Skikkelsen, gjorde et stærkt Indtryk paa mig.

Der skulde være Vennemøde i Odense 8. September; det var vist første Gang, at det blev holdt her, det skulde holdes i det gamle „Pantheon“. Der var en Del Uro i Sindene paa Grund af den politiske Kamp; navnlig var Birkedal og en Del ældre Grundtvigianere vrede over „Det forenede Venstre“s Dannelse. Dette, at grundtvigske Folk paa Rigsdagen havde dannet Parti sammen med Fritænkere og andre „Jætter“, det kunde mange af de ældre ikke forstaa. Saa der var en Del Spænding i Sindene.

Der var stor Tilstrømning til Vennemødet, baade fra Fyn og det øvrige Land. Jeg var lykkelig ved at være med. Vi var mange i Toget, som kendte hinanden; ved en af Landstationerne kom nogle Koner ind med Kurve med Laag paa, som de satte under Bænken. Vi begyndte omtrent straks at synge; og hver Gang vi tog rigtig fat, begyndte det at kvække og rabbe i Kurvene, hvis fjedrede Indbyggere gav deres Bifald til kende. Der var en Masse Vennemødefolk i Odense, vi traf ogsaa mange af Familien oppe hos Schlegels i en Pause. Den første Dag gik det for øvrigt meget fredeligt; Poulsen Bovlund talte udmærket. Der var en frygtelig

Trængsel ved Indgangen til Salen, og man blev næsten baaret ind. Næste Dag var vi igen af Sted, og den Dag blev Spændingen udløst. Allerede det, at man indledede med Sangen „Sol er oppe“, det gamle Bjarkemaal, gav en egen Kampstemning. P. Rørdam fra Lyngby holdt en Tale fuld af Hentydninger, talte om ulydige Børn,

Min Fader (1873)

som vilde raade over Forældrene, og sligt i samme Retning. „Forberedelsen er det værste, sagde Drengen, han skulde have Prygl“, sagde Fader. Der var et Ophold, men vi turde ikke forlade vore Pladser; endelig kom Professor Hammerich op, og saa vidste vi, at der vankede det glatte Lag. Gamle Pastor Slamberg fra Jylland klagede sig: „Aa, nej, lad være, I maa ikke, jeg vil ud!“ Men Anna Gad lo og sagde, at han var nødt til at blive nu. Af Hammerichs skarpe Tale husker jeg kun en Sætning, og det var: „Da Bjørnstjerne Bjørn-

son løftede sit Ugleskrig over Grundtvigs Grav!" Men da lød der en Hyssen saa stærk, at jeg blev ganske uhyggelig; jeg troede for Resten, at det øsregnede, tordne gjorde det nok ogsaa udenfor. Derpaa var det nok, at C. Berg kom op; det var første Gang, at jeg saa og hørte denne Folkefører. Jeg husker ikke, hvad han sagde, men det virkede velgørende. Birkedal talte ogsaa, og deraf husker jeg lidt, for han brugte gerne Billeder. „Jeg elsker den danske Bonde!" sagde han, „men naar jeg ser en Orm paa en Rose, som jeg elsker, vil jeg have Lov at pille den af!" Ogsaa Hostrup og gamle „Budstikke-Bøjsen" talte, nærmest imod Hammerich og Birkedal, men nu var Udløsningen kommet og Luften var blevet lettere. „Nu gik der Hul paa Bylden," sagde Ludvig Helweg.

Dejligt var det at komme ud i den friske Luft og finde Venner og Bekendte, alt sluttede med Fryd og Glæde, vi vendte oplivende tilbage til Nyborg og syntes endda, at Rørdam og Hammerich havde gjort Gavn ved at slaa løs, saa der kunde komme Luft for den uhyggelige Spænding.

Det var nok i Efteraaret 74, at Fader var med til en Handling, som Birkedal stod i Spidsen for. Ovre i Sønderjylland, navnlig paa Røddingegnen, havde der dannet sig Frimenighedskredse. De samledes gerne paa den da nedlagte Rødding Højskole, hvor Cornelius Appel boede. Han havde en mægtig Evne til at samle Folk om sin Forkyndelse. Han var Seminarist og ikke Teolog, men han blev i alle Maader deres Præst. De tyske Præster kunde de jo ikke bruge, og dansk Folkekirke i Sønderjylland eksisterede ikke, det var ren Frimenighedsdannelse. Men baade Appel og Kredsen ønskede, at han skulde indvies til Præst af danske Præster fra Kongeriget.

Birkedal satte sig i Spidsen for det og fik andre grundtvigske Præster, deriblandt Fader, til at være med. Jeg tror, at de var 12 i Tallet. De spurgte ikke Myndighederne om Forlov, saa vidste de, at de havde faaet nej, men rejste derved uden videre. Det var en dejlig Dag i Askov, hvor det foregik, saa fuld af Højtid og Stemning. Birkedal holdt Talen og indviede Appel til Præstegerningen, og alle de andre fulgte efter og lagde Haanden paa hans Hoved.

Fader sagde, da han kom hjem: „Birkedal er jo aldrig gladere, end naar han er ude at gøre gale Streger; han var saa sprudlende og livlig som nogensinde.“ B. var i den politiske Kamp bleven skilt fra flere af sine gamle Venner, men her var de sammen igen.

I December 1874 blev de Præster, som havde indviet Appel til Præstegerningen, sat paa Anklagebænken af Myndighederne. Da Fader kom hjem fra denne Tur — „Forbrydelsen“ var jo sket i Askov, og Provsteretten var derfor i Jylland —, skrev han et Brev til Fæster Gusta, hvoraf jeg afskriver et Brudstykke:

Nyborg, 10. December 1874.

„Naa, nu er jeg kommet i god Behold hjem uden at være bleven hængt i Varde Galge, endnu at sige. Jeg fulgte rigtignok ikke Mines Anvisning paa Dynen og Lagner — Fru Svejstrups Dynen er ikke saa lidt varmere end mine egne —, men det gik dog godt; Vejret var jo heldigvis godt efter Aarstiden, skønt vi dog tilsidst nær var bleven sneet inde. Ja, saa har jeg nu prøvet at sidde paa de Anklagedes Bænk — der dog, naar jeg skal være ærlig, var 12 meget nette Stole —, og skønt Kedsommeligheden ved i 2—3 Timer at høre paa

Oplæsning af, hvad jeg kunde udenad i Forvejen og Diktering til Protokols af meget ligegyldige Ting, var det overvejende ved Sagen, saa kan du, der fra gammel Tid kender Provst Schousboe og let kan tænke dig hans Forlegenhed ved her at skulle hævde Rettens Majestæt overfor saadan en Flok Præster med Birkedal i Spidsen, ogsaa nok indse, at der var nok endda til at krydre Ked-sommeligheden. Og Herredsfogeden lignede saa temmelig ham i „Eventyr paa Fodrejsen“. Retten opløstes da ogsaa i største Gemytlighed, og blev Gækken ikke slaaet løs i Retssalen, saa blev den det bagefter. Birkedal blev saa morsom, at jeg lo, saa Taarerne løb ned ad Kinderne, af hans gamle Historier, som jeg havde hørt mange Gange før, ja, vi talte saamænd om at sende Vorsaae (Kultusministeren) en Takadresse for den fornøjelige Tur, han havde skaffet os, og som jeg synes, at jeg er bleven helt oplivet af.“

I November 1874 udbød der en Tyfusepidemi i Nyborg; det kom velsagtens af daarligt Drikkevand. Kloaksystemet var daarligt, og værre var det blevet ved Voldgravenes Opfyldning. Knud Larsen boede hos en Murer Nielsen, som havde flere Børn i Friskolen. De lejede saa en større Lejlighed, hvorefter det var Meningen, at noget skulde bruges til Skole; men netop som de var flyttet derhen, blev en af Børnene syg. Knud Larsen blev smittet og blev meget syg med voldsom Feber. Dengang havde man ikke Sognesygeplejersker, Folk passede selv deres syge. Knud Larsen havde ikke nærmere Slægtninge, som kunde passe ham, saa blev det for det første Anna Gad, som paatog sig det, Murer Nilsens Kone havde nok med sit eget. Det endte med, at ogsaa Moster Hanna tog Del i Plejen af Knud Larsen. Ogsaa hun fik en Snært af Sygdommen, og hun blev derhenne

for ikke at føre Smitten videre. Knud Larsens stærke Natur sejrede, men han svævede længe mellem Liv og Død. En Aften, da Knud endnu var meget syg, men dog var helt klar, sagde han til Moster Hanna: „Vil du være min, naar jeg bliver rask?“ Dette sagde hun ja til. Og Livet sejrede, men det var en lang Sygdomstid, han var sengeliggende fra November til Nytaarsdag 1875. Jeg husker tydeligt, at Jakob og jeg med Fader var henne at se Knud første Gang efter Sygdommen, jeg kunde næppe kende ham, saa afmagret var han blevet, men hans store Øjne skinnede med dobbelt Glans.

Mange af de første Friskolelærere kom paa Besøg op til os for at tale med Fader, for Eksempel Niels Kristensen fra Ellerup. Gammelgaard fra Gislev, Lavrs Rasmussen fra Ringe og flere. En Foraarsdag kom Peder Mortensen med en lille Friskolelærer fra Norge, han hed Frik. Jakob og jeg var meget begejstrede over ham; han var rødhaaret og skægget med et morsomt levende Ansigt. Han fortalte for os Eventyret om „Smørbuk“ og gjorde det til en Grad pudsigt og dramatisk, at vi var ved at revne af Latter. Saa gjorde han de morsomste Hallingkast og andre Kunster, som om han bare var kommet hertil for at more os. Vi var en Tur i Præstens Vænge, og der var han med; Bøgen var ved at springe ud, og han var meget begejstret, over at se den og stod og følte paa de fine Blade.

I Juni 1875 var vi en Tur til Hindsholm. Det var Peder Mortensen, som gerne vilde have os med ud at se hans Barndomshjem paa Bogensø, hvor Klaus Klinkby, en af vore bedste Venner blandt Soldaterne, nu boede, gift med hans ældste Søster.

Det blev en festlig Tur. Vi boede i Gaarden, og i et Par Dage gæstererede vi saa paa Eggen. Fader nød

at iagttage den ejendommelige Planteverden derude og havde megen Glæde af de smaa Aftenmøder, han holdt, hvor han følte sig saa fri i Vennekredsen. Friskolelæreren i Dalby var en Broder til Klaus Klinkby, og der var mange, som havde Forbindelse tilbage til Kolds første Skoletid der. — Selv husker jeg navnlig Besøget i den mægtige Jættestue og saa Stenen „Røjyde“, en mægtig Blok ved Kysten, lidt ude i Vandet, med Plads til en halv Snes Mennesker. (Den var efter sigende kastet efter Stubberup Kirke af en Heks fra Sletten). I Jættestuen med den mægtige Stensætning og de tunge Overliggere sang vi „Udrundne er de gamle Dage“. Nogle af os gik ovenpaa Højen for at høre den underjordiske Sang. —

Denne lille Rejse blev Faders sidste Udfærd.

Det var i Juli Maaned, at Fader kom hjem en Dag fra Besøg, og havde det tilsyneladende godt; men ud paa Natten fik han Blodstyrtning. Nu maatte han ligge ganske stille og ikke tale; ingen fremmede maatte komme ind til ham. Det sværeste var, at han havde saa meget Aandenød, og det var i de hede Sommerdage. Ud paa Morgenstunden kom der jo altid lidt Kølighed, og da havde han det bedst. Hver eneste Morgen kom Symadam Hansen med et Par friskplukkede Jordbær i et grønt Blad og en lille Buket af de sribede gammeldags Roser, som duftede og var vaade af Dug. Det lagde hun i Køkkenet. Denne lille friske Morgenhilsen gjorde ham godt.

Det var ikke ret længe, at Fader laa syg. En Formiddag henvendte Moster Hanna et lille Spørgsmaal til ham, og da raabte han „Ja!“ højt og tydeligt, ikke som Svar paa Spørgsmaalet, men som var det Svar til én, der kaldte. Han rejste sig lige op i Sengen med en underlig Styrke. „Johanne og Jakob!“ raabte Moster

Hanna paa os; vi saa ham netop synke langsomt tilbage i Sengen. Vi styrtede os over ham og hulkede, men da var han borte, han havde fulgt den, der kaldte. — „Lille Børn, I maa ikke være fortvivlede, I ved ikke, hvor han har længtes,“ sagde Moster Hanna stille.

Det Besøg paa Hindsholm, som vi var med Fader saa kort før hans Død, var som Indledningen til det Liv paa Landet, vi herefter skulde føre. Med os gik det omvendt af saa mangen en, som var født paa Landet, men senere kom til Byen. Vi tilbragte Barndommen i en By, men de modnere Aar paa Landet. Men et godt Hjemliv det kan man have i By som paa Land, blot der er Kærlighed til Huse.

Johanne Langes Barndomserindringer blev ved hendes 70-Aars Fødselsdag udsendt som Manuskript til Venner. De udgives nu med Udeladelse af Ting, der kun kunde have Interesse for Slægten. Fortællerens sjældne Hukommelse og levende Modtagelighed giver hendes Erindringer en særegen Værdi som en Genspejling i et Barnesind af Livet i en Tid, hvor gammelt og nyt brodes og Folkelighed fødtes.

Bodil Lange:

Minder fra Torkildstrup Præstegaard

J 1895 skrev Thomas Bredsdorff, som den Gang havde sit Hjem i Torkildstrup Præstegaard paa Falster, en Artikel om en Række særprægede Præster i Torkildstrup gennem de sidste 200 Aar. Mellem disse var Søren Ingemann, Digterens Fader, — og Otto Grundtvig, N. F. S. Grundtvigs Broder. Selvsagt skrev

Torkildstrup Præstegaard

Thomas Bredsdorff ikke om sin egen Far, som endnu var i fuld Virksomhed i Torkildstrup. Men saa maa Rækken fortsættes nu, for Morten Thomsen Bredsdorff og hans Hustru, Marie, født Birkedal, hørte i fuldeste Maal til de ejendommelige Præstefolk.

Thomas Bredsdorff skriver om Præstegaarden: „En og anden Øvrighedsperson kommer nok snart og drejer Halsen om paa Idyllen“. Men endnu, 44 Aar efter, staar Præstegaarden dog — lidt ombygget — men sig selv lig, ærværdig og fuld af Poesi.

Egentlig er det en mærkelig Skæbne, de fleste danske Præster har, den, at de ikke Livet igennem kan have deres Virkefelt paa samme Sted. Man skulde tro, de ikke fik Muligheder for at leve sig sammen med Menigheden, — og dog kan det gaa saadan, at der leves et rigt Liv i de Aar, faa eller mange, Præsten er hos sin Menighed, saa det mærkes gennem Tiderne, efter at han har forladt Stedet.

Saadan gik det Morten Bredsdorff.

Han var en stille Mand, og det var ikke den store Veltalenheds Gaver, han var udstyret med, men en sand og ærlig Forkyndelse — ved Siden af hans store Kærlighed til Næsten — gjorde, at han var afholdt, hvor han saa levede sit Liv.

Jernvedfolk taler tit og ofte om deres kære Præst, og det samme gælder „Torkildstrupvennerne“, som Fru Bredsdorff kaldte Menigheden dér. Hos dem var Morten Bredsdorff sidst Præst og blev der, til han var en hvidhaaret Gubbe.

I 1864 meldte Morten Bredsdorff sig som Frivillig. Efter at Krigen var endt, blev han Huslærer hos Vilh. Birkedal i Ryslinge. En af „Budstikke-Bojsen“s Døtre skrev hjem fra et Besøg i Præstegaarden dér: „Aldrig har jeg set Mage til Englemænd, Englekone og Engle-

børn!“ Morten Bredsdorff lærte her den ældste af „Englebørnene“ at kende — og kom til at holde af hende.

Brylluppet stod i Ryslinge, og mellem Gæsterne var Peter Larsen Skræppenborg. Da Tiden var noget frem-

Morten Bredsdorff og Marie Birkedal

rykket, og han rejste sig op, bad Birkedal ham fatte sig i Korthed, hvortil P. L. Skræppenborg sagde: „Ja, jeg vil slet ingen Tale holde; jeg vilde kun sige, at jeg gerne vil give de to en Ko“. „Ja Tak“, sagde Birkedal, „saa maa du gerne holde én Tale til!“

Marie Birkedal blev Morten Bredsdorffs Hustru i et langt, harmonisk Ægteskab.

Det første Sted, de to slog sig ned, var i Odense, hvor Morten Bredsdorff var Lærer nogle Aar. Dér var nok ikke Velstand til Huse, og dér kunde de ikke engang have Koen med sig. — En af Slægten sagde en Gang, Talen var om beskedne Kaar for unge Ægtefolk: „Tror I, Morten og Marie havde Raad til at spise stuede Kartoffler, da de var i Odense.“

Her blev Sønnen født. Han blev opkaldt efter sin Farfar, Thomas Mortensen Bredsdorff, og sin Morfar, Vilhelm Birkedal, to gode Mænd, som Thomas Vilhelm Birkedal Bredsdorff kom til at slægte godt paa.

Saa kom Jernvedtiden. — Her var Morten Bredsdorff Præst i 14 Aar, og det blev et elsket Sted for hele Familien.

Gudrun Bredsdorff Andersen, den eneste af Børnene, som er tilbage, taler ofte om de levende Billeder, hun gemmer hos sig, af de uendelig vide Enge, hvor Aærne vinder deres bugtede Vej gennem det saftige Græs. Mod Syd hæver Ribe Domkirke sig majestætisk som vokset op af Jorden, og mod Vest skimter man „æ Hav“ i det fjerne over de flade Enge.

Da Børnene, Thomas, Astrid og Gudrun, voksede til, holdt Præsten selv Skole med dem.

Astrid, den ældste af Døtrene, har fortalt om denne Skolegang: „Fader var meget stille, ogsaa naar han underviste os. Men naar han fortalte Historie, var vi alle grebne. Han læste fængslende op, og tidlig og sent sang han Grundtvigs bibelske Sange med os.“

Jernved var kun et lille Embede; men Præstefamilien levede for en stor Del af „Kærlighedsflæsk“, som taknemmelige Sognebørn bragte dem under mange forskellige Former. Da Børnene voksede til, og Thomas skulde studere, indsaa Præsten, at han maatte søge et større Embede. Det mente hans Menighed imidlertid

ikke, for de vilde ikke af med deres Præst, men tilbød ham at betale Sønnens Studier i København. Morten Bredsdorff syntes dog ikke, han kunde tage imod dette, da der var mange Smaakaarsfolk i Sognet; saa Enden blev, at de under Taarestømme drog til Feldballe i det østlige Jylland. Her var Morten Bredsdorff kun Præst i 3 Aar; da hans Hustru i den Tid var meget svag, søgte han til et mildere Klima, som han fandt i Torkildstrup paa Falster.

Her kom den rette Mand til det rette Sted, og her, hvor Minderne om Ingemann talte fra hver en Busk og hver en Krog, var Fru Bredsdorff rigtig i sit Es. Hun var en Romantiker af reneste Vand og af de allerbedste; hun „levede“ af Blomster, Musik og Hjertevarme. Blandt Blomsterne var de gule særlig hendes Yndlinge: „Mine Solskinsblomster“, kaldte hun dem, og altid maatte der staa Morgenfruer eller andet af Havens Guld paa hendes Sybord. Naar der om Midt-dagen var kaldt til Bords, kom Fru Bredsdorff oftest dragende med et lille bitte Krus med en lille bitte Blomst i og satte foran sin Kuvert. „Fru Bredsdorffs Kærlighedspotte“, kaldte en af Gæsterne det lille Krus. En Sommerdag, da Huset var fuldt af Gæster, og Døtrene med stor Omhu havde dækket et bugnende „Præstegaardsbord“, kom Fru Bredsdorff ind og udbød med en lille Skælm i Øjenkrogen: „Det er dog det værste Aftensbord, jeg har set, — der er jo ingen Blomster!“

Den Gæstfrihed, man mødte i Torkildstrup Præstegaard, var noget for sig. Helst skulde man komme mange, mange og blive længe, længe!

Et Slæng paa 10—12 unge kunde dér tumle sig fra Morgen til Aften og nyde Feriens Glæder. Man gik paa Togt i Stikkelsbærbuskene, man dasede og drøftede, — og her udfoldede Thomas B. Bredsdorff rigtig sit Vid.

Naar Mørket meldte sig, samlede alle i Dagligstuen. Tænker jeg paa disse Timer, — og det gør jeg ofte, — er det mest med et Par Verselinier i Følge:

*I Hjertet tændes Livets Fryd og Smerte,
og Arnestedet, det er Husets Hjerte!*

(C. K. F. Molbech).

Ved Sybordet henne ved Vinduet sad Fru Bredsdorff og skuede ud over den store Gaardsplads med de høje Træer, der i Tusmørket antog mærkelige Former. Hun kunde sidde ganske stille og tilsyneladende fuldstændig fraværende; men naar Samtalen naaede sin Højde, kom der pludselig en slaaende Bemærkning fra hende, som viste, at hun stadig fulgte med i, hvad der blev talt om, — mens hun fremdeles skuede ud over de høje Træer.

Saa gik Døren op, og ind kom Præsten, stilende hen imod Klaveret, — og nu blev der musestille, mens Stuen fyldtes af Mozart'ske eller Beethoven'ske Toner fra det store Flygel. Sang fulgte paa Sang, — og henne fra Sybordet lød det: „Faar vi nu den, Bredsdorff, — og den!“ Efterhaanden kom de af Gæsterne, der ejede Musik i sig, med til Duetter, Terzetter og alskens Sang. Her i Dagligstuen følte vi os alle nøje sammenknyttede.

M. Bredsdorff spillede udmærket Klaver, uden egentlig at have lært noget. Det laa ham i Blodet, og Klaveret havde en dragende Magt over ham. En prægtig og ejendommelig Sangstemme havde han, og det var ikke smaa Opgaver, han tog fat paa: Schuberts „Erlkønic“, „Bergliot“ af Heise, Mendelssohns „Samson“ og mange andre herlige Ting. Billedet, som her er gengivet, af M. Bredsdorff ved Klaveret, efter en Tegning af hans Fætter J. M. Bredsdorff, kunde ikke være mere slaaende. Dette Billede hænger i Datteren, Gud-

runs, Hjem i Dagligstuen, med M. Bredsdorffs Krigsmedaille fra 64 hæftet paa Rammen.

Da Morten Bredsdorff blev gammel, havde hans Stemme en mærkelig bævende Inderlighed. Ejendommeligt var det at høre ham, da han var højt op i 70erne, synge Heises friske Sang: „Vi Lærker under

Morten Bredsdorff ved Klaveret

Himlens Blaa“, en Sang, man egentlig forbinder med en 20-aarigs Fortolkning. De gamle Fingre vaklede lidt paa Klaveret, men gav ikke tabt, — Virkningen af Lærkernes Kvidren udeblev ikke, og det hele endte med den lille sprudlende Trille i Discanten — Lærken svang sig i Sky!

Naar det var Præstens Fødselsdag, ønskede han sig af sin Kone, at han maatte synge: „Hr. Olufs Ballade“

af Elverskud, „Bergliot“, eller en anden i det store Format. Fru Bredsdorff elskede nemlig Musik; men netop derfor kunde hendes skrøbelige og følsomme Hjerte ikke taale de store gribende Dramaer. Hun holdt da Stand, til hun efter sidste Strofe maatte trække sig tilbage til Ensomheden og „Røgelsen“ med den stramme Duft, den, der skulde hjælpe paa Astmaen. (I Jernvedtiden havde en Havgus skaffet Fru Bredsdorff denne Astma, det eneste mørke Punkt i Jernvedminderne).

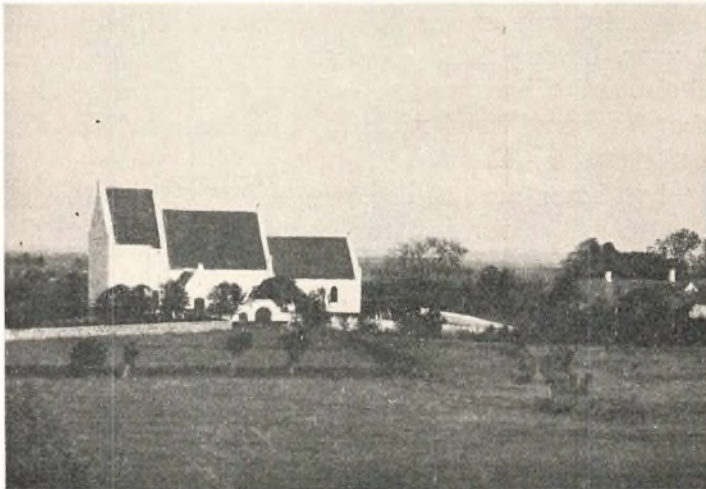
M. Bredsdorff spillede en Del udenad; men paa Rejser havde han altid med sig en Bog som en tyk Notisbog. I den gemtes Skatte, saa som „Samson“, „Erlkønig“ og mange flere, haandskrevet med de sirligste Noder; og denne lille efterhaanden næsten opslidte Bog halede Præsten op af Lommen, bare han skimtede et Klaver.

Blandt Ferieminderne er ogsaa Vandringerne over Mørkeloftet til Gæstekamrene om Aftenen. Det var spændende Øjeblikke, og man gyste uvilkaarlig ved Tanken paa, hvad der kunde vise sig mellem de gamle Bjælker. I en lav Fløj af Præstegaarden var „Granmmas' Enkesæde, (omtalt i Ingemanns Levnedsbog). Det var her, den lille Bernhard med Ærbødighed betragtede den store kinesiske Dukke, som han kun en sjælden Gang fik at se. Nu var „Enkesædet“ Studenternes Sommerresidens.

Den vidunderlige Ferietid i Torkildstrup endte festligt — men vemodigt! Paa Højen i Haven ud mod Landevejen stod Fru Bredsdorff og vinkede med et „fuldvoksent“ Dannebrogssflag, naar man med Hjertet i Halsen rullede bort fra de frydefulde Dage i Præstegaarden.

Et maa nævnes fra Tiden i Torkildstrup: Ung-

domsmøderne. Morten Bredsdorff havde en mærkelig Indflydelse paa de unge, ikke ved mange Ord, endnu mindre Formaninger, men ved sin redelige Færd og ukunstlede Maade at være paa, — og først og sidst ved sin Musik. Han spillede og sang sig ind i Hjerterne paa Ungdommen, han læste op for dem, mest Øhlenchläger — og saa de friske, nyopdukkede Bjørnsonske

Torkildstrup Kirke

Fortællinger. Til sidst kom Højskolesangbogen frem, og hele Skaren var med. En af Præstens Konfirmander har i et Brev skrevet: „Det Liv, der i Pastor Bredsdorffs Tid blev vakt mellem de unge i Torkildstrup, er af en egen Art og Kultur.“ I en Skildring af Birkedals Præstehjem i Ryslinge staar der, at da Morten Bredsdorff som ung kom til Ryslinge, tog Sangen Fart, fængede — hos store og smaa, i Præstens Hus, derfra ud i Sognet, gennem Kirken, rundt paa Egnen, ja, over hele Fyn.

Morten Bredsdorff var en ivrig Dyrker af den store Præstegaardshave: Parkhaven, med de ældgamle, majestætiske Træer, der stod som Mindesmærker fra en historisk Tid, — og den Del af Haven, som man gik lige ud i fra Havestuen. Jeg ser tydeligt for mig den hvidhaarede Præst — med den morsom svingende Gang — paa Fart ned igennem Haven med Riven eller med en Frugtkurv, som skulde fyldes til Glæde for en og anden. Saa ivrigt optaget var han i sin Have, at Sønnen, da han en Lørdag fandt et Stykke Papir paa Faderens Skrivebordet, hvorpaa med rød Blyant var skrevet: Bønner, ikke var i Tvivl om, at det var Bønner til Haven, det gjaldt, og ikke til Kirken.

Det hører med til det levende Billede af Morten Bredsdorff at nævne hans ivrige Optagethed af alt, hvad der angik Sundhedens Pleje. Nu lægges der jo uhyre Vægt paa de Dele — men den Gang! Hans Samtidige var mest tilbøjelige til at trække paa Smilebaandet af hans begejstrede Sundhedsforkynelse — og noget pudsigt virkede det jo ogsaa, naar han red sine nyeste Sundheds-Kæpheste — han havde efterhaanden mange! Snart var det vigtigste af alt Morgenvandringer med bare Fødder i det dugvaade Græs, (at Kneippe, som det kaldtes efter den tyske Præst Kneipps Naturhelbredelsesmetode). Snart var det Jordomslag, der skulde læge Alverdens Onder. —

Sognets Folk forstod ikke noget af denne hans Sundhedslære — men mange kan jo nu nok indse, at han i sin Interesse var forud for sin Tid.

Morten Bredsdorff gik meget op i at besøge sine syge rundt omkring i Sognet. Ogsaa her kom hans ivrige Modtagelighed for nye Ideer ham til Hjælp. Paa et Tidspunkt, da det endnu nærmest ansaas for upassende for en Præst at vise sig paa Cykle, var han be-

gyndt derpaa, og han cyklede baade til Nykøbing og om Søndagen til Annexet, Lillebrænde, selv da han var blevet højt op i Aarene. Mangen en Nykøbingborger har utvivlsomt vendt sig om efter den mærkelige Cyk- lerytter med det store hvide Skæg, lange Støvler og et Slag, der flagrede for Vinden. Men Præsten passede sit! Der gik Frasnagn om, at han undertiden cyklede med Kjole og Krave paa, — hvilket for saa vidt var rigtigt, kun var Kjolen og Kraven i en Æske, spændt paa Cyklen.

Fra Præstegaardshaven gik man lige ud paa Kirke- gaarden gennem en Laage i Muren, hen til den hvide Kirke, „Lange Maren“. Første Gang, man saa den, maatte man undres over, at den hed saadan, da Kir- kens Taarn er meget lavt, men de to Skibe er usædvan- lig lange, og deraf kommer Navnet. Kirken i Gunslev, Nabsognet, som har højt Taarn, hedder fra gammel Tid „Høje Ane“.

Bag paa Fotografiet af Torkildstrup Kirke har Ma- rie Bredsdorff skrevet de to første Vers af Ingemanns Digt om Falster :

Du var mig hele Verden,
 du lille grønne Ø
 imellem de dybe Sunde,
 og brusende Østersø!
 Med Pragt staar op fra Grønsund
 din Sol hver Morgenstund,
 ved Kvæld den til sit gyldne Slot
 nedruller i Guldborgsund.

Men bruser fjernt fra Lyset
Sundstrøm fra Østersø,
der ligger en Landsbykirke
i Dæmringen over Ø.
For mig den Kirke rager
paa Vej til himmelsk Kyst,
der døbte mig min Faders Haand
og signed' mit Barnebryst.

Naar Morten Bredsdorff gik gennem Livet upaa-
virket af al Daarskab og uanfægtet af den Mangel paa
Forstaaelse, han undertiden kunde møde, kom det sik-
kert af, at han var fyldt af Frimodighed og Tillid i
Troen paa noget større og noget uforkrænkeligt.

Naar jeg i Tankerne vender tilbage til „Torkild-
struphjemmet“ rinder denne Strofe af den gamle Salme
mig gerne i Sinde:

*Naar under Sang med dit vingede Ord
Sjælen afby over Stjernerne for.*

NYT BOGFORLAG
ODENSE